

Haarlemmermeer: van leeg canvas naar rijk kleurenpalet

Kijk op identiteit - Team Onderzoek

gemeente
Haarlemmermeer

Voorwoord

Haarlemmermeer ligt in het centrum van de Randstad, biedt een thuis aan ruim 160.000 mensen en is economisch één van de belangrijkste gebieden van het land. Toch heeft lang niet iedereen een helder en eenduidig beeld van dit gebied. Dat is ook begrijpelijk. De identiteit van een gebied dat steeds weer opnieuw grote veranderingen doormaakt, is niet simpelweg in één beeld te vangen. Daar moet je met meer aandacht naar op zoek. Haarlemmermeer is namelijk een plek vol contrasten, mengvormen en eigenheden.

Dit onderzoek toont ons die gelaagdheid en diversiteit van de Haarlemmermeerse identiteiten, en wel zoals die door inwoners worden beleefd en ervaren. Zij tonen dat nieuwe inwoners bij Haarlemmermeer horen. Soms zijn de nieuwkomers wijkpioniers: mensen die samen een nieuwbouwwijk betrekken, dan weer oudstedelingen die het dorpse leven ontdekken. Oude nieuwkomers helpen nieuwe nieuwkomers om zich hier thuis te gaan voelen. Samen vermengen zij oude met nieuwe verhalen.

Haarlemmermeer is ook een spiegel voor de Randstad. Was het ooit vooral leeg land dat behoeften van omliggende steden kon bevredigen; inmiddels is het uitgegroeid tot een gebied met waardevolle nieuwe identiteiten in de regio. Het historisch polderland tussen oude steden, met open landschap in dichtbevolkt gebied, biedt een plek om heerlijk te wonen in het centrum van de drukke Randstad.

Verandering brengt altijd ook spanning teweeg. De uitdaging voor Haarlemmermeer ligt in een combinatie van oud en nieuw. Pionieren hoort bij Haarlemmermeer: vernieuwen, vooruitgaan, ontdekken. Met het verstrijken van de tijd, krijgen we ook steeds meer de opgave om het verleden en het bestaande te koesteren, om het te behouden voor de herinnering van de toekomst. Daarom voegen wij aan het oude Haarlemmermeerse pionieren, een nieuwe Haarlemmermeerse nostalgie toe. Wij blijven de identiteiten verrijken door te pionieren mét nostalgie.

Marianne Schuurmans-Wijdeven
Burgemeester Haarlemmermeer
Hoofddorp, juni 2024

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inleiding	6
Onderzoekopzet en leeswijzer	7
Deel 1: De leefwerelden van inwoners als spiegel.....	7
Deel 2: Twee zielen in één borst	7
Conclusies.....	7
Deel 1 De leefwerelden van inwoners als spiegel	8
1. Haarlemmermeer is rijk aan identiteiten	8
Haarlemmermeer is	8
2. Haarlemmermeer is de polder	9
De polder is het landschap	9
De geliefde oude polder toont steeds weer een ander gezicht.....	9
De ‘polder-stad’: perfecte combinatie of onoverbrugbare tegenstelling?	10
De poldermens en het poldergevoel.....	11
3. Haarlemmermeer is heerlijk wonen.....	12
Idyllisch wonen.....	12
Praktisch wonen	13
Geworteld wonen.....	14
Contextloos wonen	15
4. Haarlemmermeer is nieuwkomen.....	17
Samen nieuwkomen als wijkpioniers	17
Fundamenten van sociaal leven.....	17
Wortelen als nieuweling	19
‘Echte’ dorpelingen en ‘import’	20
Nieuwkomen in de toekomst.....	21
5. Haarlemmermeer is dichtbij én ver weg	23
Haarlemmermeer is dichtbij: de centrale ligging in de Randstad	23
Haarlemmermeer is ver weg: lang onderweg vanuit de rand	24
In Haarlemmermeer is het centrum een wisselend perspectief.....	26
De rust van de niet stad als alternatief centrum-idee	26
De eigen oorsprong als centrum	27
6. Haarlemmermeer is een samenspel van dorps en stads	29
Het dorpse Nieuw-Vennep.....	29
Hoofddorp als niet-stad	29
Hoofddorp is “wel een beetje” een “soort stad”	30
Stads dorp en dorpse stad.....	31
7. Haarlemmermeer is een vlucht nemen.....	33
De luchthaven als centrum van Haarlemmermeer	33
Schiphol brengt werk en welvaart	33

Schiphol geeft en neemt ruimte	34
Vliegtuigen als aangezicht van Haarlemmermeer	34
Vliegtuigen bij mij thuis.....	35
8. Haarlemmermeer is verandering en vervreemding.....	36
Verandering hoort hier!	36
Verrijking en verlies.....	36
Vervreemd door verandering.....	37
Teloorgang van dierbare identiteiten	38
Deel 2 Twee zielen in één borst	39
1. De gevierde identiteiten van Haarlemmermeer (1852 -2019).....	40
Jubilea en feesten in de eerste halve eeuw (1863-1905)	40
Identiteit rond het interbellum	43
De Haarlemmermeerse eeuwfeesten (1952-1955)	46
De stadse polder (1980-2005).....	51
2. Een grenzeloze zoektocht naar eenheid in Haarlemmerliede en Spaarnwoude	59
1863, Een polygaam verstandshuwelijk.....	59
1913, Eensgezindheid.....	59
1927-1957, Kapers op de oever	60
1963, Treurmuziek	62
1963-1988, Veelzijdige vieringen	62
2019, Fusionmuziek.....	64
Conclusie: Twee oude zielen, één nieuw Haarlemmermeer.....	67
Conclusies.....	69
Oude en nieuwe identiteiten leven voort in de herinnering	69
Van alles wat is voor elk wat wils.....	69
Een sociale broedplaats van gewortelde én contextloze nieuwkomers.....	70
Haarlemmermeerse identiteiten centraal in de Randstad	70
Pionieren met nostalgie in het spanningsveld van verandering	70
Het verleden als spiegel voor identiteitsvorming in de toekomst	71
Bijlage Onderzoeksverantwoording	72
Werving, respondenten en interviews.....	72
Analyse en leefwerelden	73
Historische analyse.....	73
Colofon.....	74

Inleiding

Haarlemmermeer heeft verschillende redenen om de eigen identiteit te onderzoeken. Vijf jaar geleden werd de nieuwe gemeente geboren, uit de samenvoeging van Haarlemmermeer en Haarlemmerliede en Spaarnwoude. Deze nieuwe eenheid vraagt om een nieuw identiteitsbesef. Bovendien is het bewust inzetten van de eigen identiteit van belang om het gebied strategisch te kunnen positioneren. Dit was in het verleden al belangrijk, om tegenwicht te kunnen bieden aan de wensen van omliggende steden. Voor een polder gemaakt om omliggend land veilig te stellen, met een noordelijk deel als buffer tussen twee grote steden, zijn identiteit en eigenheid waardevolle verworvenheden. Toekomstige opgaven en ontwikkelingen zullen wederom een beroep doen op de strategische inzet van de eigen Haarlemmermeerse identiteiten.

Een laatste reden om de identiteit van Haarlemmermeer onder de loep te nemen is haar complexe gelaagdheid. Het gebied maakte in korte tijd grote transformaties door, en werd hierdoor steeds diverser. De gemeente, die al uitgestrekt en meerkernig was, kreeg mettertijd nóg meer verscheidenheid doordat veranderingen niet overal of op dezelfde manier en snelheid plaatsvonden. Er ontstonden contrasten; polderlint naast woonwijk, en boerderij naast datacenter. De variatie op specifieke plekken nam toe, maar ook de verschillen tussen plekken: van kleine dorpsgemeenschap tot stedelijke kern en van agrarisch tot metropolitaan landschap. Terwijl uiteenlopende identiteit(en) vorm kregen, zich met elkaar vermengden en daarmee de Haarlemmermeerse identiteit rijker en complexer maakten, leek die ene gezochte en zo begeerde identiteit steeds verder weg te liggen.

De geschiedenis en dynamiek van Haarlemmermeer maken dus dat identiteit hier niet eenduidig kán zijn. Dit betekent allerminst dat Haarlemmermeer geen identiteit heeft. Dit onderzoek toont hoe grote veranderingen en diversiteit hebben bijgedragen aan een meervoud aan identiteiten. Het toont hoe Haarlemmermeer, dat ooit als 'leeg canvas' begon, uitgroeide tot een rijk palet aan identiteiten!

Onderzoekopzet en leeswijzer

Dit onderzoek bestaat uit twee delen, met elk een eigen doel, opzet en methode. Hieronder staat beknopt de opzet van beide delen. Een uitgebreidere uitleg van de methoden is te vinden in de onderzoeksverantwoording (bijlage).

Deel 1: De leefwerelden van inwoners als spiegel

Om identiteit van Haarlemmermeer te onderzoeken kozen wij ervoor om de leefwereld van inwoners centraal te zetten. Daarom voerden we gesprekken met 76 inwoners, die onderling verschilden in woonplaats, woonduur en leeftijd. Deze verhalen gaven ons inzicht in hoe Haarlemmermeer in hun alledaagse ervaringen en belevingen betekenis krijgt. Zo ontstond een kleurrijk, samengesteld beeld van de Haarlemmermeerse identiteiten. In acht hoofdstukken schetsen wij dit beeld:

Haarlemmermeer is...

1. rijk aan identiteiten
2. de polder
3. heerlijk wonen
4. nieuwkomen
5. dichtbij en ver weg
6. een samenspel van dorps en stads
7. een vlucht nemen
8. verandering en vervreemding

Deel 2: Twee zielen in één borst

Op verschillende momenten in de Haarlemmermeerse geschiedenis heeft het bestuur de identiteit als eenheid proberen vast te stellen, te markeren en uit te dragen. In dit deel bieden we door middel van historisch onderzoek, een overzicht van deze pogingen. Wij hebben gekeken naar hoe Haarlemmermeer zichzelf presenteerde tijdens jubilea en feesten en hoe Haarlemmerliede en Spaarnwoude identiteit vormgaf in het licht van vele grenswijzigingen. Wij zien daarin ook de dromen en de (on)mogelijkheden die over dit gebied gekoesterd zijn. De voormalige twee gemeenten worden afzonderlijk beschouwd in twee hoofdstukken en bijeen gebracht in de conclusie:

1. De gevierde identiteiten van Haarlemmermeer
2. De grenzeloze zoektocht naar eenheid in Haarlemmerliede en Spaarnwoude
 - Conclusie: Twee oude zielen, één nieuw Haarlemmermeer

Conclusies

Tot slot worden de inzichten uit de verschillende hoofdstukken samengebracht in conclusies. Deze zijn op hoofdlijnen; voor concretere invulling verwijzen wij naar specifieke hoofdstukken.

Deel 1 De leefwerelden van inwoners als spiegel

1. Haarlemmermeer is rijk aan identiteiten

Haarlemmermeer, ruim 160.000 mensen die op allerlei vlakken van elkaar verschillen, in een uitgestrekt gebied, met vele kernen, landschappen, en ontwikkelingen. Het kan dan ook niet anders dan dat de beleving van Haarlemmermeer varieert: inwoners hebben verschillende ervaringen, en kennen uiteenlopende betekenissen toe aan hun woonplek. Deze diversiteit kan de indruk wekken dat Haarlemmermeer geen identiteit heeft. Het is namelijk van alles wat, er is niet één kenmerk waarmee je dit gebied kan typeren. Door continue veranderingen en transformatie veranderen de identiteiten van dit gebied bovendien voortdurend: er komen lagen bij, er gaan lagen af, en er vindt vermenging plaats. Dit alles betekent niet dat Haarlemmermeer geen identiteit heeft. Het betekent dat de identiteiten gelaagd zijn, complex en rijkgeschakeerd. Onze gesprekken met inwoners laten deze rijkdom zien: Haarlemmermeer is niet arm maar juist rijk aan identiteit! Juist omdat het van alles wat heeft. *“Haarlemmermeer heeft eigenlijk alles”*, aldus een inwoner. Een kameleon, die steeds weer van kleur verschiet, heeft ook een identiteit, namelijk die van verandering en veelkleurigheid. In de volgende hoofdstukken komen verschillende aspecten van de identiteiten van Haarlemmermeer aan bod. Deze leven in de alledaagse ervaringen van inwoners in dit gebied. Zij vertelden ons soms ook onomwonden en direct wat Haarlemmermeer voor hen is. Al deze uitspraken beginnen het Haarlemmermeerse palet te kleuren.

Haarlemmermeer is ...

“een heel mooie gemeente”

“niet mooi, maar als je wil kun je mooie plekken vinden”

“eigenlijk te groot om een idee te hebben van: dit is Haarlemmermeer”

“voor mij wel Hoofddorp”

“het weidse polderlandschap van vroeger, de bomenrijen en lange vaarten”

“waar mijn gemeentehuis staat als ik een nieuw paspoort nodig heb”

“ruimte”

“een hele grote gemeente met heel veel diversiteit”

“de plek om te wonen en te blijven, waar wel heel veel gebeurt”

“het gevoel dat hier veel kan en mogelijk is”

“thuis”

“the place to be!”

“de agrarische sector”

“a perfect place in terms of location”

“uit de klei getrokken”

“vooral een construct om dingen te doen”

2. Haarlemmermeer is de polder

Haarlemmermeer bestaat uit een grote droogmakerij uit 1852 en een aantal kleinere polders. Wanneer inwoners hun woongebied omschrijven, spreken zij vaak over 'de polder'. Zij verwijzen met dit woord naar de oorsprong van het gebied en naar de geschiedenis van hun gemeente. Men associeert de polder met ruimte, openheid en vrijheid. De polder wordt gekoesterd en gewaardeerd. Men is huiverig voor al te grote veranderingen in het landschap, door woningbouw en bedrijvigheid, die de specifieke kenmerken van dit gebied teloor kunnen doen gaan. Men ziet de Haarlemmermeerse polder verstedelijken, en hoopt op de voordelen daarvan. Inwoners hebben namelijk oog voor fraaie innovatieve combinaties van stad en polderlandschap.

De 'polder' bestaat in de beleving van Haarlemmermeesters niet alleen uit waarnemingen op afstand, maar ook uit geïnternaliseerde alledaagse ervaringen. Zij ontleen er hun gemeenschapsgevoel aan, en soms zelfs hun eigen identiteit. Zij spreken dan van het 'poldergevoel' en de 'poldermens'. De polder met al zijn aangezichten is een wezenlijk onderdeel van de Haarlemmermeerse identiteit. In de woorden van een inwoner: *"Een polder op deze manier, die vind je bijna nergens!"*

De polder is het landschap

Het landschap en de uitzichten worden veel genoemd en geroemd. Soms laat men zich er kort en bondig over uit: *"Ik vind de open polder zo mooi!"* of *"ik woon echt vrij in het polderlandschap!"* Een enkeling beschrijft het zelfs als idyllisch Frans platteland. De Geniedijk ziet men als icoon in het landschap en als wezenlijk onderdeel van de polder. Hoewel het ironisch genoeg ooit aangelegd is voor de verdediging van Amsterdam. Een man beschrijft hoe de ruimte en leegte van de polder voor hem een therapeutische werking heeft. Zittend op een penpaaltje voelt hij de stress afnemen en krijgt hij weer kracht en energie: *"De penpaal van de nieuwe kerktocht. Zittend daarop en uitkijkend over noordelijk Haarlemmermeer ... zoveel rust en kracht gaf mij dat!"* Deze inwoner kan zich ook geen andere woonplek voorstellen: *"Nee, het moet de polder zijn, het meest gelukkig ben ik eigenlijk als het een beetje heilig weer is, dat ik geen kim zie, daar! Oh dan heb ik rust, alsof ik mijn longen vul."*

De polder is ook dat, wat buiten het dorp of de wijk ligt, de vrije ruimte, het vrije uitzicht, het gevoel van vrijheid. En die ruimte heeft voor deze inwoner niet slechts een fysieke betekenis, maar ook de betekenis van vrijheid als mentale rust.

Sommigen zien de kwaliteit van de polder niet zozeer in landschap of natuur, maar vooral in wat het ooit was en in essentie nog steeds is: een agrarische polder. De polder is, aldus een Venneper: *"best een mooie polder, een goede polder, goede grond."* De polder is goede landbouwgrond! Een ander noemt het de oorsprong van de gemeente: *"Het blijft toch een agrarische, van oorsprong agrarische gemeente."* En dit geldt niet alleen voor de polder van het voormalige Haarlemmermeer, maar zeker ook voor de polders in voormalig Haarlemmerliede en Spaarnwoude: *"Ik ben opgegroeid in het Houtrakpolder dus ik weet wat boerenleven is."*

De geliefde oude polder toont steeds weer een ander gezicht

Men is verknocht aan die oude polder. En die oude geliefde polder, staat niet stil, maar maakt een heuse transformatie door. Men vertelt hele verhalen waarin de verbinding tussen het eigen leven en de verandering van het polderlandschap tot uitdrukking worden gebracht:

“Mijn tweede zoon had een vriendje en die woonde in Lisserbroek, en die kwam wel eens bij ons. Ik weet nog dat wij die jongen naar huis brachten. Dan reed ik hier in Zwanenburg de IJweg op. Dan ging ik helemaal door tot Lisserbroek, dat kon nog. Ja, die sfeer van de polderwegen, onvermijdelijk, maar wel jammer [om dat kwijt te raken]. Dat gevoel van die polder dat vind je nog maar op een paar plaatsen terug. En ook zo die bomen en dan nog wat boerderijen en open stukken. Het is onvermijdelijk, ik heb het vanaf de jaren '60 meegemaakt ... 't wordt groot Amsterdam.”

Soms spreekt men nostalgisch over die verandering: *“In het dorp is gelukkig niet zoveel veranderd. Laat die oude Kruisweg maar zoals die is. Dat is tenminste nog een beetje landelijk. Dan blijf je nog iets van die oude polder zien. Want overal maken ze het zo netjes. De polder was helemaal niet netjes!”*

Een andere bezorgde inwoner lijkt de verandering bijna met zijn woorden tegen te willen houden: *“Ik hoop wel dat ze het allemaal een beetje met rust laten, de polder is gewoon mooi, zoals hij is. Dus ik hoop dat het ook zo blijft.”*

Sommigen betreuren de teloorgang van de oude polder en maken zich zorgen. Men vindt dat de polder onherkenbaar verandert: *“De polder is de polder niet meer. Vroeger had je mooie lange rechte wegen, dat vond ik prachtig, en dat is allemaal aan het verdwijnen.”* En de teloorgang van de mooie weidse uitzichten doet sommige inwoners pijn: *“De polder wordt volgebouwd.”* Of een ander: *“Het was echt een landbouwpolder en het wordt nu echt afschuwelijk, al die Vinex-wijken, Getsewoud, Floriande.”* Ook over de teloorgang van het historisch landschap maakt men zich zorgen: *“Hier is eigenlijk het laatste restje historisch landschap in Haarlemmermeer. En dan zie ik zo voor me dat het helemaal verruïneerd wordt door wegen en windmolens. Dat is enorm zonde; het is wel een stukje erfgoed.”*

De ‘polder-stad’: perfecte combinatie of onoverbrugbare tegenstelling?

Toch kunnen inwoners ook heel positief en optimistisch zijn over de waargenomen veranderingen in de polder. De imposante verstedelijking wordt ook gezien als een toename van voorzieningen, van mooi en groen wonen, in de buurt van de grote steden. Zij zien liever verstedelijking mét behoud van de polder:

“Ik ben misschien ouderwets. De polder, het dorpse karakter dat heeft Nieuw-Vennep nog wel, maar Hoofddorp helemaal niet meer. (...) Je kunt vernieuwing natuurlijk niet tegenhouden, maar je kunt ook én én doen.”

Hoewel zij het niet zo noemen, zou je kunnen zeggen dat deze inwoners voorstanders zijn van harmonische combinaties van stad en polder. Het beeld van een nieuw type stad komt dan op: een soort ‘polder-stad’, waar stedelijk wonen in een polder met weidse uitzichten beide mogelijk zijn.

Er zijn echter ook inwoners die de polder en de verstedelijking niet zien als een goede combinatie, maar juist waarnemen als een tegenstrijdigheid. De polder is in hun ogen niet of moeilijk verenigbaar met de almaar oprukkende stad: *“Op veel plekken lijken we al een stad.”*

Dat die tegenstelling bestaat, is volgens sommigen niet altijd helder of wordt niet goed begrepen: *“Het ligt als polder onder NAP; een bewijs van de moeilijkheid voor de verdere verstedelijking.”*

Een andere inwoner ziet in het vergeten dat Haarlemmermeer nog steeds een polder is, zelfs grote risico's: *"Oei, is dat gevaarlijk"*, als de polder zo volgebouwd wordt dat het niet meer herkenbaar is als polder, *"want als we dan niet meer weten dat het de polder is, dan krijgen we straks allemaal natte voeten"*.

De poldermens en het poldergevoel

De polder is niet slechts de oorsprong en essentie van Haarlemmermeer; het bestaat ook uit minder materiële zaken, zoals de poldermens en het poldergevoel: *"Ik voel me poldermens"*, vertelt iemand die geboren en getogen is midden in de polder.

Inwoners spreken over een specifieke Haarlemmermeerse saamhorigheid en geneigdheid om elkaar te helpen: *"Dat is dat poldergevoel: dat samen met elkaar wat doen."*

Een andere inwoner licht dit poldergevoel verder toe: *"Als de juf ziek was gingen we naar huis en gingen we helpen met bieten dunnen in het voorjaar. En dan kon je wat geld verdienen. Daar heb ik geleerd dat je om echt te genieten iets moet doen! Ik ben uit de klei getrokken."*

'Poldermens' of 'poldergevoel' zijn woorden waarmee, hier gewortelden zich onderscheiden van nieuwkomers uit de stad: *"De mensen uit de polder vind ik toch anders dan de import die komt, die snappen een heleboel dingen niet"*, vertelt iemand in Cruquius. Een Venneper illustreert:

"Vroeger hadden mensen een ander gevoel. Als de boeren aan het oogsten waren dan hielden we daar rekening mee. Als er nu een boer op de weg langzaam rijdt, dan denkt men: die boer die rijdt in de weg, die rijdt te langzaam, heeft te brede spullen bij zich, en weet ik wat allemaal, het past niet meer. Ik kan me dat wel voorstellen; iemand in Getsewoud heeft dat [polder]gevoel nooit gehad natuurlijk, en dat hebben wij natuurlijk altijd wel."

De polder zorgt dat de 'poldermens' zich thuis voelt op dit stukje grond: *"Ik voel me uitstekend bij de gemeente Haarlemmermeer. Vooral omdat het een gemeente is waar mensen zitten die weten wat het is om in een polder te wonen en daarin dingen te doen. Ook al wordt het steeds stedelijker."*

Wie denkt dat vooral oudere inwoners, of slechts hier geboren en getogen Haarlemmermeesters polderliefhebbers zijn, vergist zich. Ook nieuwere inwoners - afkomstig uit de grote steden - houden van de polder. Een inwoner van Getsewoud drukt het als volgt uit:

"Als je de zon ziet ondergaan, en de hemel is rood, dan fietsen we als een gek naar de IJweg om eventjes vanuit het boerenland dit te aanschouwen. We moeten niet vergeten dat de natuur ook belangrijk is. Wij zijn belangrijk, maar de natuur ook."

Veranderen en toch hetzelfde blijven, dat is wat Haarlemmermeer als polder doet en overkomt. De oude polder toont ons zijn vele gezichten. En ook de poldermensen veranderen. Nieuwe inwoners raken op nieuwe manieren verknocht aan de oude polder. Zij dragen zo bij aan de rijkgeschakeerde identiteit van de polder en van Haarlemmermeer.

3. Haarlemmermeer is heerlijk wonen

Sinds de jaren '70 van de vorige eeuw zijn in Haarlemmermeer veel woningen gebouwd. En die aantrekkelijke, veelal grondgebonden woningen met tuin, trokken veel nieuwe inwoners. De voormalig agrarische polder kreeg daarmee een functie voor de omgeving erbij: de woningnood ledigen. In 1982 leefden in het gebied 80.785 inwoners en vier decennia later verdubbelde dat aantal. Vanwege deze sterke groei wordt Haarlemmermeer vaak een woongemeente genoemd. Werden er tot de eeuwwisseling vooral eengezinswoningen gebouwd, nu worden steeds meer appartementen en stedelijke woonmilieus aan het Haarlemmermeerse woonpalet toegevoegd.

Dat de gemeente een woongemeente wordt genoemd heeft niet alleen van doen met de aantallen woningen en nieuwe inwoners die hiernaartoe trekken. De woontevredenheid is in dit gebied al jaren hoog. Haarlemmermeer bouwt veel en het is tot op de dag van vandaag een heerlijke woonplek. Dit blijkt uit benchmarks over woontevredenheid en is ook de teneur die uit onze interviews met inwoners op verschillende plekken in de gemeente naar voren kwam. Men is uitermate tevreden over het wonen. In de gesprekken werd ons uitvoerig verteld waarom het zo heerlijk wonen is in Haarlemmermeer, iets wat de cijfers van de benchmarks ons niet laten zien. De geïnterviewde inwoners boden ons een rijkgeschakeerd beeld van waarom Haarlemmermeer zo'n aantrekkelijke woongemeente is. En dat geldt niet alleen voor woningzoekenden uit de regio, maar ook voor mensen die hier geworteld zijn, en soms zelfs in hun geboortehuis wonen, of er naartoe terugkeerden.

Idyllisch wonen

Inwoners kunnen lyrisch vertellen over het wonen in Haarlemmermeer. En dat geldt niet alleen voor mensen die aan het water wonen, uitzicht hebben op de weidse polder, of een ruime nieuwbouwwoning hebben betrokken. Het idyllisch wonen treffen we op allerlei plekken aan en de beschrijvingen van de ervaren schoonheid variëren sterk.

Inwoners roemen de Haarlemmermeerse woonomgeving en vertellen hoe ze daarvan kunnen genieten. Een man in Overbos: *"Wij zitten hier prachtig, mooie omgeving."* Een vrouw die vanuit Haarlem naar Nieuw-Vennep verhuisde, vertelt hoe groen en rustig het hier is: *"De eerste paar weken hier dacht ik: ik hoor echt alleen maar vogeltjes."* De idylle klinkt ook door in het verhaal van een Burgerveense:

"Elke keer als ik op de fiets zit naar het station in Nieuw-Vennep dan denk ik toch: 'het voelt als het Franse platteland'. Weet je, krekeltjes, dingetjes, het is heel fijn."

Het zijn soms voor de voorbijganger onopvallende plekjes, kleine details in de woonomgeving die mensen vol trots beschrijven. Een vrouw vertelt heel beeldend over haar favoriete fietsritje. Ze fietst Toolenburg uit, rijdt richting Pax en fietst dan onder een tunneltje door: *"dan kom je bij zo'n watertje met allemaal wilgen erlangs, en eendjes. En dan zo langs de Molen, en dan ben je in het dorp. Ik vind dat altijd zo'n mooi ritje."*

Het heerlijk wonen wordt door veel inwoners direct verbonden met hun huis en tuin. Sommigen vonden hier zelfs het huis van hun dromen. Een inwoner die aan de Ringvaart woont, vertelt over die gerealiseerde droom. Als kind riep hij al: *"als ik later groot ben, dan koop ik een boot."* Hij zag deze woonidylle hier werkelijkheid worden:

“Het is hier gewoon echt heerlijk. Je hebt alle rust, je kan doen en laten wat je wil. Van niemand last, zowel wij niet van hen als zij niet van ons. Het is gewoon, ja het paradijs.”

Het heerlijk wonen wordt omschreven als een gevoel van vrijheid, van de ruimte hebben en kunnen doen en laten wat je wilt. Deze omschrijvingen worden afgezet tegen het gebrek aan ruimte in de grote steden in de nabije omgeving. Men voelt die vrijheid hier door de ruimte, maar ook door minder sociale controle.

Een inwoner uit Rozenburg beschrijft zijn gevoel van vrijheid als volgt: *“Als je eens een keer een muziekje aan hebt in de tuin, of een kampvuurtje of weet ik wat, niemand heeft er last van.”*

Soms is het niet alleen het idyllische bruggetje met wilgen of de oude molen in de buurt, of het eigen fraaie en ruime huis, maar juist de combinatie van al die attractieve dingen, die het wonen in Haarlemmermeer zo heerlijk maakt. Want naast het huis, de ruimte en vrijheid, is de woonplek ook nog eens fantastisch gelegen. In de nabijheid van de grote stad:

“Voor ons is dit echt ons droomhuis. Je zit vrijstaand, met een kwartiertje fietsen sta je nog steeds op de Grote Markt van Haarlem dus je hebt de stad nog steeds heel dichtbij. Je zit aan de Ringvaart, steigertje, helemaal relax. Je hebt een grote achtertuin, meer dan genoeg ruimte met z'n tweetjes. Wat wil je nog meer, zou ik zeggen.”

De tevredenheid over het wonen leidt er ook toe dat men zich verbonden gaat voelen met het gebied. Sommige inwoners verbinden hun woonplek zelfs aan wie ze zelf zijn. Hun eigen identiteit ontlenen zij voor een deel aan de identiteit van hun woonplek. Een man die zichzelf omschrijft als *“uit de klei getrokken”*, vertelt dat hij en zijn boerenbruid in een vochtige noodwoning in de polder woonden, toen er in Spaarndam nieuwbouwwoningen werden opgeleverd. Zij verruilden hun geliefde polder noodgedwongen voor het dorp. Maar nu hebben zij nog steeds groen voor de deur: *“dat is eigenlijk wat een polderjongen wel wil.”* Voor hen is die mooie polderomgeving niet louter een mooi uitzicht. Zij dragen het poldergevoel met zich mee: het is wie zij zich voelen en zijn!

Praktisch wonen

Terwijl voor sommigen de idylle voorop staat, dragen anderen meer nuchtere redenen aan voor hun woontevredenheid. Zij benadrukken niet de schoonheid van hun woonomgeving, maar juist de praktische voordelen van het Haarlemmermeerse wonen. Voor sommige geïnterviewden was het praktisch wonen zelfs de voornaamste reden om zich hier te vestigen. Een voormalige Haarlemse vertelt ons dat het als *“een no-go”* voelde om als Haarlemse naar Hoofddorp te gaan, maar dat het omruilen van haar bewerkelijke oude woning voor nieuwbouw aantrekkelijk was. De verwachting van het Hoofddorpse woongemak gaf uiteindelijk de doorslag om te verhuizen: *“Weet je wat, dan gaan we naar Hoofddorp, dat is makkelijk en overzichtelijk. Een nieuwer huis en dan wordt ons leven waarschijnlijk ook wat makkelijker.”* Dat haar man van oorsprong een Hoofddorper was, speelde ook een rol in de keuze. Twintig Hoofddorpse jaren later blijkt de verwachting uitgekomen:

“Hoofddorp is wel heel makkelijk om te wonen. Het is heel overzichtelijk, alles is in de buurt. Als je wilt kun je alles op de fiets doen. En er is veel sport. Voor de kinderen was het heel fijn met de school vlakbij.”

Een andere Hoofddorper somt de gemakken van het Haarlemmermeerse wonen na elkaar op: hij is tevreden over de ligging van zijn woning aan een busbaan en aan de plas; hij is zo op de A4, en ook de zee is snel binnen bereik. En daaraan voegt hij nog een aantal kenmerken van Hoofddorp toe, die voor zijn gezin aantrekkelijk zijn: er zijn veel kinderen en scholen in de buurt. Hij concludeert: *“Hoofddorp klinkt niet sexy, maar als je ziet wat er aan voorzieningen is, en wat je eigenlijk allemaal hebt, is het super.”* Een andere inwoner ervaart de voordelen van het praktisch wonen als volgt: *Hoofddorp is een fijne en makkelijke plek, je hebt er bijna alles wat je nodig hebt (“Hoofddorp is a very nice and convenient place, you have almost everything you need”),* al mist hij ook wat hij ‘een echt centrum’ noemt. Als er vrienden op bezoek komen is er: *niets om hen te laten zien in het centrum (“nothing to show them in the centre”).* Prettig wonen in Hoofddorp wordt vooral omschreven in praktische termen. Zelfs wie het praktische waardeert, mist soms toch ook wel de gezelligheid en de sfeer.

“Het is gewoon super praktisch wonen. Het is niet per se stom, maar je doet het gewoon echt omdat het praktisch is. Dichtbij de snelweg, je zit eigenlijk in het midden van Haarlem, Amsterdam, Zandvoort, weet je wel, zo dat kringetje, Den Haag. Het parkeren is goedkoop, weet je, ik kan altijd parkeren voor mijn eigen deur. Dus het is gewoon super praktisch wonen en dat is ook fijn, dat ontzorgt ook wel. Maar ja, sfeer heeft het niet.”

In de keuze voor praktisch wonen, speelt de levensfase waarin men zich bevindt een belangrijke rol. Iemand zonder kinderen, die er niet over piekert om de hoofdstad te verlaten vanwege de gezelligheid, sfeer en het ruime aanbod aan stedelijke voorzieningen, kan snel van idee veranderen als de kinderen er wel zijn. Een koppel vertelt over het moment waarop zij een bezichtiging hadden van een woning in Zwanenburg: *“Wij werden eigenlijk nog niet enthousiast. Wij niet als partners, maar als ouders wel.”* Haarlemmermeer wordt in de interviews vaak getypeerd als *“een fijne plek voor de kinderen.”* Voor terugkeerders naar hun geboorteplek, speelt ook mee dat zij dan weer in de buurt van hun ouders komen wonen. Doordat Haarlemmermeer zo aantrekkelijk is voor jonge ouders, groeien hier veel kinderen op. In de latere jeugdfase wordt juist een gebrek aan praktische zaken ervaren, zoals: hier is *“niks te doen voor jongeren”* en *“de jongeren trekken weg, want ze kunnen hier geen woning vinden.”*

Voor ouderen wordt het praktisch wonen, minder praktisch wanneer hun mobiliteit afneemt. Dit heeft dan invloed op het woongemak in de eigen woning en de bereikbaarheid van voorzieningen. Een Spaarndamse brengt het als volgt: *“Als je dan niet meer zo uit de voeten kan, je bent niet meer zo mobiel en de bus die rijdt heel erg weinig hier, dan wordt het wel heel lastig om hier weg te komen, om even een boodschap te doen.”* Het praktische woongemak wordt dus niet altijd ervaren, het hangt samen met waar je in de gemeente woont, het aantal voorzieningen, de verbindingen en met je eigen levensfase en mobiliteit.

Geworteld wonen

Voor sommigen is Haarlemmermeer niet zozeer idyllisch of praktisch, het is vooral hun thuis. De plek waar zij vandaan komen, waar zij hun wortels hebben. Zij horen bij Haarlemmermeer, en Haarlemmermeer hoort bij hen! Een Cruquiaan vertelt:

“In Haarlemmermeer liggen mijn roots, aan alle kanten. Ik ben hier geboren, ik heb er altijd gewerkt, en ik heb hier altijd in het vrijwilligerswerk gezeten.”

Het is niet zomaar de plek waar zij woont, het is haar leven. Zij concludeert dan ook: *“Ik ben hier geboren, dus ga er niet weg ook. Ja, dood.”* Mensen koppelen hun woongebied aan wie zij zelf zijn. Zij kunnen zich verbonden voelen met een groep mensen, maar ook met plekken, zoals deze Hoofddorper: *“Ik voel me Haarlemmermeerder, maar niet deel van een gemeenschap, maar deel van een plek.”* Voor anderen hangt het samen; de plek, de mensen, en hun eigen ervaringen en geschiedenis maken dat zij zich identificeren met hun woonplek. Terwijl de één zich vooral Haarlemmermeerder voelt: *“ik voel me toch wel Hoofddorper, of meer: Haarlemmermeerder”*, identificeert de ander zich juist met de eigen woonplaats: *“we hebben niet het gevoel ‘we zijn Haarlemmermeeders’, we zijn Badhoevedorpers”*.

Het is opvallend dat meerdere geïnterviewden in het huis wonen waar zij geboren zijn of opgroeiden. Een vrouw trok met haar man in het huisje naast haar ouders: *“toen kregen we kinderen en zijn we van pandje verwisseld.”* Een ander woont nu zelf in haar ouderlijk huis naast het agrarische familiebedrijf. Een Badhoevedorpse zocht een woning in de tijd dat haar ouders die van hen te koop zetten en nam dat huis toen over. Het wonen in het ouderlijk huis kan veel betekenis hebben. Het is niet zomaar een plek, maar een huis vol herinneringen. Zo vertelt een Venneper over zijn geboortehuis en -grond. Hij is: *“ik weet niet met hoeveel belse paarden hier uit de klei getrokken. In hetzelfde woonhuis! Ik ben hier letterlijk geboren en getogen, 77 jaar lang.”* Die betekenis wordt ook doorgegeven aan de volgende generatie: *“Mijn zoon is op de millimeter precies op de plek geboren waar ik ben geboren.”*

Voor een Hoofddorper is het overduidelijk: zijn huis is zijn leven. Het begon al toen zijn ouders tekenden voor het huis op het moment dat hij geboren werd. Daarna kreeg het steeds meer betekenis. Zo groeit de boom in de tuin mee met zijn leven: *“De treurwilg die je hier bij het water ziet in de tuin, is net zo oud als ik nu ben.”* De fijne jeugtherinneringen die hij heeft, worden nu gedeeld met zijn kinderen:

“Ik heb een heerlijke jeugd gehad. Rustige buurt om op te groeien, en je kent alles. Nu mijn jongens ook spelen en dan vertellen, dan zeg ik: ‘ik weet het he gast, je hoeft mij niets te vertellen.’”

Mensen hoeven niet generaties lang op een plek te wonen om er een gevoel van geworteld zijn te hebben. Het zijn niet enkel de mensen die al hun hele leven in dit huis, dit dorp of Haarlemmermeer wonen die zich zo verbonden voelen. Die wortels kunnen ook groeien door tijd met anderen door te brengen en het met de tijd dierbaar worden van de omgeving. Een Zwanenburger ging in het dorp wonen, omdat het zo fijn was voor zijn kinderen. Zijn kinderen zijn inmiddels volwassen, maar hij is mettertijd zo *“verankerd”* en *“ingebed”* in het dorp dat hij niet meer weg wil.

Contextloos wonen

Hoe heerlijk het wonen in Haarlemmermeer ook is, de aantrekkelijke kenmerken zijn vaak niet wat nieuwe inwoners naar Haarlemmermeer trekt. Men is vaak gewoonweg op zoek naar een gezinswoning, of een *“huis huis met een tuin tuin”*, zoals een inwoner het noemt, en zoekt deze woning eender waar in de regio. In de nabijheid van werk, familie, of in de buurt van hun eigen woonplaats. Niet enkel door de (relatieve) beschikbaarheid van huizen met tuinen, maar ook door de grillen van de woningmarkt komt men dan in Haarlemmermeer terecht: *“We dachten in die gekke huizenmarkt; als we maar een huis hebben.”* Soms richt men zich vooral op de kenmerken van het huis: *“waar dat huis dan staat, dat is dan voor mij niet zo relevant.”* Zij hebben geen beeld van hun nieuwe woonplek, en hechten daar minder waarde aan. Een

vrouw die op meerdere plekken in de omgeving naar een woning zocht en toevallig succes had bij de inschrijving voor nieuwbouw in Hoofddorp vertelt:

“Vlak voordat we tekenden, zijn we in het centrum van Hoofddorp gaan kijken, daar was ik nog nooit geweest. We wilden natuurlijk wel zien waar we dan terecht zouden komen.”

Anderen zijn al in de woning getrokken voordat zij zich een beeld hebben kunnen vormen. Zij wonen al in het huis, maar kennen de burens en de omgeving nog steeds niet goed. Zo verbaast een inwoner van landelijk Beinsdorp zich over nieuwe mensen die klagen over het gekraai van een haan, en krijgt een Cruquiaan de vraag van nieuwe dorpsgenoten waar de supermarkt in het dorp is. Deze nieuwe inwoners hebben geen idee in welke woonomgeving zij terecht zijn gekomen.

Na verloop van tijd kunnen ook de in aanvang contextloos wonenden, gaan genieten van de vogels, van de ruime voorzieningen voor hun kinderen, of van hun banden met mensen om hen heen. Daarmee krijgt het Haarlemmermeerse wonen ook voor hen meer betekenis. Maar, dit geldt niet voor iedereen, sommigen waarderen dit contextloze wonen op zich. Zij behouden het idee, dat ze net zo goed ergens anders hadden kunnen wonen: de plek en de mensen in de omgeving van hun woning doet er voor hen niet echt toe. Dit gaat soms ook op voor mensen die geboren zijn op de plek waar zij nu nog wonen: *“Ik woon toevallig in Hoofddorp”*, aldus een geboren Hoofddorper. De geschiedenis die iemand heeft in de woonplaats is dus zeker niet de enige factor die bepaalt of iemand zich er thuis, en wel of niet mee verbonden voelt.

4. Haarlemmermeer is nieuwkomen

Bijna geen inwoner hoeft ver in de eigen geschiedenis te duiken om het begin van zijn stamboom in Haarlemmermeer te ontdekken. Het leeggepompte land trok nieuwkomers aan, dat waren de eerste pioniers. Zij kwamen uit alle uithoeken van Nederland. Later, bij de oplevering van grootschalige nieuwbouwwijken, waren de nieuwkomers jonge of aanstaande gezinnen uit omliggende steden in de regio. Bij realisering van de huidige woningbouwplannen zal het inwonertal opnieuw rap stijgen. Nieuwkomen is in Haarlemmermeer een continue sociale dynamiek!

De voortdurende komst van nieuwe inwoners heeft gevolgen voor de bestaande sociale structuren in de gemeente; en dus ook voor de vorming van sociale verbanden en netwerken tussen reeds gewortelde inwoners en meer recente nieuwkomers. Steeds weer een grote groep nieuwkomers daagt bestaande structuren uit, maar scheidt tegelijkertijd ook nieuwe en doet die oudere veranderen en vernieuwen, waardoor zij levenskrachtig blijven. Nieuwkomen en je thuis gaan voelen is een kenmerk en een uitdaging voor de sociale identiteiten van Haarlemmermeer. Want, al die nieuwkomers brengen zelf ook identiteit en sociale gedragingen mee waarmee ze kleur toevoegen aan het rijke Haarlemmermeerse palet van identiteiten.

Samen nieuwkomen als wijkpioniers

Haarlemmermeeders die een woning betrekken in een net opgeleverde nieuwbouwwijk zijn niet alleen zelf nieuw, maar komen ook op een plek en in een woning, die nog geen geschiedenis en verhaal hebben, in een straat waar nog niet is gewoond of geleefd, in een wijk die nog een ziel moet krijgen. Deze wijkpioniers komen in een wijk zonder reeds bestaande sociale verbanden. Samen nieuwkomen in de wijk werkt, zeker in het allereerste begin, verbindend. Het maakt het leggen van contacten eenvoudiger. Iemand in Floriande vertelt: *“In een nieuwbouwuurt is het makkelijker contact maken denk ik.”* Ook in Tudorpark vertelt een man over zijn intrek als wijkpionier. Dit was niet de eerste keer dat hij deze ervaring van samen nieuwkomen had. Jaren eerder betrok hij als eerste bewoner een huis in Floriande. Het is een ervaring die hem wel bevalt, omdat er nog geen gemeenschap is waarin je als enige nieuwkomt:

“Een nieuwbouwuurt, ik noem het altijd het campinggevoel: je begint allemaal ergens op hetzelfde moment, dus je begint allemaal op nul.”

Het ontbreken van een bestaande sociale dynamiek, allemaal op éénzelfde moment op een nieuwe plek, nieuw zijn motiveert om elkaar op te zoeken. Ook helpt men elkaar met klussen in de tuin of in de nieuwe woning, leent men elkaar gereedschap, en deelt onderling informatie over de nieuwe woonplek. Sociale media wordt door deze wijkpioniers ingezet om dit soort typische nieuwkomerscontacten te leggen.

Fundamenten van sociaal leven

Naast nieuwbouwwijken met wijkpioniers bestaan er in Haarlemmermeer dorpen waar in de loop der tijd hechte sociale banden zijn ontstaan. Zo beschrijven inwoners Burgerveen als *“een hele hechte dorpskern”*, Cruquius als *“een kleine gemeenschap”* en Beinsdorp als *“een kneuterig, gezellig dorpje”*.

Een hechte dorpsgemeenschap hoeft geen afgebakende groep mensen te zijn die bij elkaar de deur plat loopt. *“Het is natuurlijk maar een klein dorp, dus je kent mekaar al. Tenminste, kennen... je weet wel: ‘die woont daar’ en ‘dat is die’.”*

Elkaar regelmatig tegenkomen in winkels, op het schoolplein, bij de vereniging of samen vrijwilligerswerk doen, geeft een vertrouwd gevoel. En ook meer dan dat, mensen ervaren steun van hun dorpsgenoten. Het is ook *“sneller voor elkaar klaarstaan”* en *“nog wat voor elkaar over”* hebben. In dorpen wordt op elkaar gelet, zowel positief als negatief: *“als je iets doet, kijkt het hele dorp mee.”* Het dorp wordt door de gemeenschap gemaakt. Een Zwanenburgse vertelt hoeveel het dorp voor haar betekent:

“Dat dorpse, ja, hoe moet ik dat omschrijven? Dat kan je eigenlijk niet omschrijven. Dat is een gevoel. Dat zit echt in al mijn botten die ik heb, in mijn hart, in alles. (...) Ik kan het omschrijven als thuis wonen. Thuis zijn met elkaar. Ik denk dat dat het is. Dat we er altijd voor gaan om het te behouden zoals het is, hoewel het ondertussen toch verandert en het dorpse gevoel blijft weet je wel? Ja, het is gewoon een fijn dorp.”

Die dorpse gemeenschap wordt verder versterkt door lokale vieringen, zoals een feestweek of buurtbarbecue. De organisatoren vormen een soort mini-gemeenschap, van actieve inwoners die zich hard maken voor het in stand houden van een bredere dorpsgemeenschap. Soms is de organisatie in handen van een vereniging. Die verenigingen zijn dé plek om samen te komen en anderen te leren kennen. Een man vertelt:

“Ik kan je zeggen, als je 28 jaar in een vrij kleine dorpsgemeenschap hebt gezeten, waar je actief bent in het verenigingsleven, dan ken je echt heel veel mensen.”

Ouderen vormen een belangrijk onderdeel van die dorpse gemeenschappen. Mensen vertellen over de periode waarin zij met pensioen gingen, en zochten naar leuke dingen om te doen. Dit bracht hen bij vrijwilligerswerk, hobbyclubjes en verenigingen. Zij werden ergens onderdeel van, en door hun inzet en betrokkenheid houden zij deze gemeenschapsfundamenten in stand.

Niet enkel mensen die actief zijn in de organisatie, maar ook de bezoekers van feestelijkheden of activiteiten ervaren dat dorpse gemeenschapsgevoel. Op die momenten ontstaat een andere sociale dynamiek dan in het dagelijks leven in het dorp. Dat ervaart ook deze vrouw tijdens de Vennepse feestweek:

“Dan kom ik een dame tegen die bij de supermarkt werkt, en daar ga je dan lekker mee zitten kletsen. Terwijl normaal, je zegt gewoon hoi, je maakt een praatje terwijl ze de boodschappen scant, maar je gaat niet over het leven hebben ofzo, want zij is ook gewoon aan het werk en je kent elkaar niet heel erg. Maar daar doe je net alsof je beste vrienden met elkaar bent”

Niet alle dorpen hebben een eigen feestweek, dorpsactiviteiten of verenigingen. En ook niet overal ervaren mensen een dorpsgemeenschap. Een vrouw in Lijnden spreekt over *“los zand”* en iemand in Aalsmeerderbrug ervaart *“je hebt hier niet zo een gemeenschapsgevoel.”* Juist in de grootste kern, Hoofddorp, lijkt weinig sprake te zijn van één gemeenschap. Er wonen relatief veel mensen, maar er zijn ook weinig activiteiten die Hoofddorp-breed georganiseerd zijn:

“Mijn dochter ging in Rijsenhout wonen en kreeg gelijk allerlei uitnodigingen voor het dorpshuis en zo. Of een feestweek zoals je in Nieuw-Vennep of Vijfhuizen hebt, dat is anders, dat heb je hier niet.”

Anderzijds nodigt het ontbreken van iets in de eigen kern ook uit tot contacten daarbuiten. Mensen gaan naar verenigingen in andere kernen, of maken een uitje van de feestweek in de omgeving. Zo bieden deze sociale structuren niet enkel verbondenheid binnen een kern, maar brengen zij ook mensen uit verschillende kernen samen.

Wortelen als nieuweling

Die sociale fundamenten, zoals een feestweek, dorpsactiviteit of vereniging bieden recente nieuwkomers een uitgelezen kans om anderen te leren kennen, of zoals een vrouw die nog maar net in Nieuw-Vennep woont zegt: *“om een beetje in te burgeren”*. Een nieuwkomer in Burgerveen heeft haar partner *“meegesleept naar een buurtbarbecue, hier in het dorps huis. Want ik dacht, ja, je gaat toch in een klein dorp wonen, dus ik wil dan wel mensen leren kennen.”* En een Zwanenburger vertelt hoe hij bewust op zoek ging naar verenigingen en clubjes om sociale contacten op te doen: *“ik heb vooral zo iets gehad van: ik moet ankeren in dit dorp.”*

Nieuwkomers vinden hun weg in gewortelde gemeenschappen dankzij de al langer bestaande sociale structuren. Ook de straat waar men komt wonen blijkt een belangrijk startpunt voor contact. Een Spaarndammer vertelt dat hij zijn nieuwe burens mee uit eten nam in het dorp en een Toolenburgse hoe haar burens haar verwelkomden en hulp aanboden bij haar verbouwing. Een Venneper nodigde zijn burens bij intrek uit voor een housewarming en een Cruquiaan vertelt:

“We kwamen vlak voor kerst hier, dus ik heb in deze straat allemaal kerstkaartjes gedaan ‘wij zijn die en die’. Ik kreeg van iedereen een kaartje terug. Super hartelijk. Met ook welkom ‘op de Cruuq’, want het schijnt ook op de Cruuq te zijn. Op niet in!”

Naast sociale activiteiten en buurcontacten blijken ook kinderen de weg naar gemeenschapsvorming te banen. In het kindrijke Haarlemmermeer vormen kinderen een belangrijke verbindende schakel. Een recente Lisserbroeker die nog niemand kende in het dorp, vertelt *“dat je eigenlijk pas mensen leert kennen op het moment dat je je kinderen ergens naar school brengt of naar de speeltuin of dat soort dingen.”* En ook deze nieuwe Hoofddorpse ziet kinderen als aanleiding om contacten te leggen: *“als de kinderen samen spelen, klets je ook even met hun ouders.”*

Ouders gaan ook bij de ouderraad van de opvang of de school, of helpen een hand mee op de sportvereniging. Soms blijft deze gemeenschap tijdelijk en beperkt tot contact vanwege de kinderen. Maar het kan ook het begin zijn van langdurige vriendschappen:

“In het begin dat we hier kwamen wonen was iedereen ongeveer even oud en had ongeveer kinderen in dezelfde leeftijd. Die zijn samen opgegroeid. Vroeger gingen we ook met elkaar op vakantie. Verder zijn het hele goede vrienden geworden.”

Niet alle nieuwe inwoners zijn even nieuw. Heel wat Haarlemmermeeders zijn terugkeerders; zij groeiden op in de gemeente en keerden na een tijd elders te hebben gewoond weer terug. *“Ik mocht ook niet ergens anders zoeken, het moest in Hoofddorp zijn, het moest in Bornholm zijn”* vertelt een vrouw die samen met haar Hoofddorpse partner in Amsterdam woonde en een huis zocht. In kleinere kernen, waar niet altijd bijgebouwd kan worden, moeten jongvolwassenen soms noodgedwongen het dorp verlaten. Sommigen

keren terug, bijvoorbeeld omdat nieuwbouw hen die kans biedt, of omdat zij zich melden zodra een woning beschikbaar is:

“Zodra er hier een huis vrij is, dan zijn er direct Cruquiaantjes, jongeren, die gaan kijken of ze het kunnen kopen. Want ja, die prijzen rijzen ook de pan uit. Dat is voor jongelui niet te doen. En zodra ze terug kunnen komen, komen ze terug. Ik heb er al zoveel gezien die hier weer komen wonen.”

In sociaal dynamisch Haarlemmermeer zijn er veel manieren waarop nieuwe mensen zich onderdeel gaan voelen van het sociale leven.

‘Echte’ dorpingen en ‘import’

Met al die nieuwe inwoners is het niet verrassend dat mensen het woord ‘import’ gebruiken. Met het woord refereren zij aan ‘iedereen van buiten het dorp of de gemeente’, of deze nieuwelingen nu van dichtbij of ver weg komen. ‘Import-inwoners’ stellen sommige geïnterviewden in contrast met wat zij de ‘echte’ dorping noemen. Dit zijn meestal inwoners die al langer in het dorp wonen en hun wortels daar voelen. Deze gewortelden worden soms in dezelfde adem genoemd met typische dorpsactiviteiten, zoals de feestweek.

In de gesprekken in Hoofddorp werd vooral gesproken over Hoofddorpers als mensen die overal vandaan komen. Een breed gedeelte insteek, die zowel een geboren Hoofddorper, als recente nieuwkomers aanhaalden. Hoofddorp is *“een soort vergaarbak”* aldus een inmiddels gewortelde Hoofddorper, wiens lokale vrienden uit alle uithoeken van Nederland komen. Een Indiër, die al een decennium in Hoofddorp woont, vindt de balans juist perfect: *dat houdt mij in Hoofddorp, een goede mix van Nederlandse en internationale gemeenschap, met een focus op beide (“that’s what keeps me in Hoofddorp. A good mix of Dutch and international community, with a focus on both.”)*

Nieuwe mensen kunnen wortelen, maar zij kunnen ook contextloos blijven wonen. Een dorping die in het hart van de dorps gemeenschap staat, vertelt dat zij zich vooral zorgen maakt om deze contextloze inwoners, die nieuwkomen én geen band hebben (of willen hebben) met het dorp. Zij zamelde geld in en: *“Dan kwam ik ook ergens aan de deur, en dan zeiden die mensen, nee sorry, ik heb helemaal niets met Abbenes. En dan denk ik, hoe dan? Je woont er!”*

Meedoen met de dorps gemeenschap; met het sociale leven in het dorp, blijkt belangrijker dan het onderscheid tussen ‘echte’ inwoners en ‘import’. Dat ervaren ook mensen die zelf als nieuwkomer in een van de dorpen kwamen wonen. Een vrouw noemt zichzelf ‘import’, maar voegt er meteen aan toe: *“maar ik ben wel iemand die veel vrijwilligerswerk doet.”* Een ander woont al lang in Nieuw-Vennep en heeft er veel sociale contacten, het is *“mijn dorpje”* geworden. Door haar contacten en woonduur hoort zij voor haar gevoel bij de *“echte Vennepers,”* en ervaart dat dit ook zo gezien wordt door die Vennepers zelf: *“dat zie je wel, dat je dan geaccepteerd wordt.”* Nieuwkomers raken betrokken bij activiteiten, krijgen een netwerk in het dorp, of gaan vrijwilligerswerk doen. Daardoor gaan zij steeds meer bij de ‘echte’ dorpingen horen en raken ook zij geworteld.

En dan zijn er nog mensen die zichzelf in eerste instantie als ‘echte’ dorping identificeren, maar zich direct distantiëren van de kenmerkende eigenschappen van die ‘echte’ dorpingen. Zij horen erbij, maar niet in alle opzichten:

“En een Venneper zal echt Venneper blijven. Die hebben voornamelijk een hekel aan Hoofddorp. Dat is wel typisch Venneps, dat is wel grappig. Dat heb ik dus niet.”

“De Zwanenburgers noemen Zwanenburg het afvalputje van de Haarlemmermeer. Dat heb ik niet hoor, want er gebeuren ook best nog wel goede dingen.”

Het laat zien hoe gelaagd en complex identiteit is. Dat iemand zich een typische – bijvoorbeeld – Venneper voelt, betekent niet dat diegene in alle opzichten hetzelfde is als andere Vennepers. Het illustreert waarom er niet zoiets bestaat als dé Venneper, of dé Haarlemmermeerder. Zelfs mensen die zichzelf ‘Venneper’ noemen, delen bepaalde kenmerken niet met hun mede Vennepers. Identiteit is altijd een proces van zich identificeren én zich afzetten.

Nieuwkomen in de toekomst

Of men een geboren en getogen Haarlemmermeerder is, een terugkeerder, of een nieuwkomer; contextloos of juist geworteld woont; als wijkpionier samen nieuw is, of als enige nieuwkomt: samen bouwen al deze inwoners aan de sociale structuren van Haarlemmermeer.

Sommige inwoners vragen zich af of de bestaande sociale fundamenten stevig genoeg zijn om nieuwe nieuwkomers op te blijven nemen. Het rijke Haarlemmermeerse verenigingsleven is namelijk niet immuun voor ontwikkelingen die ook landelijk spelen. De samenleving verandert steeds sneller, en individualiseert steeds meer. De digitalisering van de samenleving draagt - ongeacht het woord ‘sociaal’ in ‘sociale media’ - daaraan bij. En de vergrijzing grijpt ook om zich heen in de Haarlemmermeerse dorps gemeenschappen. Al deze factoren dragen bij aan de zorgen van een Beinsdorps: *“je ziet gewoon dat het verenigingsleven zoals het er eerst was steeds minder wordt.”*

In onze drukke hedendaagse levens neemt lang niet iedereen de tijd om lid te worden van een vereniging. Een Zwaanshoeker uit de zorg dat jongere generaties geen animo meer voor verenigingen hebben. Ook een Rijsenhouter noemt het gebrek aan instroom van jongeren, waardoor de vereniging vergrijsd. Gebrek aan nieuwe vrijwilligers zet het voortbestaan van verenigingen onder druk. Een Badhoevedorper vertelt:

“Als je met elkaar voetbalt, of handbalt, of basketbalt, dan heb je een band met elkaar. Die band houd je je hele leven. Vooral dat gevoel dat samen zijn in de kleedkamer, sporten is ook belangrijk, maar wat er omheen is, is nog belangrijker. En hoe minder verenigingen je hebt, hoe slechter het gaat. Laten we eerlijk zijn, qua verenigingsleven is het heel slecht geworden. Vroeger was het veel groter, veel beter. En waar ligt het aan? Eigenlijk begint het al bij mensen zien te krijgen die een vereniging willen leiden.”

Een zestiger blikt terug op de tijd waarin het verenigingsleven floreerde. Voor hem hangt dit sociale leven samen met een gevoel van saamhorigheid. De teloorgang daarvan wijdt hij aan de toegenomen welvaart van de laatste halve eeuw: *“als je geld genoeg hebt en je hebt zelf alle spullen, dan heb je die saamhorigheid niet zo nodig.”* Een voorzitter van een dorpsvereniging legt dezelfde relatie: in economisch slechte tijden *“komen er meer vrijwilligers.”* Daarnaast vertellen een aantal mensen dat het *“steeds dezelfde mensen”* zijn die zich vrijwillig inzetten voor een vereniging. Een Halfwegger herkent dit, maar signaleert ook *“dat mensen op projectbasis wel beschikbaar zijn.”*

Er wordt niet enkel bezorgd gesproken over de toekomst van verenigingen, maar ook over de mensen, die de dragers van gemeenschappen zelf zijn. Ouderen kunnen niet altijd oud worden in hun eigen dorp, omdat de door hen benodigde voorzieningen daar ontbreken. En de jonge generatie Haarlemmermeeders komt zeer moeilijk aan een woning, bijvoorbeeld omdat er te weinig is gebouwd, te weinig vrijkomt, of omdat de prijzen te hoog voor hen liggen. Mensen die spreken over de gemeenschap in hun dorp merken dat, *“de jongeren trekken weg, want ze kunnen hier geen woning vinden.”* Soms komen zij later terug, maar zeker niet altijd. Een Halfwegger signaleert dat door gebrek aan woningbouw in het dorp jongeren naar Hoofddorp trekken, en *“als ze daar eenmaal gesetteld zijn met kinderen dan komen ze niet meer terug.”* Zo gaat er ook een stukje gemeenschap verloren voor het dorp. Of zoals deze Rijsenhouter het zegt, dat is *“wel een heel groot probleem voor het dorp an sich.”*

Haarlemmermeer als samenleving van eerdere en recente nieuwkomers kent haar eigen sociale dynamiek. Samen nieuwkomen verbindt. Evenals het samenkomen bij activiteiten of verenigingen, het hebben van kinderen en het actief zijn in de eigen buurt. Zo worden ook recente nieuwkomers ‘echte’ dorpelingen en gewortelde Haarlemmermeeders. De Haarlemmermeerse sociale structuren veranderen continu en zij worden op verschillende manieren door oude en nieuwe nieuwkomers in stand gehouden.

5. Haarlemmermeer is dichtbij én ver weg

Op de kaart ligt Haarlemmermeer in het hart van de Randstad. Je ziet het liggen als centraal punt omringd door oude Hollandse steden: Leiden, Haarlem en Amsterdam. Kijk je vanuit één van die traditionele steden naar Haarlemmermeer, dan verschijnt de gemeente juist als randgebied van die centrale stad. Dat is dan ook het beeld dat veel stedelingen van Haarlemmermeer hebben: een ver weg voelend rand-stedelijk of sub-urbaan gebied. Hoe anders kan deze beleving zijn voor Haarlemmermeerse inwoners. Sommigen ervaren en beschrijven hun gemeente als centrum in de Randstad; daarin schuilt voor hen een deel van haar woonaantrekkelijkheid. Juist die feitelijke centrale ligging op de kaart tussen grote steden is voor hun beleving bepalend! Vanuit dit Haarlemmermeerse inwonersperspectief is de gemeente een bijzonder soort centrum midden in de Randstad. Het gebied komt hen voor als een soort omgekeerde stad met een groen hart en een stedelijke rand.

Men kan de positie van Haarlemmermeer in de noordelijke Randstad, echter ook anders bezien. Neemt men het eigen geografische centrale punt Hoofddorp/Nieuw-Vennep als vertrekpunt, dan lijken de andere kernen juist ver weg, zij liggen dan aan de rand van de gemeentegrens. En zo worden ze ook genoemd, randkernen. Kijkt men naar centrum en rand, ver weg en dichtbij vanuit zo'n randkern dan kan een plaats aan de overkant van het water, of een nabij gelegen traditionele stad juist dichterbij liggen, dan het eigen stedelijk centrum, Hoofddorp.

De complexe uitgestrektheid van Haarlemmermeer en haar centrale ligging in de Randstad, maken dat ver weg en dichtbij, centrum en rand, in de beleving van uiteenlopende groepen inwoners, tegelijkertijd op één en dezelfde plek aanwezig kunnen zijn. Hun dagelijkse oriëntatie, de manier waarop zij het gebied gebruiken en beleven, bepalen mede wat voor hen centrum is en wat rand. Centrum en rand blijken niet louter geografische of ruimtelijke entiteiten, ze worden ook door sociaal gedrag en sociale oriëntatie gevormd. De plaats van waaruit het gebied wordt gezien – het brandpunt van het perspectief – beïnvloedt waarneming, ervaring en uiteindelijk ook de waardering van het gebied.

Het centrum of oriëntatiepunt is voor inwoners dus zeker niet altijd Hoofddorp of hun eigen woonplaats, soms is het hun voormalige woonplaats, een omliggende stad, of de kern aan de overkant op het oude land. Deze continue perspectiefwisseling van wat het centrum of vertrekpunt is, vormt een identiteitskenmerk van dit gebied. En dat geldt zowel voor mensen die hier al langer wonen, als voor nieuwkomers uit de steden. De laatsten nemen soms het imago van Hoofddorp of heel Haarlemmermeer, dat daar leefde, mee naar hun nieuwe woonplaats. En zij kunnen dat perspectief lange tijd behouden. Zelfs wanneer die plek al jaren niet meer hun feitelijke vertrekpunt of centrum is.

Haarlemmermeer is dichtbij: de centrale ligging in de Randstad

De eigen gemeente ervaren als centrum van de Randstad is niet louter wensdenken van Haarlemmermeerse inwoners. Zij ervaren de voordelen van die centrale ligging dagelijks heel concreet in hun leven. Dankzij die centrale positie is in Haarlemmermeer van alles binnen handbereik: traditionele grote stadscentra, de duinen en het strand, en via de luchthaven zelfs de rest van de wereld. Voor een inwoner uit Hoofddorp is het meest positieve aan Haarlemmermeer: *“dat we overal dichtbij zitten! We zitten dichtbij Schiphol, we zitten dichtbij Amsterdam, dichtbij het strand.”*

Ook bezoekers ervaren de praktische voordelen van die centrale Haarlemmermeerse ligging. Een Rozenburger vertelt:

“Als je iets met zijn allen gaat doen, komen ze meestal hierheen. Het is dan wel een beetje centraal vanuit Aalsmeer of Haarlem, of Hoofddorp. Toevallig hebben we gisteren ook barbecue gehad met wat vrienden, die kwamen ook van alle kanten vandaan. Dat kan dan hier, want we hebben ook de ruimte en dat scheelt natuurlijk ook.”

Deze inwoner neemt de centrale ligging in de Randstad als vertrekpunt. Vanuit Haarlemmermeer ligt alles dan altijd dichtbij. Bovendien benadrukt hij ook de ruimte, een ander kenmerk van Haarlemmermeer. Het is, voor hem, én centraal gelegen én men heeft er de ruimte. Een combinatie die in centra van oude steden schaars is. Of zelfs tegenstrijdig aandoet. Zeker als je aan Amsterdam denkt.

Een voormalige Amsterdamse voor wie de hoofdstad het echte centrum blijft, roemt die centrale positie van Haarlemmermeer ook. Maar draait het centrum-perspectief juist om:

“Haarlemmermeer is dankzij alle steden er omheen heel aantrekkelijk om te wonen, want je kunt gewoon contact blijven houden met waar je vandaan komt. En daar gebruik blijven maken van culturele en zorgvoorzieningen. Je kan er uitgaan en kleding kopen.”

Een andere respondent gaat zelfs verder bij het omdraaien van het centrum-perspectief en ‘lijft’ Amsterdam in bij de beleving van het eigen woongebied. Haarlemmermeer is voor deze inwoner het hele gebied rondom Haarlemmermeer, inclusief de oude steden Haarlem en Amsterdam.

“Voor mij is mijn woongebied ook het gebied aan de andere kant van de Ringvaart, Haarlem dus. En in mijn beleving hoort daar Amsterdam ook bij. En dat komt ook doordat Haarlem, Amsterdam en Hoofddorp vanuit hier allemaal goed bereikbaar zijn, ook met het ov. Ik woon hier echt op een ideaal plekje, weet je. Het is hier heel landelijk, het is alsof je buiten woont. En toch is dat ook feitelijk niet zo, want het is eigenlijk stedelijk gebied.”

Haarlemmermeer is ver weg: lang onderweg vanuit de rand

Om de omvang en uitgestrektheid van Haarlemmermeer te duiden gebruikt een inwoner het volgende beeld:

“Haarlemmermeer lijkt wel een soort octopus. Met als hoofd Hoofddorp en de tentakels zijn alle kernen die er liggen. Je hoort wel bij elkaar, maar je ligt wel ver van elkaar vandaan.”

Wie aan de rand van de gemeente woont, ervaart het centrum van de eigen gemeente of andere Haarlemmermeerse randkernen als ver weg. Maar ook voor een Hoofddorper kunnen de randkernen ver weg liggen. Een inwoner uit Pax valt de verschillen in bereikbaarheid op tussen Hoofddorp, en de grote steden en Schiphol enerzijds, en die binnen het eigen grondgebied anderzijds:

“De ov-verbindingen met Haarlem en Schiphol zijn altijd goed, maar als je dwars door wilt steken is het een rampenplan, Van Zwaanshoek naar Zwanenburg bijvoorbeeld, dan ben je wel even bezig.”

Een inwoner uit Zwanenburg licht toe hoe in het omvangrijke Haarlemmermeer een naburige kern toch ver weg kan voelen:

“Dat is het grappige aan Haarlemmermeer, dat eigenlijk de verbinding tussen de dorpen van de gemeente al jaren slecht is geweest. Badhoevedorp ligt hier op steenworp afstand, als je daar met het ov naartoe wilt, moet je een wereldreis gaan ondernemen, dat was vroeger ook al zo. Zolang ik me kan herinneren.”

De aard van de verbindingen binnen het eigen grondgebied beïnvloedt op haar beurt het gedrag van inwoners: zij verplaatsten hun oriëntatie naar buiten de gemeente. Een stel uit Badhoevedorp vertelt ons dat bij de keuze voor de middelbare school van hun kinderen Hoofddorp niet eens in het vizier kwam:

“Aan Hoofddorp hebben we geen moment gedacht. Maar dat komt ook, omdat je in Badhoevedorp teveel aan de kant van Amsterdam zit om op Hoofddorp georiënteerd te zijn.”

Voor wie vanuit Amsterdam naar Haarlemmermeer kijkt, kan de hele gemeente ver weg lijken en als rand worden ervaren. Zo vertelt een voormalige inwoner van Amsterdam:

“Voordat ik in Badhoevedorp woonde klonk Badhoevedorp, net als Hoofddorp ver weg. (...) Ik dacht ‘Badhoevedorp, man dat is ver weg’. Maar toen bleek dat je het gewoon kan fietsen vanuit Amsterdam. Ik dacht, nou dat is eigenlijk wel prima.”

De rand is ook een soort niemandsland waar men kan verdwalen. Waar men geen idee meer heeft van waar het centrum en waar de rand ligt. Een inwoner vertelt hoe ze naar Hoofddorp kwam en het gevoel had op een plek terecht te zijn gekomen die werkelijk ver was van alles. Het gaf haar een gevoel van verdwaald zijn:

“Ik ben met de grootst mogelijke moeite van station naar bushalte gegaan. Ik was verdwaald. En uiteindelijk kwam er een opa die zei: ‘kom meisje’. Hij was op de fiets en heeft me toen helemaal naar het gemeentehuis gebracht.”

Ook minder materiële zaken, zoals de aantrekkelijkheid van routes, beïnvloeden de oriëntatie van inwoners en hun mobiliteitskeuzes. Wie denkt dat men binnen de gemeente vaker met de fiets en naar de omliggende steden juist de trein of auto neemt, komt bedrogen uit. Een Badhoevedorpse vertelde ons dat zij naar Hoofddorp altijd de auto neemt en naar Amsterdam juist de fiets. Niet de afstand, maar de saaie route tussen Hoofddorp en Badhoevedorp weerhoudt haar ervan om op de fiets te stappen. Een Hoofddorpse respondent is selectief in de route die hij neemt met de fiets. Hij fietst graag richting Heemstede, Cruquius of de duinen, maar niet naar zijn oude woonplaats Badhoevedorp, *“dat is kaal, rechttoe rechtaan.”* Schoonheid in de openbare ruimte werkt blijkbaar motiverend om op de fiets te stappen.

De centrale ligging in de Randstad, zo dichtbij grote steden geeft zowel een gevoel van nabijheid als van ver weg van die ‘echte’ grote stad. En de octopusachtige structuur versterkt dat, omdat het contrast tussen de centrale ligging en de lastige dwarsverbindingen het gevoel van dichtbij en tegelijkertijd ver weg versterkt.

Mensen zoeken bewust een centrale plek uit en daarbij kan de rand van Haarlemmermeer juist als dichter bij het centrum (de grote stad) worden ervaren.

In Haarlemmermeer is het centrum een wisselend perspectief

De omkering van perspectieven in wat rand en wat centrum is, leidt tot verrassende nieuwe opvattingen van wat een centrum zou kunnen zijn. Het vult aan of keert om wat een 'centrum' is. Namelijk niet alleen, of vooral ruimtelijke kenmerken, zoals dichtheid, voorzieningen, drukte en gezelligheid, maar ook rust, ruimte, en groen. Onze gesprekken met inwoners laten alternatieve, lokale centrumconcepten opkomen, die passen bij hoe inwoners hun woonomgeving en -regio ervaren, beleven en gebruiken.

De rust van de niet stad als alternatief centrum-idee

Haarlemmermeer ligt dichtbij grote oude steden Amsterdam, Leiden en Haarlem, maar is zelf geen oude traditionele stad. Dat niet-stad zijn, of in ieder geval een nog-niet-stad, maakt deel uit van hoe het gebied wordt ervaren. Het ontbreekt hier aan dynamiek, aan sfeer, aan gezelligheid, in vergelijking met oude stadscentra:

“Het is natuurlijk een wereld van verschil en dat mis ik. Het is hier te rustig. Vooral in Nieuw-Vennep is niets te doen. Het winkelcentrum is nu wel redelijk goed. Maar er is geen uitgaansleven (...) Je mist een gedeelte waar je na het winkelen lekker wat kan gaan drinken of eten, dat autovrij is: een echt uitgaansgedeelte!”

Als niet- óf nog-geen 'echte' of 'volledige' stad wordt Haarlemmermeer, of Hoofddorp - evenals Almere, Lelystad of Zoetermeer – in beleidstermen soms een New Town genoemd. Deze term poneert de stad impliciet als het echte centrum, het 'van waaruit men kijkt en waardeert'. Want, een New Town is eigenlijk een stad in ontwikkeling, een onvolledige stad, een sterk groeiende sub-urb. Voor sommige Haarlemmermeeders blijkt dit nog-niet stad zijn geen gebrek, maar juist een reden om hun woongebied te waarderen en deze eigenschap als identiteit te omarmen. Zij zien dit juist als een positieve eigenschap:

“Hoofddorp ligt tussen Amsterdam en Haarlem in, wat wel echt bruisendere steden zijn, hipper of zo. Het voelt altijd een beetje of Hoofddorp dat ook wil zijn, maar dat het niet lukt, zo klungelig! Vind ik wel grappig om te zien. Vrienden van mij die naar Amsterdam zijn verhuisd zeggen dat ze niet weer in Hoofddorp zouden willen wonen. Dan zeg ik altijd: 'hoezo Hoofddorp is toch heerlijk', weet je, dat versterkt het gevoel van Hoofddorper zijn, als iemand er slecht over praat.”

En dat heerlijke van Hoofddorp als niet-stad, die deze inwoner benoemt, en waar hij trots op is, blijkt die relatieve rust te zijn. Dat wat de stad mist, of niet meer heeft. Zo bezien is het niet Haarlemmermeer of Hoofddorp waar iets ontbreekt, maar juist de stad waar iets verloren is gegaan:

“Dat zie ik als ik naar Amsterdam ga, dat mensen ook een beetje die rust missen, die wij hier wel hebben.”

Deze Haarlemmermeerse rust van de nog-niet-stad typeren sommigen juist als een klein paradijsje. Om het verschil tussen beide goed te ervaren vertelde een inwoner van Spaarndam ons dat hij bij terugkomst van vakantie graag een rondje omrijdt langs de drukke plekken van de grote stad:

“Als we dan terug kwamen met de motor vanuit het zuiden, dan zei ik: ‘om nu af te kicken’, want we waren op mooie plekken, ‘voordat we naar huis gaan rijden we eerst door Amsterdam’. Door Amsterdam Zuid, door de Bijlmer. ‘Kijk, daar zou je kunnen wonen’. En dan kwamen we hier: ‘ahh, geweldig!’ Dan ben je toch rijk? Dat je hier kunt wonen. De koning te rijk.”

De eigen oorsprong als centrum

Voor sommige inwoners is niet de geografische ligging van hun woonplek of het traditionele centrum van een grote stad het vertrekpunt. Het centrum is voor hen daar waar zijzelf of hun familie vandaan komen. Zij geven die mentale centrumervaring soms door aan hun kinderen, waardoor de plek waar hun roots liggen, soms generaties lang als oorspronkelijke plek wordt gevoeld. Zo zegt een inwoner uit Aalsmeerderbrug, die hier al decennia woont, dat ze zich nog steeds Aalsmeerse voelt en niet Haarlemmermeerse. Ook haar zoons die zelf nooit in Aalsmeer hebben gewoond voelen zich Aalsmeers. En dit heeft niets met het onderscheid dorp-stad van doen of met traditionele dan wel moderne mentaliteiten of leefstijlen. Want, ook voor een voormalig Amsterdamse is het centrum Amsterdam gebleven, ondanks dat zij deze stad ruim zestig jaar geleden inruilde voor Haarlemmermeer. En dat beargumenteert zij niet met de ligging, of het hoogstedelijke karakter van de hoofdstad, maar als volgt:

“Ja, mijn hele familie is daar, mijn roots liggen daar. Ik heb een hele rij van boeken over Amsterdam. Ja ik kom er gewoon graag nog steeds. En Hoofddorp heeft dat niet kunnen overnemen.”

De eigen oorsprong beïnvloedt de blik op wat Haarlemmermeer is. En dit geldt ook voor mensen die hier al generaties lang wonen. Zo vertelt een inwoner uit Vijfhuizen, dat zij in zijn gezin oma ‘Oma Sloterweg’ noemden. Die Haarlemmermeerse plek was intrinsiek verbonden met wie oma was en dus werd haar naam daaraan aangepast. Deze mensen voelen nostalgie naar het oude Haarlemmermeer, waar nog sporen herkenbaar waren van hun kinderjaren of jeugd. Het belang van hechting aan een plek voor identiteitsbeleving, maakt deze inwoner duidelijk in de beschrijving van zijn woonplek in zijn kinderjaren:

“Kijk aan deze kant van Haarlemmermeer is het nog een beetje hetzelfde gebleven. Vroeger was dit allemaal open land. Ik ging in Heemstede naar school. Ik zat op Hageveld. En dat fietsten wij van Hoofddorp uit. Dan reed je vlak langs de Kruisweg. Wind tegen en dan kwamen de vrachtwagens en als je pech had ... joh dan werd je zowat van je fiets afgeblazen door die wind van achter die vrachtwagen jonge, nou echt werkelijk waar. Ik houd ontzettend van fietsen, maar toen had er zo’n hekel aan. Echt een klein ventje was ik.”

Een Zwanenburgse vertelt over haar angst om te moeten verhuizen naar een bejaardenhuis buiten het dorp. Dan zou zij alle betekenisvolle plekken vol herinneringen en bekende mensen moeten missen. Met tevredenheid spreekt zij over haar herinneringen aan haar oude dorp:

“Voor de rest fiets ik heel vaak door het dorp en dan denk ik: ‘oh hier zat de bakker’, of ‘hier zat de kruidenier’. En soms neem ik foto’s met mijn telefoon en zet ik ze op ‘je bent een Zwanenburger als...’, want dat hebben we! Ja, en dan komen de herinneringen. En dat is leuk, dat is leuk!”

Naast de ruimtelijke centrale ligging hebben centrum en rand, stad en nog-niet-stad, sociale en psychologische betekenissen. Dat wat we soms leefstijlen noemen zijn vaak uitdrukkingen van

verschillende perspectiefwisselingen die mensen hebben in hun dagelijks leven. Niet louter hogere dichtheden of stedelijke dynamieken en zelfs niet alleen bereikbaarheid, maakt van iets een centrum of een rand. Ook de hechting van mensen aan plekken, hun sociale relaties, de schoonheid van hun woonomgeving en de openbare ruimte dragen bij aan het gevoel van ver weg en dichtbij, van centrum en rand, van stad of nog-niet-stad. En de nog-niet-stad verschijnt dan niet als een gebrek dat ruimtelijk dient te worden opgelost maar ook als mogelijkheid voor alternatieve centrum-ideeën!

6. Haarlemmermeer is een samenspel van dorps en stads

In Haarlemmermeer verschillen kernen sterk van karakter en zijn ze evenals het landschap continu aan verandering onderhevig. Zo'n honderd jaar geleden woonde de helft van alle Haarlemmermeeders langs de Ringvaart. Anno 2024 woont bijna de helft in Hoofddorp. Nieuw-Vennep is met afstand de eerstvolgende grotere kern. Terwijl andere kernen in Haarlemmermeer minder hard groeiden, relatief klein bleven, of zelfs kleiner werden, veranderden Hoofddorp en Nieuw-Vennep door hun enorme groei sterk van karakter. Hoofddorp wordt steeds vaker gezien als een kern met een stadscentrum en de komende decennia staan ontwikkelingen gepland die het voormalige Kruisdorp tot een heuse stad moeten transformeren. Deze ruimtelijke ingrepen voltrekken zich soms sneller dan ze in de beleving van inwoners kunnen worden opgenomen en verwerkt. Dat houdt in, dat er heel veel variatie is in hun typering van deze twee grootste Haarlemmermeerse kernen. De herinnering aan hoe iets was, de rol die een plek in het leven van iemand heeft gespeeld, kan langdurig de beleving ervan bepalen. Zelfs lang nadat ruimtelijke transformaties het een ander aangezicht hebben gegeven.

Inwoners van Hoofddorp en Nieuw-Vennep gebruiken zowel het woord 'dorp' als het woord 'stad' om hun woonplaats te duiden. Toch gebruiken zij de woorden aarzelend, alsof ze niet helemaal passen bij hoe zij hun woonplek ervaren. Het is alsof de gedaanteverwisseling niet door de betekenis van de woorden kan worden bijgebeend. 'Dorps' en 'stads' krijgen soms eigen inhoud, maar worden vooral ingevuld in tegenstelling tot iets anders. De formuleringen luiden dan: 'niet zo dorps als' of 'minder stads dan'.

In Hoofddorp en Nieuw-Vennep zijn deze mengvormen van dorps-stadsheid en stadse-dorpsheid onderdeel van de ervaringen van inwoners. Want, in het leven van alledag treffen zij bijvoorbeeld warme sociale banden aan, die men als dorps typeert, in stedelijk vormgegeven openbare ruimten. Het dorps en het stadse worden naast en door elkaar beleefd en ervaren.

Het dorps Nieuw-Vennep

Voor sommigen is het overduidelijk; Nieuw-Vennep is een dorp. Het dorps karakter beschrijft men door te verwijzen naar de hechte en warme sociale contacten en banden. Er is in Nieuw-Vennep sprake van een "vrij kleine dorpsgemeenschap." Een plek waar men elkaar kent en groet. Een kern met "een soort dorpsgevoel" en daardoor komt men weliswaar aarzelend tot de conclusie: "ja het is wel een dorp." Dit dorps karakter wordt niet enkel ervaren door de Venneppers zelf; nieuwe inwoners duiden het op dezelfde manier. Een nieuwe inwoner vertelt hoe ze door dit dorps karakter werd verrast: "Het is toch wel iets dorps dan ik dacht." Ook zij verwijst naar de sociale dynamiek. Zij licht dit als volgt toe:

"Als je door de straat loopt dan maken de burens een praatje. Dat is wennen voor ons, maar ook wel heel gezellig. Ook in de sportschool, daar zat ik in de sauna en meteen [begint] een vrouw een heel gesprek. En dan denk ik: oh dit ben ik helemaal niet gewend!"

Het dorps karakter van Nieuw-Vennep is iets wat wordt ingevuld in relatie tot het sociale en in vergelijking met de stad waar zij eerder woonde.

Hoofddorp als niet-stad

Terwijl in Nieuw-Vennep de sociale omgangsvormen het dorps karakter inkleuren, krijgt het dorps karakter van Hoofddorp in de beleving van inwoners vorm in contrast met de 'echte stad'. Hoofddorp is

voor hen geen 'echte stad'. Deze nog-niet-stad wordt dan bij gebrek aan juiste benaming toch maar nog-steeds-een-dorp genoemd. Veel Hoofddorpers zijn afkomstig uit omliggende steden. Het is niet vreemd dat zij hun vorige woonplaats, de stad, als referentiepunt nemen. Maar ook Hoofddorpers die er hun leven lang wonen beschrijven Hoofddorp in contrast met de grote stad. Zij missen in hun woonplaats de sfeer van de 'echte stad'. Een Hoofddorper die altijd in Haarlemmermeer heeft gewoond en graag in Amsterdam en Haarlem komt omschrijft die 'echte stad' als een plek met *"leuke winkelstraatjes"* en waar in de avond *"altijd wat te doen"* is. Dit vindt hij niet in Hoofddorp, en daardoor is het geen stad voor hem. Een andere inwoner vindt Hoofddorp *"saaï."* De voorzieningen zijn er wel, maar de stadse sfeer, die mist hij er. Ook een geboren en getogen Hoofddorpse beschrijft Hoofddorp als een niet-stad:

"Hoofddorp is nog steeds een dorp voor mij. Dat komt omdat je in een stad alles dichterbij elkaar hebt. Hier in het dorp is het meer verspreid en heeft iedere wijk zijn eigen winkelcentrum. Veel groenstroken tussen de wijken. Het is niet echt een stad te noemen."

De ruimtelijke aspecten van Hoofddorp zijn wat haar betreft dorps, maar in sociaal opzicht blijkt er iets veranderd aan haar dorp-beleving. In haar dorps Hoofddorp groette men elkaar op straat. Maar met de komst van veel nieuwe inwoners zijn er nu *"veel mensen waar je geen boe of bah terugkrijgt"*.

Hoofddorp is "wel een beetje" een "soort stad"

In sociaal opzicht lijkt Hoofddorp meer op een stad dan op een dorp. Inwoners spreken er vooral over hun wijk of buurt en niet – zoals in andere kernen – over een dorpsgemeenschap. Dit wordt ook gevoed of versterkt door hoe dingen georganiseerd zijn; wijkfeest in plaats van Hoofddorpse feestweek, en wijkcentrum en -raad in plaats van dorps huis en -raad. Het is misschien geen dorpsgemeenschap, maar zeker ook geen anonieme stad; goede burenccontacten kwamen veelvuldig ter sprake in de interviews.

Wanneer inwoners Hoofddorp een stad noemen, wordt die term omringd door twijfels en haperingen. Het lijkt alsof mensen geen passende term kunnen vinden om hun beleving te omschrijven: Hoofddorp is een *"soort van stad geworden"*, het heeft *"de uitstraling van een stad, zeg maar"*, *"het is natuurlijk eigenlijk al, wel een beetje een stad"*, en *"het is toch eigenlijk best een behoorlijke stad geworden."* Verschillende elementen dragen bij aan de beleving van Hoofddorp als stad, waaronder de groei van inwoners en wijken, meer drukte, grote vernieuwingen en elkaar geen gedag zeggen op straat.

Ook Nieuw-Vennep is voor sommigen in verandering. Van een duidelijk dorp wordt het steeds meer een (soort) stad. Een Vennepse wijdt dit aan het verdwijnen van het landelijk karakter:

"Het is nog steeds niet zo druk als Amsterdam of Hoofddorp, dat is ook wel drukker vind ik. Maar is het nou echt een dorp? Wat is dorp? Dorp is ook waar je heel veel agrarische dingen tegenkomt, boeren en dieren. Het is allemaal weg. Ja, je ziet wel eens een haas over de straat springen. Maar dat is meer omdat die op zoek is naar een holletje dat verdwenen is. Het is een klein stadje eigenlijk vind ik."

Een ander heeft het over groeiende werkgelegenheid, waardoor een Venneper in de buurt kan werken, en dat er meer mensen tijdelijk en uit andere landen komen: *"Je hebt steeds meer het gevoel: 'hé we worden steeds meer wereldburgers'. Dus we gaan steeds meer [de kant van] een stad op."*

Hoewel sommigen in Nieuw-Vennep het dorpse karakter ten volle beleven, zien anderen vooral veranderingen die het dorp steeds meer stadse kenmerken geven.

Stads dorp en dorpse stad

In beschrijvingen van Hoofddorp wisselt men in één adem tussen dorp en stad. Zo vertelt een relatief nieuwe Hoofddorper:

“Het is wel een stad, maar het voelt zo warm. Het voelt ... het is een dorp.”

Stadse en dorpse elementen gaan dus samen in Hoofddorp. Een andere Hoofddorper wijdt het mengkarakter aan verandering. De herinnering aan wat was, mengt zich met de nieuwe realiteit: *“We zeggen nog altijd we gaan naar het dorp, maar qua grootte is het meer een stad.”* Niet alleen ruimtelijke kenmerken of collectieve herinneringen beïnvloeden de typering van Hoofddorp. Ook heel specifieke gebeurtenissen kunnen de beleving van een plek doen veranderen, zelfs binnen het tijdsbestek van één interview. Hoofddorp *“voelt als een dorp”*, vertelt een inwoner. Zeker in tegenstelling tot drukke plekken waar hij (heeft ge)werkt ervaart hij rust: *“het voelt niet zo lawaaiig en opgejaagd.”* Later in het gesprek als lokale nieuwsberichten over een steek- en schietpartij in de buurt ter sprake komen, slaat het dorpse perspectief om, Hoofddorp is: *“toch wel een stad aan het worden.”* Zijn partner, ook aanwezig tijdens het interview, beaamt dit. En beiden vervolgen:

Hij: “Het is misschien gewoon de wet van de aantallen, ja ... Maar het is niet dat ik me onveilig voel daardoor als ik naar buiten ga.”

Zij: “Ik heb wel het gevoel gehad met de pinautomaat, dat ik echt van ‘oeh’ weetje, maar dat is gewoon omdat het heel vers in het geheugen zit. Maar verder, nee, ik voel me helemaal niet onveilig. Er hangt een touwtje uit de deur, dus eh ja ... Is handig voor de kinderen.”

Hoewel het koppel de Hoofddorpse incidenten ziet als een aanwijzing dat Hoofddorp kenmerken van een stad krijgt, met ook meer criminaliteit, blijven zij hun woonplek ervaren als een veilig en warm dorp.

Het verschil in dorp-stad beleving wordt soms toegedicht aan sociale omgangsvormen, zoals elkaar wel of niet groeten. En soms aan ruimtelijke kenmerken, zoals het ontbreken van een echt stadscentrum in Nieuw-Vennep. *“Als je een stad wil worden”* begint een inwoner, *“dan moet je iets doen aan je centrum.”* Er moeten volgens haar winkels zijn waar *“mensen voor naar een stad komen.”*

Opvallend genoeg werd dit argument ook omgekeerd gebruikt: het centrum van Nieuw-Vennep is niet dorps genoeg en past daarom niet bij Nieuw-Vennep. Een vrouw spreekt over een *“on-Venneps”* groot centrum. Een man vindt het winkelcentrum ook niet passend: *“Nieuw-Vennep, kom op zeg, met een roltrap?”* En hij licht verder toe:

“Dat centrum dat klopt voor geen meter. Dat krijg je natuurlijk een beetje als dat stads moet worden. Het winkelcentrum is totaal mislukt in mijn beleving, er zijn heel veel mensen niet gelukkig mee en het is een naar binnen gekeerd iets. Het is helemaal niet gezellig, de helft staat leeg.”

Lang niet iedereen is eenduidig over het dorpse karakter van Nieuw-Vennep. Een vrouw zegt: *“Nieuw-Vennep voelt voor mij wel meer als een dorp, het wordt ook wel groter, maar het blijft wel nog binnen de perken.”* Van die perken is voor een ander echter geen sprake meer: *“Het dorpse is eigenlijk toch al weg vind ik.”* Weer een ander concludeert: *“Zolang de keuze nog niet gemaakt is dat we stads gaan worden, moet je dat dorpse houden.”*

In Hoofddorp lijkt stad te domineren, in de vorm van niet-stad of stad in wording. In Nieuw-Vennep is het dorp nog sterker aanwezig in de beleving, maar is de stad verre van afwezig. In beide plaatsen zijn er tussen- of mengvormen ontstaan in de beleving: dorp noch stad, dorp én stad.

7. Haarlemmermeer is een vlucht nemen

Schiphol is prominent aanwezig in Haarlemmermeer. Niet alleen op de kaart, maar ook in de beleving van inwoners. Het is een plek van economische activiteit, werkgelegenheid, dynamiek en levendigheid. Vliegtuigen trekken onophoudelijk lijnen in de polderluchten en zijn hoorbaar, zichtbaar en voelbaar. Schiphol biedt de polder ruimte, want door bouwrestricties moeten sommige plekken open blijven. Maar de luchthaven legt tegelijkertijd beperkingen op wat mogelijk is. Het is de trots van de één en de zorg van de ander. Schiphol ligt al decennia in de gemeente, en maakte in de loop der tijd een heuse transformatie door. De luchtvaart nam zelf een vlucht; nieuwe start- en landingsbanen werden gepland en aangelegd. Bedrijven vestigden zich in de nabijheid van de luchthaven, met als gevolg: een enorme groei aan werkgelegenheid. De invloed van de luchthaven op het leven en het grondgebied van de gemeente overschrijdt steeds meer de eigen grenzen. Voor niet-inwoners is het misschien wel de bekendste plek in Haarlemmermeer. Zoals een man die tien jaar geleden in Hoofddorp kwam wonen stelt: *“Wat kan ik over Haarlemmermeer zeggen? Ik weet alleen Hoofddorp en Schiphol.”* Schiphol is onderdeel geworden van de rijkgeschakeerde identiteit van Haarlemmermeer.

De luchthaven als centrum van Haarlemmermeer

Schiphol is veel meer dan het vertrekpunt van een vlucht, Haarlemmermeerse inwoners zien de luchthaven ook als een plek om uit te gaan. Een plek waar het levendig en dynamisch is: op *“Schiphol ben ik wel graag, ik houd van Schiphol”*, vertelt een Hoofddorpse, die het *“een gezellige plek”* en *“lekker druk”* vindt. En dat is niet van recente datum, maar al lang zo. Een Vennepër die nu met haar eigen kinderen naar Schiphol als uitje gaat, vertelt over haar fijne jeugdherinneringen aan de luchthaven:

“Wij gingen vroeger met mijn ouders wel winkelen op Schiphol. Of gewoon hangen. Niet echt met een doel. Gewoon koffiedrinken. Een uitje. En vliegtuigen kijken. Je hebt die wereldbol met al die steden, ja we gaan daar gewoon kijken.”

Ook een andere geïnterviewde denkt terug aan zijn jeugd, wanneer de luchthaven ter sprake komt. Hij haalt herinneringen op van toen hij als uitje naar Schiphol ging en het *“magisch”* vond. Schiphol is ook een punt op de route; een centraal gelegen ontmoetingsplek. Een Vennepër vertelt dat hij er met vrienden van buiten de gemeente afspreekt: hij is er zo! En zijn vrienden kunnen van daaruit ook weer makkelijk naar huis reizen. De puberzoon van een ander gebruikt Schiphol als een stop onderweg naar huis van zijn nachtelijke uitgaan vanuit Amsterdam, omdat fastfoodketens op Schiphol bijna altijd open zijn. Schiphol vervult zo een aanvullende centrumfunctie in Haarlemmermeer. In de woorden van een vrouw die recent naar Hoofddorp verhuisde: *“Als mensen vroegen ‘waar is Hoofddorp?’, dan zei ik altijd: ‘dat is een stad naast Schiphol’.”*

Schiphol brengt werk en welvaart

Schiphol wordt door inwoners in een adem genoemd met *“heel veel werkgelegenheid”* en als *“een banenmotor”* getypeerd. Soms geeft men hier een persoonlijke invulling aan. Zo vertelt een Hoofddorpse: *“Mijn hele familie werkte er; het heeft ons veel werkgelegenheid gegeven.”* Een andere vrouw vertelt over de liefde van haar vader voor Schiphol, die zij van hem heeft meegekregen en overgenomen:

“Ik ben heel erg met vliegtuigen en de passie die mijn vader daarvoor had opgegroeid. Dus het was meteen: als ik ga werken moest het Schiphol zijn. Ook echt een klein dorp. Iedereen kent elkaar. Het is gewoon leuk en heel veel verschillende nationaliteiten.”

Schiphol wordt door inwoners niet enkel gerelateerd aan werk en werkgelegenheid, maar ook aan de modernisering van Haarlemmermeer. Een Halfwegger signaleert, dat Haarlemmermeer *“van oorsprong een poldergemeente”* is waarin *“landbouwgebied geïndustrialiseerd is, mede dankzij Schiphol.”* Een Rijsenhouter beklagt zich over de ‘verdozing’ aan de Rijnlanderweg: *“dat vind ik treurig.”* Hij snapt dat het *“economisch misschien wel nut heeft”*, maar geeft tegelijkertijd aan dat zijn Haarlemmermeer in *“de kern”* agrarisch is, en dat dat Haarlemmermeer met de komst van deze bedrijvigheid dreigt te verdwijnen.

Schiphol geeft en neemt ruimte

In de woorden van een Hoofddorper horen Schiphol en de polder bij elkaar: *“De polder is, van oudsher, de luchthaven. Die ligt er al een eeuw, daar kun je gewoonweg niet omheen.”* Sommigen beschouwen Schiphol zelfs als hoeder van hun geliefde polder: *“Schiphol heeft als voordeel dat de polder openblijft.”* De bouwbeperkingen die samenhangen met geluidsnormen rond Schiphol laten immers grote stukken polderland onbebouwd. Een Hoofddorper ziet het bovendien als trots van Haarlemmermeer:

“Het allerergste zou ik vinden als Schiphol weggaat. Eén omdat het een stukje trots is, het hoort bij Haarlemmermeer. En twee omdat ze het dan helemaal vol gaan bouwen.”

Maar, Schiphol geeft niet alleen ruimte door de geluidsbeperkingen, het neemt ook ruimte. Zo is diezelfde gulle gever, tevens de veroorzaker van ervaren problemen: een jonge woningzoekende kan geen woning in het eigen dorp vinden, een inwoner mag zijn eigen woning niet splitsen, en mensen moeten noodgedwongen verhuizen vanwege bouwrestricties of uitbreidingsplannen van Schiphol. Een Rijsenhouter die in zijn jonge jaren naar Rozenburg was verhuisd, vertelde hoe hij na een aantal jaar alweer moest vertrekken. Ook andere geïnterviewden vertellen over verdwenen woningen, en soms zelfs hele wijken. Mensen maken zich zorgen over een onzeker wordende toekomst. Een Aalsmeerderbrugse vertelt hoe het *“landelijke romantische idyllische plekje”* in haar woonomgeving in *“no-time”* werd *“volgebouwd”* met kantoor- en bedrijfspanden:

“Ik maak [me] wel eens zorgen. Hoe lang duurt het eigenlijk voordat alles wat hier achter gebeurt ons heeft opgeslokt? Dat je weg moet. Dat hier niet meer te wonen is. Ik word er wel eens verdrietig van als ik dat hierachter zie.”

Vliegtuigen als aangezicht van Haarlemmermeer

De rijen vliegtuigen in de lucht zijn voor velen onderdeel van hun beeld van Haarlemmermeer. Zij genieten van dat uitzicht: *“Als ik ga fietsen langs de Hoofdvaart vind ik het mooi om die vliegtuigen te zien.”* Ze worden er door aangetrokken, kijken er vanuit het raam van hun huis naar, fietsen langs de Polderbaan, of gaan naar Schiphol om ze van nog dichterbij te kunnen bewonderen. Een Hoofddorper kwam voor zijn werk vaak bij Schiphol en ging dan *“wel eens even stoppen bij de startbaan”* om *“even twee tellen”* te kijken. Ook vanuit zijn huis waren de vliegtuigen goed zichtbaar: *“de visite vond dat prachtig”*.

Het beeld van een vliegtuig in de lucht betekent ook het beeld van thuishomen in Haarlemmermeer: Een Vennepers rijdt *“de brug over bij Aalsmeer ... ik zie die vliegtuigen weer, en ik zeg tegen m’n vrouw, ‘ik ben*

thuis!” Vliegtuigen of de luchthaven zijn niet enkel mooi om te zien, zij zijn het beeld van vertrouwd Haarlemmermeer.

Vliegtuigen bij mij thuis

De vliegtuigen leveren niet alleen mooie Haarlemmermeerse luchten op, zij dringen ook ongevraagd en ongewenst binnen in de woonomgeving. Een man in Zwanenburg drukt het als volgt uit: *“Ik ben niet anders gewend dan als je buiten zat, dan kwamen er vliegtuigen en dan moest je even wachten voordat je verder kon praten.”* Mensen relateren geluidshinder vaak aan een specifieke start- of landingsbaan. En ook aan specifieke windrichtingen en tijdstippen. Ervaren geluidsoverlast is afhankelijk van uiteenlopende factoren. Waar men op de ene plek niet boven het vliegtuiggeluid uit kan komen, ervaart men elders in Haarlemmermeer helemaal geen geluid. Soms treedt er gewenning op, *“ik hoor die vliegtuigen soms niet eens”* of acceptatie, *“het is zoals het is.”* Naast geluidsoverlast beschrijven geïnterviewden rinkelende kopjes in de kast, indringende kerosinegeur in en om het huis, en straten vol met lang geparkeerde auto's van mensen die op Schiphol in het vliegtuig stappen.

Schiphol verandert en doet Haarlemmermeer mee veranderen. En ook dat ervaren inwoners. Terwijl de één de nadruk legt op verbeteringen: vroeger waren de motoren zwaarder en maakten ze nog meer lawaai; benadrukt de ander juist de toename van overlast door de hogere vliegfrequentie:

“Mensen zeggen: ‘je gaat er toch zelf wonen, je weet toch dat Schiphol er is’. Maar, toen ik hier zestig jaar geleden geboren ben, in Aalsmeer onder de Aalsmeerbaan, gingen er misschien twee vliegtuigen per uur. Nu gaat er elke twee minuten een.”

Ook de aanleg van een nieuwe baan kan de beleving van het vliegverkeer doen veranderen. Een voormalige Zwanenburgse vertelt over de tijd dat zij en haar man in het dorp woonden en de Zwanenburgbaan in gebruik werd genomen: *“Toen gingen ze stijgen en dat was precies boven ons huis. En dat was heel heftig.”* Het heeft hen doen besluiten om te verhuizen.

Niet alleen de geluidshinder wordt als zorgelijk ervaren, maar ook de gezondheidsrisico's die gepaard gaan met de uitstoot van vliegtuigen. Inwoners uiten hun angst over vervuilde lucht, of hebben zorgen over de hoeveelheden stof op hun huis of tuinmeubilair. Een Hoofddorpse met een moestuin is bezorgd over de luchtkwaliteit en het effect daarvan op haar oogst. Als zij iets uit haar moestuin eet: *“denk ik altijd: ‘wat zit erop?’”*

De luchthaven krijgt allerlei betekenissen in het leven van Haarlemmermeeders. Van centrumplek tot polderhoeder, van bouwbeperker tot banenmotor, van overlastgever tot beeldbepaler. Schiphol en vliegtuigen maken onderdeel uit van de identiteiten van Haarlemmermeer.

8. Haarlemmermeer is verandering en vervreemding

Haarlemmermeer is een gebied dat meermaals een gedaantewisseling doormaakte. Water werd land, agrarische samenleving werd diensteneconomie, en op het eens zo lege land kwamen landingsbanen en verzeen wijken in allerhande architectonische stijlen uit de klei. Grote demografische, ruimtelijke en economische veranderingen waren het gevolg. Van de eerste polderbewoners op onherbergzame klei tot sterkste economie van Nederland; Haarlemmermeer is een pioniersgemeente met verandering in haar DNA.

Deze continue verandering verleent de gemeente identiteit, maar maakt tegelijkertijd dat zij reeds bestaande identiteiten dreigt te verliezen. En dat voelen en ervaren inwoners. Verandering gaat namelijk niet slechts gepaard met vernieuwing en verbetering, maar ook met verlies en teloorgang. Het biedt mensen soms herkenning, maar levert ook angst en vervreemding op: 'Ik herken me niet meer in dit gebied of deze gemeenschap'. In plaats van identiteit toe te voegen, treedt er dan vervreemding op. Het dubbelzinnige en complexe is dat ook die teloorgang van oude identiteiten en de nostalgie en vervreemding, die daarmee gepaard gaan, onderdeel zijn van de Haarlemmermeerse identiteit. Verandering, vernieuwing en vervreemding gaan hier altijd samen.

Verandering hoort hier!

Verandering hoort, voor sommige inwoners, overduidelijk bij Haarlemmermeer. Het is wat Haarlemmermeer zo "fantastisch" maakt; die "hele dynamiek en dat het zoveel verandert." De veranderingen samen meemaken zorgt er bovendien voor dat nieuwe mensen zich onderdeel gaan voelen van een gemeenschap. Zo vertelt een vrouw die op volwassen leeftijd in Nieuw-Vennep kwam wonen, over "de echte Vennepers." Zij voelt dat zij daar zelf ook toebehoort, mede omdat zij "over heel veel veranderingen mee kan praten met mensen." Een ander gaat nog een stap verder; verandering hoort bij hem als Haarlemmermeerder. Toen hij als kind zag hoe de zandhopen aan het eind van de straat transformeerden tot bebouwing dacht hij:

"Hé, er is iets dat ik in mijn omgeving gebruik, en waar ik leef, en dat kan dan zomaar opeens veranderen. En dat is eigenlijk het eerste moment geweest. Dat heeft zich in de loop van de jaren enorm versterkt, omdat er steeds meer wijken bijgebouwd werden, en de polder enorm veranderd is."

Hij neemt de veranderingen niet enkel waar, ze zijn onderdeel van wie hij is: "Dat gedreun van zo'n heimachine, ik dacht ja, dat hoort gewoon bij mij." Die nieuwe wijken huizen vaak nieuwe inwoners. De verandering is van voor hun tijd, en zij maken zich hun woonplek eigen door routines in een niet meer snel veranderende omgeving. Een vrouw die recent in Hoofddorp is komen wonen, vertelt over haar nieuwe ritueel: elke vrijdag struint zij met haar kinderen over de markt: "het geeft wel een gevoel van: nou dit is mijn plek." Een ander vertelt hoe haar wijk haar "dierbaar" is geworden door de herhaalde wandelingen tijdens de corona-lockdowns. Zij kreeg daardoor "een binding met het dorp zelf."

Verrijking en verlies

Verandering kan nieuwe identiteiten met zich meebrengen. Haarlemmermeer wordt rijker aan identiteit door vernieuwing. Zo komen er nieuwe mensen bij, die andere gemeenschappen, levenswijzen, of behoeften meebrengen. En ook nieuwe wijken die andere stijlen en aangezichten aan het landschap toevoegen. Het zijn veranderingen die heel verschillend worden ervaren. Terwijl voor de één herkenning

verloren gaat, wordt het door een ander juist verkregen. Zo was een oud-Amsterdamse met haar bakfiets ooit een pionier in Zwanenburg. Nu merkt zij dat er steeds meer jonge stellen met bakfiets in het dorp zijn. Meer mensen zijn nu zoals zij ooit was, maar daarmee zijn er ook meer mensen die anders zijn dan de 'oude garde' Zwanenburgers. Ook het groeiend aantal expats en mensen van kleur wordt ervaren als verandering. Terwijl de ene Venneper dat ziet als herkenning, zij ziet steeds meer mensen *"zoals ik: in Nederland geboren met andere afkomst ouders"*, ervaart de andere Venneper het als verlies van de voor hem *"typische Venneper."*

Niet alleen nieuwe mensen, maar ook nieuwe wijken brengen deze tweeledigheid van herkenning teweeg: *"Als echte Hoofddorper vind ik Floriande ook niet echt Hoofddorp"*, zegt een inwoner die de wijk ervaart als een breuk met zijn Hoofddorp. Terwijl een oud-Heemstedenaar juist door die wijk een thuis vond in Hoofddorp: *"Als iemand mij zou vragen: waar wil je wonen? Dan is dat niet Hoofddorp. Maar ik vind Floriande eigenlijk wel een stuk op zich, waar ik mij wel fijn voel."* Verandering opent voor de een de deur naar herkenning en doet die voor de ander dicht.

Vervreemd door verandering

Geen herkenning meer ervaren kan ervoor zorgen dat men vervreemdt. Er ontstaat dan het gevoel: dit is niet meer 'mijn plek'. Soms is dat letterlijk zo, de geliefde plaats is weg. Een plattelander vertelt hoe zijn geboortegrond *"onder zand verdwenen"* is. Hij woont nu met plezier in Halfweg, maar: *"het enige dat ik mis is ruimte om me heen."* Zowel in de fysieke omgeving als in beleving is die ruimte waar hij vandaan kwam verdwenen:

"Waar ik woonde kon je altijd het land inlopen, dat was prettig. Nu kijk je aan tegen de pakhuizen van het havengebied en daarachter is allemaal golfterrein geworden, dus je bent daar ook beperkter geworden in mogelijkheden. En de Polderbaan is gekomen. Dat was toen nog niet. Dus je hebt ook meer geluidshinder van de polderbaan. Van de Zwanenburgbaan had je bijna geen last. Al die veranderende omstandigheden."

Een Hoofddorpse raakt door alle snelle veranderingen gedesoriënteerd in haar eigen woonomgeving: *"Dan herken ik het helemaal niet meer, waar zit ik eigenlijk?"* Dit ervaart ook een vrouw die door een ingrijpende periode in haar leven ging waarin zij thuis mantelzorger was en daardoor weinig buiten kwam.

"Toen was mijn man overleden, en ik kom weer onder de mensen – relatief snel daarna- en ik rijd hierachter. En ik denk: 'waar ben ik nou toch?'. Ik had de afslag van de snelweg genomen, en ik wist het niet, ik was verdwaald. Tót ik de kerktoren zag, en toen dacht ik: 'joh, ik rijd in mijn eigen achtertuin'. En ik had helemaal niet gemerkt dat het zo veranderd is."

Niet alleen fysieke ruimtelijke veranderingen kunnen vervreemding bij mensen teweeg brengen, ook snelle veranderingen onder de bevolking en binnen gemeenschappen leiden soms tot gevoelens van angst of er niet meer bij horen. Eerder ging het al over mensen met een bakfiets en mensen van kleur, maar ook veranderende omgangsvormen werden genoemd. Men kent zijn woonplek als een dorp waarin men elkaar groet, maar dit dreigt verloren te gaan. Een vrouw uit het oude Nieuw-Vennep, vertelt wat er gebeurt als zij in Getsewoud mensen groet: *"Iedereen kijkt je dan aan van 'ik ken jou toch helemaal niet?!'."* Die ervaring voelt vervreemdend in haar Nieuw-Vennep.

Teloorgang van dierbare identiteiten

Bij het gevoel van vervreemding hoort een gemis: er is iets niet meer dat er eerst wel was. Dit wordt niet alleen op individueel vlak ervaren, maar ook in relatie tot de identiteit van Haarlemmermeer. Wanneer vernieuwing het oude verdrukt, komen gevoelens op van teloorgang en nostalgie. Er komen niet zozeer nieuwe identiteiten bij, maar het één wordt door het ander vervangen, waardoor er ook identiteit verloren gaat. Een man voor wie het oude, historische Haarlemmermeer het echte Haarlemmermeer is, signaleert dat er veel *“boerderijen verdwijnen.”* Dit doet hem pijn, omdat hiermee *“het gezicht van de polder en een stukje historie”* verloren gaan. Met verandering van het traditionele landschap vindt er identiteitsverlies plaats. Een inwoner wiens hart ligt bij het agrarische verleden van de gemeente stelt: over twintig jaar is *“een boer hier een attractie geworden.”* Tegelijkertijd probeert hij in de teloorgang van het ene, ook het voordeel van de vernieuwing te zien: *“Kijk je hebt hier de pech of het geluk, net hoe je het noemen wilt dat je hier Schiphol in de buurt hebt wat verschrikkelijk veel bedrijven trekt. En ja vroeger was ik helemaal totaal afhankelijk van de boeren en nou heb je ook werk van dat soort bedrijven. Het is een beetje dubbel hè.”*

Ook de grootscheepse veranderingen in het centrum van Hoofddorp brengen gevoelens van identiteitsverlies met zich mee. *“Het dorpse vond ik toen wel heel leuk”*, vertelt een vrouw die in een kleine winkel werkte voordat het winkelcentrum veranderde en *“meer stads”* werd. Een ander mist hier de *“menselijke schaal”*, het winkelcentrum is hem te *“groot”* en *“imposant”* geworden. Hij voelt zich er niet meer thuis.

Het ervaren identiteitsverlies kan jaren blijven bestaan, bijvoorbeeld wanneer inwoners vertellen over de sluiting van het openluchtzwembad in Zwanenburg. Zoveel jaar later wordt deze eens zo belangrijke plek in het dorp nog steeds gemist. Het gevoel van verlies is groot, en het onbegrip ook: *“waarom moest dat nou weg?”* De snelheid en mate van de veranderingen in de eigen omgeving hebben invloed op hoe mensen die omgeving ervaren, en op welke identiteit zij eraan toekennen. En hebben ook invloed op de mate waarin zij zichzelf identificeren met hun omgeving. Zo stelt een man in Hoofddorp: *“Ik voel mij niet eens Hoofddorper, met al die nieuwe wijken erbij.”* Voor een andere Hoofddorper staan veranderingen op grote schaal zijn binding in de weg:

“Misschien verandert de polder en verander ik onvoldoende mee. Misschien is dat het, maar het eindresultaat is wel dat ik me er niet meer thuis voel.”

Men verschilt in de manier van omgaan met het gevoel van verlies en vervreemding. Er kan een gevoel van machteloosheid ontstaan, dat men gelaten accepteert: *“Ik heb niet het gevoel dat we er als bewoner veel invloed op uit kunnen oefenen.”* Maar het kan ook aanleiding zijn om actie te ondernemen. Actie door bijvoorbeeld nieuwsberichten en afgegeven vergunningen in hun buurt te volgen: *“puur om niet voor onaangename verrassingen te staan.”* Of door bij een wijk- of dorpsraad of vereniging aan te sluiten om invloed uit te kunnen oefenen.

Verandering is Haarlemmermeer, als vernieuwende pioniersgemeente, eigen. Door verandering ontstaan steeds meer identiteiten. Verandering is echter ook onlosmakelijk verbonden met verlies. Oude dingen verdwijnen, waardoor vervreemding en teloorgang van identiteit wordt ervaren. Om de rijkheid aan identiteiten te behouden is vernieuwing met oog voor het oude relevant. Haarlemmermeer kan vernieuwen met behoud van oudere identiteiten; het kan pionieren mét nostalgie.

Deel 2 Twee zielen in één borst

Op 1 januari 2019 werden Haarlemmerliede en Spaarnwoude, en Haarlemmermeer opgeheven en vervangen door een nieuwe gemeente op basis van gelijkwaardigheid. Omdat Haarlemmermeer in de voorgaande decennia veel in citymarketing had geïnvesteerd, besloot men om de naam – en daarmee de “nationale naamsbekendheid” – over te nemen.¹ Hoewel de nieuwe gemeente de naam “Haarlemmermeer” behoudt, krijgt ze wel een nieuwe identiteit, aldus het herindelingsontwerp.² De beoogde gelijkwaardigheid kwam tot uitdrukking in een nieuwe vlag, waarin de Spaarnwoudse leeuw en de Haarlemmermeerse korenaar met een symbolische Ringvaart samen verbonden waren; in een nieuwe ambtsketen met de wapens van de buurgemeenten; en een door inwoners en ondernemers gekozen huisstijl.

De identiteit van dit nieuwe gebied bestaat sindsdien niet langer uit één entiteit. Maar de zielen in die nieuwe Haarlemmermeerse borst, waren reeds vóór de fusie meervoudig, complex en moeilijk te vangen. Daarom probeerden verschillende partijen door de jaren heen om ‘hun’ Haarlemmermeer of ‘hun’ Haarlemmerliede en Spaarnwoude van één identiteitsverhaal te voorzien. Gemeentebesturen, maatschappelijke organisaties en individuele burgers hanteerden uiteenlopende perspectieven op hun omgeving en propageerden verschillende identiteitsverhalen. Hierbij werden soms specifieke gebeurtenissen uitgelicht, in een raamwerk geplaatst, of opnieuw beschreven en herzien. Sommige feiten werden bewust genegeerd of strategisch vergeten; andere juist gepromoot als bijzondere, niet-te-vergeten-gebeurtenissen. Al deze inspanningen, activiteiten, en mentaliteiten werden ook onderdeel van een gelaagde en kleurrijke identiteitsgeschiedenis van de huidige gemeente Haarlemmermeer.

Beide gemeenten zochten vóór 2019 om uiteenlopende redenen naar een eenheid scheppend identiteitsverhaal. Het zou hier te ver voeren om een volledig overzicht te geven van alle pogingen om tot één gezamenlijke identiteit te komen. Daarom hebben we gekozen om die pogingen langs twee verschillende lijnen te onderzoeken. In het Haarlemmermeer van vóór 2019 stond men tijdens jubilea en feesten stil bij oorsprong en (voort)bestaan van de gemeente en reflecteerde men op het eigen karakter ervan.³ Deze festiviteiten tonen ons hoe men strevend naar één verhaal dat eenheid zou uitstralen, toch elke keer weer een nieuw narratief opdiste. Het identiteitsverhaal diende immers steeds weer opnieuw eenheid te scheppen binnen de almaar veranderende sociale en economische omstandigheden. In Haarlemmerliede en Spaarnwoude waren het vooral de momenten waarop men het eigen bestaan dreigde te verliezen aan gulzige buurgemeenten. Op die momenten werd er strategisch nagedacht en gehandeld en kwam de vraag naar het eigen zijn en voortbestaan op.

Hoe gericht op eenheid de pogingen ook waren; de identiteitsverhalen kwamen niet altijd voort uit een gezamenlijk eenheidsstreven. Integendeel, soms waren ze juist het gevolg van tegenstrijdige belangen. Een landbouwer en een luchtvaarder, een dorpeling en een forens, een Hoofddorper en een Zwanenburger, een Haarlemmerlieder en Spaarnwouder; zij allen konden heel verschillende visies, belangen, ervaringen en dus ook verhalen hebben van hun eigen werk- of woongebied.

¹ Communicatieplan, 10 november 2016, p. 5.

² Herindelingsontwerp, B&W Hmeer aan Raad, 22 november 2016.

³ Jos Perry, *Wij herdenken, dus wij bestaan. Over jubilea, monumenten en de collectieve herinnering* (Sun, Nijmegen 1999).

1. De gevierde identiteiten van Haarlemmermeer (1852 -2019)

Het bestaan van de Haarlemmermeerpolder was geen vanzelfsprekendheid; de bevolking greep de (jubileum)feesten aan om heel Nederland te vertellen dat de droogmaking de moeite waard was geweest. De jubilea waren soms het toneel van die maatschappelijke schuring, geuit in vileine woorden of demonstraties, maar organisatoren bleven stevast een beeld van eenheid uitstralen. De massagegelegenheden werden gebruikt om de maatschappij te herijken en te experimenteren met verbindende verhalen die spanningen juist op moesten lossen. In het voorwoord van zijn boekje uit 1864 over de viering van het eerste grote feest in Haarlemmermeer drukte predikant Lambert Tinholt dit eenheidsstreven als volgt uit:

“Voor hen die er niet mede bekend zijn, kan de hier gegeven beschrijving der feesten dienstig zijn, om hun te toonen, dat het met Haarlemmermeer en zijne 8000 bewoners niet zóó ellendig gesteld is, als velen zich voorstellen; – immers dan zouden er geene feestvieringen, als de hier beschrevene, hebben kunnen plaats vinden.”⁴

Aanvankelijk stonden de feesten vooral in het teken van de voltooiing van de droogmaking in 1852, en niet van het gemeentelijk geboortjaar 1855. Wanneer de verjaardagen een veelvoud van vijftig jaren vierden, werden er steeds twee feesten gevierd, zoals in 1902-1905, 1952-1955 en 2002-2005. In de andere jaren moest een keuze worden gemaakt. Wellicht is deze beweging echter beter te verklaren door de economische situatie in die periodes dan door de rondheid van de getallen.

Opmerkelijk is dat er steeds meer tijd ingeruimd werd om het eigen bestaan te vieren. De feesten begonnen aanvankelijk met een enkele dag, liepen uit naar vier dagen in 1905, werden twee weken in 1955.

Bovendien werd niet elk jubileum even groots opgezet. De keuze voor het (uitbundiger) te vieren jaar werd ingegeven door praktische toevalligheden: het jubileumjaar van de gemeente in 1980 viel samen met de oplevering van het nieuwe raadhuis, het jubileumjaar van de polder in 2002 sloot aan op de kalender van de Floriade.

Jubileea en feesten in de eerste halve eeuw (1863-1905)

Oranjeliefde in tijden van cholera

In de geschiedschrijving werd jarenlang over lokale identiteit gesproken als een middeleeuws restant dat het in de negentiende eeuw moest afleggen tegen de nationale identiteit. Recentelijk hebben historici meer aandacht voor de manieren waarop steden op een creatieve manier lokale vormen van nationalisme hebben beoefend en zo een eigen identiteit hebben gecreëerd en behouden. In het jonge Haarlemmermeer was de volgorde daarentegen omgekeerd: Nederlander waren de nieuwkomers al, maar Haarlemmermeerder moesten ze allen nog worden.

De eerste vieringen van de polder waren dan ook niet meer dan ‘aanshangsels’ van nationale feesten. In 1863 was het een halve eeuw geleden dat Nederland na de Franse tijd onafhankelijk werd. Veel gemeenten kozen ervoor om die nationale feestdag een lokale tint te geven door de gelegenheid van hun bevrijding 50

⁴ Lambert Tinholt, *Het jubilé van Nederlands vrijheid in Nederlands jongste gemeente, of de Oranjefeesten te Haarlemmermeer, met daarbij gehouden Redenen* (W.H. Kirberger, Amsterdam 1864) p. V.

jaar na dato te herdenken. In Haarlemmermeer leverde dat een vraag op: als Nederlanders behoorden de inwoners het Oranjefeest zeker te vieren, maar een eigen Napoleontische geschiedenis had de polder niet. De feestcommissie besloot om de viering te organiseren op de dag dat prins Willem Frederik op het Scheveningse strand landde, 30 november. Een anonieme briefschrijver betuigde zijn instemming: "Wij toch, wij zijn niet verlost maar geboren uit de vrijheid, en heeft voor ieder het constitutioneel koningschap van het Huis van Oranje rijke vruchten gedragen, wij zijn er door geworden".⁵

In 1865 grepen de Haarlemmermeeders het feest van de Slag bij Waterloo aan om zowel de bevrijding van Nederland als het begin van de droogmaking 25 jaar eerder te vieren. Voor de Abbenesser Pieter Boekel was het verband overduidelijk: Haarlemmermeer was immers "even geducht als Buonaparte in zijn' hoogste glorie" en "gelijk de Napoleon der Franschen op dien dag geen voet breed grond op Nederland gewonnen had, zoo had de Napoleon der wateren ruim 18,000 bunders land op Nederland verloren".⁶ De tijd vóór het koninkrijk leefde geheel niet in de jonge polder. Het jubileum van de inname van Den Briel in 1872 moest in Haarlemmermeer na een teleurstellende collecte beperkt worden tot een schoolfeest, terwijl die dag in Heemstede en Aalsmeer juist uitgebreid werd gevierd.

Nog geen decennium na de oprichting van de gemeente, in de hoogtijdagen van afwezige grootgrondbezitters en voor de bouw van het eerste raadhuis, bestond er in de polder al een besef van een 'wij' met een eigen verhaal. Men werd niet aangespoord om mee te doen aan de feesten als 'Nederlander', maar als 'Haarlemmermeerder'.

Polderparade

De daadwerkelijke feestviering van 30 november 1863 bestond voornamelijk uit een indrukwekkende historisch-allegorische optocht. Twee figuranten, die prins Willem Frederik en zijn adjudant moesten voorstellen, beeldden de landing uit, waarbij Cruquius de rol van Scheveningen mocht vervullen. Vandaaruit vertrokken de 'prins', zijn 'adjudant' en 'de leden van het voorlopig bestuur van 1813' met veteranen en de leden van de feestcommissie richting Venneperdorp. Deze nationale figuren werden gevolgd door een lokale stoet:

*"Hierop volgden op vijf wagens, zinnebeeldige voorstellingen, namelijk: eene vischschuit met toebehooren, als voorstelling van wat de Meer geweest is; een model van een der stoomgemalen, als symbool der droogmaking; eene verzameling landbouwwerktuigen; eene verzameling produkten van Haarlemmermeer; eene dorschmachine; de drie laatsten als voorstelling van wat de Meer thans is. Visschers, polderwerkers, ploegers, enz. volgden respectivelijk deze wagens, elk met hunne banieren."*⁷

Het zou tot 1955 duren eer iemand weer in de rol van Willem I kroop, maar de optochten bleven een terugkerend spektakelstuk in de feesten van de volgende veertig jaar. Ze vertelden allemaal datzelfde verhaal: een driedeling tussen een visserijverleden, de droogmaking en een landbouwkundig heden. Dat agrarische heden werd in dit geval gekenmerkt door een dorschmachine, dus een symbool van de moderne, machinale landbouw op grote schaal. Dit onderdeel van de optocht werd bij toekomstige

5 *Weekblad van Haarlemmermeer*, 27 november 1863, p. 3.

6 *Weekblad van Haarlemmermeer*, 07-07-1865, pp. 2-3.

7 *Weekblad van Haarlemmermeer*, 27 november 1863, p. 225; idem, 4 december 1863, p. 229 (citaat).

gelegenheden steeds verder uitgebreid. In de stoet van 1898 waren 15 van de 47 nummers gewijd aan landbouw en veehouderij, waarvan er 6 werden aangeduid als machine. In Haarlemmermeer wordt het idee wel eens gebezigd dat Jacob Amersfoordt op modelboerderij de Badhoeve de enige was die vooruitstrevende landbouw bedreef, maar uit de vorm van de optochten komt naar voren dat moderniteit al vanaf het begin een essentieel onderdeel was van het identiteitsverhaal. Waar de burgers van omringende steden zich bij festiviteiten eindeloos als Willem de Zwijger, Vondel of Rembrandt verkleedden, keek men in Haarlemmermeer juist naar de toekomst!

Vanaf 1865 kwam daar nog een onderdeel bij: de uitbeelding van de Nederlandse provincies door meisjes in regionale klederdracht. Haarlemmermeer was er immers trots op dat nieuwe inwoners uit alle streken van het land kwamen. In de nieuwe polder konden landbouwers uit noord en zuid van elkaars technieken leren. Tenslotte werden vanaf het kroningsfeest van 1898 ook niet-agrarische beroepen in het zonnetje gezet, zoals de bakker, de lood- en zinkwerker, de klompenmaker en de kuiper, die hun ambacht al rijdende in een kar uitbeeldden.

Vruchtbare vieringen

De belangrijkste activiteiten tijdens de jubilea waren de schoolfeesten, die bestonden uit zang, wandeling en lekkernijen. In 1863 kreeg iedere school bovendien een prent die uitleg gaf over de Nederlandse onafhankelijkheid in 1813. Hiermee kon de jeugd uit heel Haarlemmermeer betrokken worden. Bovendien was het voor de gemeente prettig dat zij gebruik kon maken van haar eigen netwerk van leraren van de openbare scholen, die als ambtenaren direct onder het gezag van het college vielen. In 1902 wees de gemeenteraad een verzoek om een symbolische bijdrage van fl.100 à 200 aan de feestcommissies van Hoofddorp en Nieuw-Vennep af om financiële redenen, maar gaf zij fl.710 aan schoolfeesten uit.

De meest spectaculaire activiteiten vonden steeds plaats in Hoofddorp. In 1878 organiseerde de *Hollandsche Maatschappij van Landbouw* een tentoonstelling, waarbij prijzen werden uitgereikt aan de fokkers van de mooiste dieren en de kwekers van de beste gewassen. De vierdaagse tentoonstelling met Concours Hippique, uit 1905, trok landbouwers uit de hele regio – een demonstratie van kunstmest maakte toen bijzonder veel indruk. De feesten boden de leden van de landbouworganisatie dus ook kans om zichzelf te profileren. In Hoofddorp konden fanfare- en zangverenigingen eveneens hun kunsten vertonen. De sportwedstrijden waren aanvankelijk vrij eenvoudig en individueel, zoals paalklimmen en ringsteken, maar vanaf het begin van de twintigste eeuw verscheen ook een gymnastiekvereniging die het (met weinig succes) opnam tegen uitgenodigde concurrenten uit Haarlem.

Feestbeesten

Lokale en nationale overheden stelden zich in de negentiende eeuw op allerlei terreinen bescheiden op om zowel financiële als ideologische redenen. Des te fanatieker zetten machtige privépersonen zich in om de maatschappij door middel van commissies en genootschappen te verbeteren.⁸ Het officiële programma van de kroningsfeesten in 1898 ving aan met lijsten van het gemeentebestuur, de hoofdcommissie voor de feestviering, en het bestuur van de Haarlemmermeerse afdeling van de *Hollandsche Maatschappij van Landbouw*. Op deze manier werd het publiek direct geconfronteerd met de verwevenheid tussen politiek, landbouwlobby en het vieringcomité. De drie ereleden waren het oudste lid van het polderbestuur, de

⁸ Laura van Hasselt, Geld, geloof en goede vrienden. Piet van Eeghen en de metamorfose van Amsterdam, 1816-1889 (proefschrift Universiteit van Amsterdam, 2022) pp. 12 (citaat), 140, 168-169, 151.

dijkgraaf, en de burgemeester. Onder de commissieleden bevonden zich drie raadsleden, twee wethouders, en vijf leden van de *Maatschappij van Landbouw*.⁹

De meester van dit systeem was Herman Bultman, herenboer van de Hermanshoeve (thans de Kaagbaan van Schiphol). Bultman was niet alleen voorzitter van de feestcommissie bij het kroningsfeest (van 1898, 1872, 1878 en 1905), maar tevens voorzitter van de *Hollandsche Maatschappij van Landbouw*, wethouder en later Eerste Kamerlid. Als paardenfokker van nationale betekenis wist hij bij deze gelegenheden bovendien steeds een aantal prijzen in de wacht te slepen. De kroon zette hij op zijn werk toen hij koningin-moeder Emma persoonlijk begeleidde bij de landbouwtentoonstelling en het concours van 1905. Tijdgenoten zagen hierin geen schadelijke belangenverstrengeling. Het wekte vertrouwen wanneer mannen met aantoonbare betrokkenheid en kennis van zaken verantwoordelijk waren voor de organisatie. Toen de gemeente en de *Maatschappij van Landbouw* zich in 1902 terugtrokken uit de voorbereidingen voor het halve-eeuwest van de polder (op aandringen van Bultman), nam het Oranjecomité Wilhelmina, waarvan de andere wethouder voorzitter was, de taak over. Zonder de steun van de *Maatschappij van Landbouw* viel de collecte echter zwaar en de voorzitters van het comité moesten zich persoonlijk in de schulden steken voor de viering.

Identiteit rond het interbellum

Koninklijk concours

Het grote succes van de jubilea effende de weg voor reguliere, kleinere feesten. In de jaren '20 en '30 gingen ook steeds meer kernen Koninginnedag vieren. Vanaf 1909 organiseerde de paardenfokvereniging Vooruit jaarlijks een Concours Hippique in Hoofddorp. Daarvoor kocht de gemeente het land aan van Barend Biesheuvel, waar de jubileumtentoonstellingen en harddraverijen waren gehouden. Tot het nieuwe raadhuis er in 1980 gebouwd zou worden, zou het bekend staan als het concoursterrein. In 1926 bepleitte burgemeester Adriaan Slob dat de gemeente ook de tribune op het concoursterrein zou kopen om *Vooruit* te steunen. Vanuit de raad klonk wel hevig bezwaar: "Er is hoog opgegeven van het voordeel voor de ingezetenen, maar dit geldt misschien slechts voor 25 pCt. van de inwoners van Hoofddorp; doch Hoofddorp is niet Haarlemmermeer en 25 pCt. is geen 100 pCt." Slob drukte de aankoop echter door. De overheid had immers de taak om bij te dragen aan de veredeling van het volk: "het is veel beter deze sport te steunen dan dat onze jongelui op een motorfiets naar Zandvoort gaan om daar aan het strand of in de duinen hun dag door te brengen."¹⁰

Het Concours Hippique verwierf al snel (inter)nationale allure en zou tot aan het definitieve einde in 2022 een identiteitsbepalend evenement blijven. Daardoor werd een jubileumfeest voor Haarlemmermeer als minder noodzakelijk ervaren dan in de negentiende eeuw. In 1927 bezocht koningin Wilhelmina het grootse paardenfestijn, maar van het 75-jarig bestaan van de polder werd bij die gelegenheid niet gerept. Na 1905 volgde dus bijna een halve eeuw waarin geen groot jubileum werd gevierd. De nationale feesten die in 1863 en 1865 nog het startsein vormden voor de ontwikkeling van een Haarlemmermeers verhaal, leefden al lang niet meer zo sterk. Tijdens de viering van de 400-jarige geboorte van Willem van Oranje verzorgde de gemeente bijvoorbeeld alleen een lezingenavond voor genodigd publiek. Tekenend voor de hoogoplopende polarisatie van die tijd was dat een van de sprekers van tevoren vroeg of hij voor een

9 NHA, 7000 GBHmr, inv. nr. 1379. Opvallend is dat het polderbestuur hier niet wordt opgesomd. Verschillende leden waren tevens hoofdingeland, secretaris J.H.M. Evelein zelfs heemraad. Hans van Velsen, *Belang, betaling, zeggenschap. 150 jaar Waterschapbestuur en Haarlemmermeerpolder* (Meer-Historie, Hoofddorp 2015) 257-258.

10 NHA, 7001 GBHmr, inv. nr. 12, 14 mei 1926, pp. 6-26.

christelijk of voor een neutraal publiek zou voordragen; in dat laatste geval zou hij namelijk zijn kritiek op de socialisten en fascistten moeten matigen. Ondanks de crisis, die de landbouw eerder en heviger raakte dan andere takken van de economie, werd er dus door het maatschappelijk middenveld een reeks aan terugkerende festiviteiten opgericht, waarvan het Hoofddorpse Concours Hippique het stralende middelpunt was.

De kwestie Zwanenburg

Dat Hoofddorp niet alleen een concoursterrein, maar ook infrastructuur, voorzieningen en een verenigingsleven kreeg, stemde in andere kernen tot ongenoegen. Rond het 75-jarig bestaan van de polder werd Zwanenburg hier het scherpste voorbeeld van. Het dorp was verzezen als arbeiderswijk voor de suikerindustrie in Halfweg, in Haarlemmerliede en Spaarnwoude. In 1913 werd het voor het eerst als Haarlemmermeerse kern erkend. Al snel groeide Zwanenburg uit tot een groter dorp dan Halfweg, maar voor werk, onderwijs, kerk en andere voorzieningen waren veel inwoners afhankelijk van de overkant van de Ringvaart. Deze gezamenlijke leefomgeving met Haarlemmerliede en Spaarnwoude vormde blijkbaar een sterkere identiteit dan het abstractere Haarlemmermeerse verhaal over de droogmaking en landbouwglorie, want in 1925 stuurden inwoners van de kern een brief aan de Tweede Kamer met het verzoek tot een gemeentelijke herindeling: "Zwanenburg is te beschouwen als de natuurlijke groei van Halfweg maar niet dien van Haarlemmermeer." Als argumenten werden voornamelijk praktische overwegingen aangedragen: de mogelijkheid tot een gasvoorziening, medisch schooltoezicht of organisatie van de brandweer.¹¹ Ook de gemeente Haarlemmerliede en Spaarnwoude schaarde zich achter dit voorstel.

Haarlemmermeer antwoordde pas toen de kwestie de Provinciale Staten had bereikt: in een laetdunkende brief deden burgemeester en wethouder de situatie af als een vergeldingsactie van Haarlemmerliede en Spaarnwoude voor het in 1927 aan Haarlem verloren grondgebied. Volgens het Haarlemmermeerse gemeentebestuur waren er wel meer kernen in de gemeente die waren samengegroeid met burens aan de overkant van de Ringvaart, maar leverde dit nergens problemen op.

Daarop voelden burgemeester en wethouders van Haarlemmerliede en Spaarnwoude zich weer genoodzaakt te reageren. In een negen pagina's lange klacht over het Haarlemmermeerse beleid, legden zij onder andere ook de problemen uit die het voor de burger had om van Hoofddorp afhankelijk te zijn. Wie geen auto of fiets had moest de tram naar Haarlem of Amsterdam nemen om vandaar per trein naar Hoofddorp te reizen voor alle zaken aan de gemeentebalie. Bovendien ontving het raadhuis in Haarlemmerliede en Spaarnwoude veel post bestemd voor Zwanenburgers die hun adres als Halfweg hadden opgegeven. Vanuit het dagelijks leven van de Zwanenburgers kon maar één conclusie getrokken worden: "Men beroept zich gaarne op de huidige natuurlijke grens (de Ringvaart). Hoe natuurlijk die grens in geografisch opzicht mag zijn, zoo onnatuurlijk is zij in economisch, sociaal en stedeboewkundig opzicht."¹²

De Nederlandse wet verlangde voor een grenswijziging echter een absolute noodzaak en hield geen rekening met wensen van bewoners. Omdat Haarlemmermeer de hakken in het zand zette, strandde de overdracht in 1930 volledig. De vereniging *Plaatselijk Belang Zwanenburg* stuurde nog namens 1.123¹³

11 Inwoners Zwanenburg aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, 15 mei 1925. NHA, 7001 GBHmr, inv. nr. 78.

12 B&W HeS aan GS N-H, 23 mei 1930. NHA, 1802 GBHeS, inv. nr. 131.

13 In 1930 telde Zwanenburg 3898 inwoners.

bewoners een verzoekschrift aan de koningin (“waarbij nog moge worden opgemerkt, dat het in inwonertal kleinere Hoofddorp wel van een behoorlijke riolering wordt voorzien, waarvoor geen andere reden kan worden gevonden, dan dat men daar in Hoofddorp is”), maar het enige resultaat daarvan was dat het gemeentebestuur van Haarlemmermeer alle contact verbrak. De Zwanenburgse kwestie werd tot na de oorlog geparkeerd. Zij toonde wel dat het eenheidsgevoel in de polder rond haar 75-jarig bestaan niet algemeen of vanzelfsprekend was.

Karakterstudie van de Meerbevolking

De liefhebber van vermaak, vuurwerk en poffertjes had door de opkomst van Koninginnedag en het Concours Hippique niet te klagen, maar er viel wel een leemte in het ideologische verhaal van Haarlemmermeer. Decennialang had men niet de mogelijkheid aangenomen om te reflecteren op de identiteit van de polder. Het proefschrift van de Amsterdamse sociograaf Henri ter Veen, *De Haarlemmermeer als kolonisatiegebied* (1925), werd voor mensen binnen en buiten de gemeente het enige referentiekader. In Ter Veens optiek had de Nederlandse staat de vroege bewoners van Haarlemmermeer volledig aan hun lot overgelaten in een polder zonder een adequate waterhuishouding, wegennet of voorzieningen. Geheel in contemporaine sociaal-darwinistische trant concludeerde hij dat de ontberingen een eigen karakter hadden gekweekt in de kolonisten, afgezonderd van het moedervolk (aan de overzijde van de Ringvaart). Haarlemmermeeders waren praktisch, nuchter en verdraagzaam, maar misten een gevoel van saamhorigheid. Boven alles waren zij moderne landbouwers:

“De harde strijd houdt allen wakker. Wie verliest, aanvaardt de gevolgen en verdwijnt. Zij, die winnen, blijven. De beweeglijkheid, den kolonisten eigen, vergemakkelijkt deze geesteselectie. Het zijn de ontwaakten onder de boeren, die zich het best aan de nieuwe omgeving aanpassen. Een nieuwe geest is vaardig over hen, een geest van durf, van initiatief.”¹⁴

Een ander die de aard van de Meerbevolking bestudeerde was burgemeester Adriaan Slob. In 1930 was een feestviering voor het 75-jarig bestaan van de gemeente vanwege de economische crisis niet mogelijk, en dus besloot Slob de gemeenteraad bij het jubileum te trakteren op een lijvige toespraak. Uit de oude notulen van de raad had de burgervader opgemaakt dat er in de voorgaande 75 jaar veel was bereikt. Maar: “wie in deze papieren bladert, wordt telkens weer getroffen door deze twee verschijnselen: dat het vreeselijk lang duurt vóór er iets gebeurt en als er iets tot stand komt, gaat het met veel bewogenheid gepaard.” Een mogelijke verklaring was voor Slob “een psychische inwerking van het klimaat”:

“Of klagen niet velen er over dat zij niet best kunnen tegen “de lucht in de meer”? Het watergeklots en het wild bruisen van zware hooggekuifde golven heeft een paar eeuwen geduurd; de grond en de lucht en het geheele klimaat en de bewoners zullen daarvan de invloed nog ondergaan.”¹⁵

Na hierna toch nog enkele positieve woorden over de esthetische waarde van polder te hebben gesproken, sloot Slob af met de mededeling, dat hij hoopte dat de kinderen het eeuwfeest van 1955 in zonnige vreugde zouden kunnen vieren. Ook de gelegenheid van de 100-jarige aanvang van de droogmaking werd

14 Ter Veen, *Haarlemmermeer als kolonisatiegebied*, 116.

15 NHA, 7001 GBHmr, inv. nr. 590. Zie voor de aloude klacht over de lucht in de Haarlemmermeerpolder ook *De Waterwolf getemd*, pp. 133-134.

in 1940 slechts met het aanbod van een plaquette door de belangenvereniging voor polderbewoners gevierd. De volgende crisis hing immers al in de lucht; zes dagen later zou de Tweede Wereldoorlog ook Nederland bereiken.

De Haarlemmermeerse eeuwfeesten (1952-1955)

Boeren, burgers en buitenlui

Na decennia van crisis en oorlog was de droom van een zonnigere toekomst in de jaren vijftig meer dan uitgekomen. Haarlemmermeer had zich razendsnel ontwikkeld en het gemiddelde inkomen lag er hoger dan in de rest van het land. Bij het 100-jarig bestaan van de polder en de gemeente konden de jubilea zeker gevierd worden.

Door verbeterde mobiliteit waren de nabije steden bereikbaar geworden en de Meerbevolking begon infrastructurale en culturele eisen te stellen die bij stedelingen pasten. Sommige boeren werden getypeerd als “gezeten burgers, die agrarische producten telen.”¹⁶ Het aantal mensen dat direct of indirect werk vond in de agrarische sector was destijds gedaald tot 60 procent, al viel dat niet meteen op doordat het grootste deel van de niet-agrarische bevolking in de perifere forensendorpen Zwanenburg en Badhoevedorp woonde.¹⁷ De kern van het naoorlogse beleid onder burgemeester Johannis Jansonius was geweest om meer ruimte te geven aan de luchtvaart en het forensisme, opdat de lokale economie minder kwetsbaar zou worden voor landbouwcrises. Tegelijkertijd moest Haarlemmermeer wel in de eerste plaats een agrarische gemeente blijven.

Het jubileum van de polder in 1952 werd op ‘bescheiden wijze’ gevierd en was een feest van en voor de agrarische stand, alsof er in de laatste halve eeuw niets was veranderd. Het 100-jarig bestaan van de gemeente in 1955 werd ‘op meer spectaculaire wijze’ vormgegeven, en zelfs koningin Juliana en een aantal ministers waren uitgenodigd. Dit eeuwfeest van de gemeente was zo succesvol dat het verlengd werd van één naar twee weken. Omdat de feestcommissie nadrukkelijk de wens had uitgesproken de gehele gemeente te betrekken, moest er een balans tussen de agrarische en niet-agrarische bevolking gevonden worden. We zien Haarlemmermeer nadenken over zijn identiteit op het scharnierpunt in zijn bestaan.

1952, Oud en nieuw

Amateurhistoricus Wouter Slob (zoon van oud-burgemeester Adriaan Slob) schreef in een latere terugblik dat het jubileum van 1952 het laatste feest was dat duidelijk in het teken van de landbouw stond.¹⁸ De organisatie werd verzorgd door drie werkgeversorganisaties en een gelijk aantal werknemersorganisaties in de agrarische sector. Voor een enkele oppermachtige instantie, zoals de *Hollandsche Maatschappij van Landbouw* was geweest, was Nederland inmiddels te verzuild.

Deze viering is te karakteriseren als een voortzetting van de traditie die tegen het begin van de twintigste eeuw was ontstaan, maar dan in een modern jasje: naast een jachtrit te paard bestond de dag uit gymnastiek- en sportwedstrijden voor mannen én vrouwen en ringsteken op een tractor in plaats van het paard. Aanvankelijk werd nog rekening gehouden met een optocht zoals die een halve eeuw eerder had

16 W. Rip, ‘De agrarische ontwikkeling’, in: P.H. Schröder (red.), *Van bruisend water tot ruisend graan. Honderd jaar Haarlemmermeer, 1855-1955* (Tjeenk Willink & Zoon, Haarlem, 1955) pp. 154-173, aldaar p.172.

17 Chr. Van Paassen, P.J.W. Kouwe en G.A. Wissink, *De Haarlemmermeer. Plattelandsproblemen in de Randstad Holland* (Van Gorcum, Assen 1955) p. 10.

18 Wouter Slob, ‘125 jaar gemeente Haarlemmermeer’, *Meer-Historie* 29 (1980) pp. 7-14, aldaar p. 11.

plaatsgevonden, maar de luidsprekertechnologie had het inmiddels mogelijk gemaakt om het Haarlemmermeerse verhaal in een openluchtspel met tekst en uitleg ten tonele te brengen. De verklaring bij de taferelen was sterk gebaseerd op het proefschrift van Ter Veen; de figuranten speelden bijvoorbeeld een boerenbruiloft terwijl de verteller het demografische hoofdstuk uit *De Haarlemmermeer als kolonisatiegebied* parafraseerde. Net zoals een halve eeuw eerder, toen de modernste dorsmachines in een parade werden getoond, eindigde dit toneelspel met het verschijnen van tractoren, begeleid door een prelude van Franz Liszt.

1955, Feest voor allen

De krachten achter het eeuwfeest van 1955, het polderbestuur en de gemeente, hadden de ambitie om er een viering van te maken voor allen. Dat betekende in de eerste plaats dat de commissie zou bestaan uit afgevaardigden van de gemeente, het waterschap, de werkgeversverenigingen, de middenstand en de arbeidersverenigingen. Omdat de feestcommissie werd voorgezeten door burgemeester Jansonius en de gemeente voor het leeuwendeel van de kosten opdraaide, kunnen we zeggen dat dit het eerste jubileum was dat een sterk overheidskarakter droeg.

In de tweede plaats werd het feest voor allen ingevuld door niet alle evenementen in Hoofddorp te concentreren, maar ook festiviteiten in andere kernen te laten plaatsvinden. De centrale commissie delegerde de verantwoordelijkheid naar dertien lokale organisaties, met een budget op basis van het inwonertal. Alleen Cruquius had al een buurtvereniging; in acht andere kernen werden de lokale Oranjeverenigingen ingeschakeld, organisaties die gewoonlijk een lokale invulling gaven aan een landelijke identiteit. De enige taak die het centrale comité hiervoor nog had, was om de gemeenteraad ertoe te bewegen redelijke fondsen toe te kennen. Aangezien een aantal raadsleden zelf deelnam aan de lokale verenigingen, was dit niet moeilijk.

Deze wens om iedereen te betrekken, leidde tot een tweedeling. In de kernen vierde men het eeuwfeest op een eigen, weinig ideologisch beladen manier. In Aalsmeerderbuurt-Zuid (Rijsenhout) trad 'Napolitaans zanger' Willy Alberti op; Nieuw-Vennep organiseerde een kortebaandraverij en wielervedstrijd; de Zwanenburgers kozen voor een gondelvaart. In Hoofddorp liet Haarlemmermeer zich daarentegen van haar beste kant zien aan de buitenwereld. Rond het sportterrein waren de oude elementen te vinden, zoals het Concours Hippique en een expositie van moderne landbouwvoertuigen. Een tijdelijke hal huisde een historisch-culturele en een technische tentoonstelling. Bij die laatste maakte de technische school indruk met een maquette van de droogmaking en een kopie van een vliegtuigcockpit.

Haarlemmermeer had veel te bieden, maar had niet de erudieten om dat zelf uit te drukken. Het centrale gedeelte van het jubileum in Hoofddorp vertelde een duidelijk verhaal over verleden en heden van Haarlemmermeer. Dit werd omwille van de professionaliteit uitbesteed aan specialisten van buiten de polder. De organisator van de tentoonstellingsruimte, H.C. Vermeulen, die de koningin en ministers rondleidde, woonde in Heemstede. Van de elf leden van de commissie voor de historisch-culturele tentoonstelling, kwamen er slechts drie uit Haarlemmermeer. Het gedenkboek, dat net als de tentoonstelling *Van bruisend water tot ruisend graan* heette, kwam tot stand onder de redactie van Haarlemmer P.H. Schröder en werd voor slechts een klein deel gevuld door Haarlemmermeeders. Schröder verzorgde daarnaast de tekst voor het openluchtspel *Hollebolle Gijs*. Als men over Haarlemmermeer schreef, dan schreef men over waterstanden, landbouwproductie en demografie, en daarin waren experts bij de rijksministeries of de universiteit beter thuis. Dan hebben we het nog niet eens

over de Zwitserse robot Sabor V die koningin Juliana begroette (weliswaar in redelijk Nederlands), of de West-Duitse groep kleine mensen die ter volksvermaak het miniatuurdorpje Lilliputstad hadden opgezet.

1952-1955, *Vergeeten roman*

De grote leemte die was ontstaan in het denken over Haarlemmermeer kan niet beter worden geïllustreerd dan door het succes van de roman *Vergeeten voorman* van Anton van der Vet. Deze Amsterdamse auteur en journalist schreef over de negentiende-eeuwse heer van de Badhoeve en burgemeester Jacob Amersfoordt met dezelfde strekking als de zes pagina's die Ter Veen eraan had besteed: Amersfoordt was een onbaatzuchtige, zij het ongeduldige, intellectueel die door de bekrompen Meerbevolking niet werd gewaardeerd. Het boek sloot af met de mededeling dat deze vergeten pionier zonder *acte de présence* van de Haarlemmermeesters in Sloten was begraven en dat de graven van Jacob en zijn echtgenote Hermina er tegenwoordig verwaarloosd en vergeten bij lagen.¹⁹ In werkelijkheid was de teraardebestelling wel degelijk drukbezocht, waarbij Herman Bultman een rede uitsprak, en de graven waren reeds in 1938 geruimd, maar de romantische versie ging een eigen leven leiden.

Dat was reden genoeg voor gemeente- en polderbestuur om een historische fout recht te zetten en het echtpaar Amersfoordt alsnog in de polder op de nieuwe begraafplaats aan de Vijfhuizerweg te ruste te leggen. "Bij het graf moet tot uitdrukking gebracht worden," schreef de directeur van de gemeentewerken in een nota, "dat het nageslacht waardering heeft voor het werk van de "vergeten voorman". (...) bij het late en langzaam groeiende besef van de waarde van zijn streven kan men de miskende slechts met bescheidenheid benaderen."²⁰ Op verzoek van de feestcommissie voor 1952 viel de onthulling van het nieuwe grafmonument samen met de opening van de jubileumviering, bij welke gelegenheid Jansonius publiekelijk dank uitsprak aan van der Vet.²¹ Ook het eeuwfeest van 1955 werd geopend met een bezoek aan de rustplaats van Amersfoordt. Voor aanvullende biografische informatie voor de pers verwees de burgemeester naar de roman. Ook in de openluchtspelen van beide vieringen speelde Amersfoordt de hoofdrol: In *Een eeuw Haarlemmermeerlevens* waren Jacob en Hermina de enige personen die met een naam opgevoerd werden; *Hollebolle Gijs* beschreef de geschiedenis van de polder in bewerkte scènes uit *Vergeeten voorman* als een strijd (en verzoening) tussen de optimistische Amersfoordt en de lamledige doemdenker Gijs, de 'geest van Haarlemmermeer'. In de tussentijd had de gemeente in 1954 bovendien zijn reisdagboeken weten te verkrijgen.²²

Het eeuwfeest werd daardoor mede een groot eerbetoon aan de man die zelf demonstratief had geweigerd mee te doen aan het jubileum van 1878. Sindsdien is de mythe van de heer van de Badhoeve onlosmakelijk verbonden met het verhaal dat Haarlemmermeer over zichzelf vertelt. Maar ook daarbuiten viel het in goede aarde: voor de viering van 150 jaar koninkrijk schreef An Rutgers van der Loeff-Basenau een boekje *Kinderen van 1813*, waarin Amersfoordt, naast o.a. Johan Rudolf Thorbecke en Aletta Jacobs,

19 Van der Vet, *Vergeeten voorman*, p. 233.

20 NHA, 7004 GBHmr, inv. nr. 1437; 7007, Dienst gemeentewerken Haarlemmermeer, inv. nr. 60. In het eerste dossier is ook een brief van Anton van der Vet opgenomen: "U zult zich kunnen voorstellen, dat mijn genoegen nog groter was toen ik las, dat de heer van [sic] Amersfoordt – blijkens de raadsstukken – een "vergeten voorman" werd genoemd, de titel van de roman, welke ik in 1948 [sic] heb geschreven."

21 *Algemeen Dagblad*, 17-07-1952, p.2.

22 Noord-Hollands Archief, 7100 Handschriften, inv. nr. 33; P.G.J. de Boer, 'Mr. J.P. Amersfoordt en het archief van de gemeente', *Meer-Historie* 28 (1980) 9-12.

één van de zeven figuren was die Nederland kenmerkten.²³ In 1863 gebruikte Haarlemmermeer het Nederlandse verhaal om zichzelf een identiteit aan te meten; in 1963 was Haarlemmermeer een onderdeel van het Nederlandse zelfbesef geworden. Dat was niet in geringe mate te wijten aan *Vergeten voorman* van Anton van der Vet. Het graf van burgemeester Pabst kon men overigens tot in 1964 niet meer aanwijzen.

1952-1955, Pioniers

Tegenwoordig associeert men Haarlemmermeer met het woord 'pioniers', een term die in de eerste plaats verwijst naar de vroegste bewoners van de polder. Contemporain is dit woord niet. Aanvankelijk werd het slechts gebruikt om individuele personen mee aan te duiden. De dijkgraaf noemde Cruquius bij het jubileum in 1905 bijvoorbeeld "een der pionieren voor de drooglegging van de Meer." De ondertitel van *Vergeten voorman* (1947) was *leven en werken van Mr. J.P. Amersfoordt, den pionier van de Haarlemmermeer*. Met andere woorden: de enige pionier in een gemeente waar de rest van de bevolking op hem achterliep.

Kort voor de Tweede Wereldoorlog raakte het meervoud 'pioniers' in gebruik om de gehele bevolking van polderjongens en vroege boeren aan te duiden. Veelvuldig gebruik rond en tijdens de eeuwfeesten deed deze betekenis inburgeren; van 'de' pionier kon na 1955 geen sprake meer zijn. De levens van deze pioniers werden in de toneelstukken en krantenartikelen als ware martelaarsverhalen opgevoerd, zoals bijvoorbeeld in het idioom van P.K. Kistemaker:

*"Hard en ondenkbaar zwaar is het leven van deze eerste pioniers geweest! Met ontembare moed en bewonderenswaardige volharding, verstoken van alle comfort en met primitieve hulpmiddelen, hebben boeren en arbeiders, mannen en vrouwen, gestreden tegen de elementen, tegen honger en ziekte en sociale misstanden van allerlei aard!"*²⁴

Het was typerend voor de naoorlogse arbeidersemancipatie dat de polderjongens en vroege pachterboeren meer waardering kregen terwijl de adellijke voorzitter van de droogmakingscommissie, Gevers van Endegeest, amper nog herinnerd werd. Inmiddels werden de werknemersorganisaties ook uitgenodigd om deel uit te maken van beide feestcommissies, en het gedenkboek van 1955 bevatte een kort hoofdstuk over 'de sociale positie van de landarbeider'. Wel kon de term 'pionier' ook gebruikt worden om een onderscheid te maken in een minder homogeen wordende bevolking: de Haarlemmermeerse landbouwers stamden af van de heldhaftige pioniers, de nieuwe migranten in de forensendorpen niet. Dat de gemeente vanwege dit verleden de taak had om de agrarische bevolking te beschermen – of te bevoorrechten – werd uitgelegd door burgemeester Jansonius:

"Wat van het gemeentebestuur kan worden verlangd is dat het steeds waakzaam zij en op de bres blijft staan voor de belangen van de oorspronkelijke, nog steeds overwegend agrarische bevolking. Het beeld van welvaart dat de gemeente nu vertoont, is in het verloop van enige geslachten verworven door de volharding en de bekwaamheid der pioniers van een eeuw geleden en hun

23 An Rutgers van der Loeff-Basenau, *Kinderen van 1813*. Met een voorwoord van H.K.H. Prinses Beatrix (Wolters, Groningen 1963) pp. 53-58.

24 Programma Eeuwfeest Haarlemmermeerpolder, opgenomen in NHA, 7004 GBHmr, inv. nr. 2.

nazaten. Door de landbouw is 'de Meer' groot geworden; moge deze nog lang de solide basis van haar welvaart blijven."²⁵

Tussen 1963 en 1988 werkte de gemeente met een 'pioniersbepaling', waarmee kinderen en verwanten van agrarische bedrijfshoofden extra bouwmogelijkheden kregen.²⁶ De retoriek over de durf van de voorouders was ook een argument om de agrarische machten van de jaren vijftig in het zadel te houden.

1952-1955, De landwolf uit de lucht

De grote slokop van boerenland, in de ogen van veel Haarlemmermeeders, was Schiphol. Destijds was dat nog geheel in bezit van de gemeente Amsterdam. De burgemeester van de hoofdstad grapte tijdens het eeuwfeest dat rondom Haarlemmermeer een bastion was aangelegd dat moeilijk in te nemen was, maar dat Amsterdam erin was geslaagd deze vesting vanuit de lucht te overheersen.²⁷ De situatie was niet voor iedereen zo komisch: juist in deze dagen raakte het dorpje Rijk zo geïsoleerd door uitbreiding van het vliegveld dat het alle levensvatbaarheid had verloren. Toen de feestcommissie van 1952 zich in de pers negatief uitliet over de luchthaven, greep het Schipholbestuur de beide jubileumfeesten aan om met behulp van de zich uitkristalliserende lokale iconografie een charmeoffensief in te zetten.

Schiphol-directeur Jan Dellaert stuurde in 1952 naast zijn felicitaties ook een essay van vier pagina's aan polder- en gemeentebestuur, waarin hij de oude banden tussen Amsterdam en Haarlemmermeer benoemde - was Jacob Amersfoort immers niet een Amsterdamer? – en het grondgebruik van de luchthaven sterk bagatelliseerde.²⁸ In die lijn ontkende de chef publiciteit drie jaar later in het gedenkboek dat Schiphol een "niet te verzadigen landwolf" was. Deze waagde het zelfs om Jan Dellaert van Schiphol en Albert Plesman van de KLM direct te vergelijken met de grote Amersfoort.²⁹ Een verziende vondst voegde de secretaris Speciale Diensten van de KLM toe: hij beschreef de koloniale luchtlijn die in de jaren '20 was opgezet als "[d]e grote pioniersdaad der K.L.M.", waarop de maatschappij een "pioniersroem" grondvestte.³⁰ Daarmee was een eerste opzet neergepend voor het idee van een 'pioniersmentaliteit' die kenmerkend zou zijn voor Haarlemmermeer; een handige ingang voor de luchtvaart en alle volgende industrie om aansluiting te vinden bij het verhaal van de polder. Schiphol was bij het eeuwfeest dan wellicht geen Haarlemmermeers bedrijf, maar wel een dat zich het Haarlemmermeerse zelfbesef had ingewerkt.

Hoe ironisch dat de pioniersmentaliteit opgang doet op het moment dat het agrarische verleden van de gemeente het stokje moet overdragen aan de zichzelf gedoopte luchtpioniers. Een feest voor allen werd het dus niet helemaal. De gemeentesecretaris gaf een van de leden van de tentoonstellingscommissie het

25 J.F. Jansonius, 'Woord vooraf', in: P.H. Schröder (red.), *Van bruisend water tot ruisend graan. Honderd jaar Haarlemmermeer, 1855-1955* (Tjeenk Willink & Zoon, Haarlem, 1955) pp. 10-14, aldaar p. 13.

26 Wim Bank, Ineke van der Meer en Herman Pinkse, *De Meer loopt vol. Haarlemmermeer in de laatste 25 jaar* (Stichting Meer-Historie, Hoofddorp 1997) pp. 25-26.

27 *Nieuwe Haarlemsche courant*, 04-07-1955, p.3.

28 NHA, 7004 GBHmr, inv. nr. 1437.

29 A.A. Dullé, 'Schiphol', in: P.H. Schröder (red.), *Van bruisend water tot ruisend graan. Honderd jaar Haarlemmermeer, 1855-1955* (Tjeenk Willink & Zoon, Haarlem 1955) pp. 190-208, aldaar pp. 207-208.

30 Henrik Scholte, 'Koninklijke Luchtvaart Maatschappij', in: P.H. Schröder (red.), *Van bruisend water tot ruisend graan. Honderd jaar Haarlemmermeer, 1855-1955* (Tjeenk Willink & Zoon, Haarlem 1955) pp. 209-222, aldaar p. 211.

verzoek om Dik Trom uit het verhaal weg te laten. Met deze “held” moest Haarlemmermeer dan weer niet geassocieerd worden. Dat bracht te veel associaties met het verleden met zich mee.³¹

De stadse polder (1980-2005)

1980, Nieuwe tijden, nieuwe overheid

Het boek *De Meer loopt vol* (1997) van stichting Meer-Historie, dat de nieuwbouw in Haarlemmermeer behandelt, begint in 1955 met het hoofdstuk ‘Na het eeuwfeest’. Vanaf dat moment zou de verstedelijking begonnen zijn.³² Of er na 1955 daadwerkelijk een andere koers werd ingezet, of dat de uitspraken over het behouden van een agrarische gemeente tijdens het eeuwfeest meer getuigden van hoop dan van wijsheid, valt te betwisten, maar in de kwarteeuw tussen het eeuwfeest en het 125-jarig jubileum in 1980 maakte de polder de grootste verandering door sinds de droogmaking. De bevolking verdubbelde in 25 jaar tijd naar 80.000 inwoners en de regio kreeg op veel plaatsen een stedelijk karakter. En zo meende men in *De Meer loopt vol*, dat Haarlemmermeer in die periode zijn identiteit had verloren.

Het was bij het 125-jarig bestaan van de gemeente in 1980 dus een uitdaging om een verhaal te vertellen dat de spanningen zou overbruggen. In de jaren vijftig kon de polder nog gepresenteerd worden als de gerealiseerde droom van Jacob Amersfoort: welvaart dankzij gemechaniseerde landbouw. Vijftienvijf jaar later karakteriseerde het *Haarlems Dagblad* de situatie met het zinnetje “Voor de boeren is de lol er af”, en ook die welvaart viel tijdens de tweede oliecrisis even tegen.³³

Van een echt feest was in 1980 geen sprake; wel van een feestelijke opening van het nieuwe raadhuis, dat was verrezen op de plek van het oude concoursterrein waar het jubileum sinds 1878 steeds georganiseerd was. Dit jubileum was tot dan toe ook het enige dat niet door een (officieel) onafhankelijke commissie of stichting werd georganiseerd, maar een direct gemeenteproject was. Hoogtepunt werd de officiële opening van het raadhuis op 1 oktober door Prins Claus, in het weekend gevolgd door een bescheiden Concours Hippique.

Het hele evenement stond in het teken van de veranderende relatie tussen burger en overheid, en tussen de verschillende randkernen en het centrum. Uitgangspunt was dat eenieder het nieuwe raadhuis zonder schroom binnen kon stappen, en daarom werd het aan een centraal plein geplaatst zonder drempels of trappen.³⁴ “[H]ier past een boer in. Hier voelt een burger zich thuis,” legde Burgemeester Cor van Stam uit. “Het is een oerdegelijk raadhuis, dat er minstens een eeuw zal staan.”³⁵ Twee weken lang hield de gemeente ‘open huis’, zodat inwoners konden zien waaraan hun belastinggeld was besteed. Voor de gelegenheid stond er een typemachine opgesteld in de ontvangsthal, waarmee elke burger de mogelijkheid had haar of zijn stem te laten horen.

De nieuwe relatie tussen burger en overheid vond zelfs een plek in het voor de gelegenheid geschreven toneelstuk *Water, aarde, lucht en leven*. Hoewel de auteur, Koos de Kramer, Rotterdammer was, haakte dit spel, over drie versnelde generaties met de veelzeggende achternamen Van de Meer, Vliegthart en Niewehuizen, beter in op de lokale besognes dan de vroegere historische eerdere stukken:

31 S.J. Fockema-Andraea aan G.A. Thien, 2 november 1954. NHA, 7004 GBHmr, inv. nr. 4.

32 *De Meer loopt vol*, p. 11.

33 *Haarlemmermeer 125 jaar gemeente* (speciale uitgave van het Haarlems Dagblad) (1980).

34 *Haarlemmermeer 125 jaar gemeente* (speciale uitgave van het Haarlems Dagblad) (1980).

35 Raadhuiskrant, p. 3.

“Burgemeester: Ik heb onlangs nog gezegd: besturen is een heerlijke hondebaan. Je zou alleen wat meer contact met de mensen willen hebben, minder afstand.

Willem: Ja, de burgers erbij betrekken. Misschien door informatie huis aan huis? Hearings? Inspraakavonden? – Dus nog meer werk.

Burgemeester: Maar wel belangrijk. Om elkaar te zien, om te luisteren.

Willem: Precies. Hoe verschillend we ook zijn, en hoe verspreid we ook wonen: 't is één gemeente.

We horen bij elkaar.”³⁶

1980, Haarlemmermeerse eenheid

Deze fictieve Willem Vliegthart had gelijk toen hij de gedachte uitte dat de eenheid van de gemeente om werk vroeg. In de voorgaande jaren was in Zwanenburg de wens tot een fusie met Halfweg weer opgelaaid. De Universiteit van Amsterdam had in opdracht van burgemeester IJsselmuiden van Haarlemmerliede en Spaarnwoude een studie verricht naar de toekomst van deze gemeente. Daaruit kwam de conclusie naar voren dat zij alleen dienst kon doen als ‘open binnengemeente’ tussen de verstedelijkte centra Haarlem en Amsterdam als zij zou groeien door de toevoeging van Zwanenburg. Dat viel in Hoofddorp bepaald niet in goede aarde. “Ik heb de neiging om IJsselmuiden een pak voor de broek te geven,” liet Cor van Stam zich ontvallen in het *Haarlems Dagblad*. De krant trok de volgende conclusie:

“Misschien vreest het gemeentebestuur van Haarlemmermeer wel een kettingreactie. Wanneer het zou erkennen dat Zwanenburg beter bij Haarlemmerliede past, valt niet te verdedigen dat Beinsdorp van Hillegom gescheiden moet blijven en Zwaanshoek van Bennebroek, Rijsenhout van Aalsmeer en de NORON-nieuwbouw bij Vijfhuizen van Haarlem. De gemeente Haarlemmermeer slankt in dat geval af tot een gemeente Groot-Hoofddorp met een kast van een raadhuis.”³⁷

Omdat de eenheid van Haarlemmermeer niet vanzelfsprekend was en Zwanenburg al eerder de wens had geuit om de grenzen opnieuw te trekken, had het gemeentebestuur gepoogd om de polder sterker aaneen te smeden. In 1959 bedacht het recentelijk opgerichte Sociografisch Bureau in overleg met de betreffende kernen, nieuwe namen voor een aantal dorpen waarvan de toenmalige verwees naar een plaats aan de overkant van de Ringvaart, zoals de Bennebroekerbuurt (sindsdien Zwaanshoek) of de Hillegommerbuurt (sindsdien Beinsdorp). Tevens diende het woord ‘buurt’ vervangen te worden om de associatie van een “onaanzienlijke bebouwing” te vermijden.³⁸ De brieven met deze aankondiging werden in veel gevallen nog verstuurd naar de lokale Oranjevereniging. Tussen de jaren vijftig en zeventig ontstonden in de kernen buurtverenigingen om de belangen van deze plaatsen effectiever te behartigen. De nieuwbouwwijken kregen de namen van verdwenen boerderijen, Pax, Toolenburg, Bornholm, Linquenda en Graan voor Visch om in te haken op een plaatselijk verleden.

Illustratief is ook de discussie tussen cineasten en de gemeente bij de ontwikkeling van een nooit geproduceerde documentaire over Haarlemmermeer ter ere van het jubileum van 1980. “Toch wel erg veel Schiphol,” schreef Buro Voorlichting in de marge van een eerste opzet. Burgemeester van Stam had uitgelegd wat van Haarlemmermeerse zijde de vraag was: “het tonen van de groeiende eenheid en identiteit van de Haarlemmermeer, zowel in bestuurlijke als sociale zin.”³⁹

36 Koos de Kramer, *Water, land, lucht en leven* (1980), opgenomen in NHA, 7083 GBHmr, inv. nr. 1466.

37 *Haarlems Dagblad*, 30 oktober 1979, p.5.

38 NHA, 7002 GBHmr, inv. nr. 45; Team Onderzoek, *Kijk op de Ringvaart*, pp.60-61.

39 Jan Vrijman aan Cor van Stam, 6 mei 1980, NHA, 7083 GBHmr, inv. nr. 1466.

Die groeiende eenheid moest ook in de praktijk gebracht worden tijdens de opening van het nieuwe raadhuis. “Steeds heeft bij ons de wens voorop gestaan dat een en ander geen exclusief “Hoofddorps” gebeuren zou moeten zijn, maar een Haarlemmermeerse aangelegenheid,” schreven burgemeester en secretaris aan de dorpsverenigingen en wijkraden. Om die reden werden de plechtigheden live uitgezonden op de lokale kabeltelevisie – al merkten enkele raadsleden op dat niet elke kern daar al op was aangesloten.⁴⁰ Omdat het toneelstuk *Water, land, lucht en leven* ontworpen was om met weinig rekvisieten gespeeld te worden, kon het college verschillende opvoeringen buiten Hoofddorp aanbieden.

Het was belangrijk dat ook de jeugd deel zou nemen aan deze toenadering en op scholen werd een project gestart over de lokale omgeving. Daarvoor mochten de kinderen op excursie naar een plaatselijke instelling. Vooral gemeentelijke organisaties, zoals politie, brandweer en vuilverwerking deden daaraan mee, maar ook een aantal boeren en het – populaire – Schiphol. Als het aan het gemeentebestuur lag, was Haarlemmermeer goed op weg naar een gelijktrekking van de kernen en de versterking een gezamenlijke identiteit.

1980, Tol van de welvaart

Met dat optimisme lijken de bestuurders zich lelijk op de situatie verkeken te hebben. Een aantal kernen betuigde zich weinig enthousiast om veel te organiseren ter ere van het 125-jarig feest en de spelers van *Water, land, lucht en leven* hadden onverwachts vrije avonden. De felicitaties van dorpsverenigingen die waren opgenomen in een *Raadhuiskrant*, getuigden in de meeste gevallen niet van een positief sentiment: “Met het 100 jaar bestaan van de Haarlemmermeer zag Beinsdorp er florissanter en bewoonbaarder uit dan nu.” (Dorpsraad Beinsdorp); “Natuurlijk begrijpen wij, dat er een nieuw raadhuis moest gaan komen, maar moest dat nu op deze manier, terwijl er in de gemeente – en dan in het bijzonder in Zuid – nog zoveel problemen zijn.” (Dorpsraad Lisserbroek); “Wanneer men mij nu vraagt iets te schrijven, schijnt ’t alleen maar negatief te kunnen. Waarschijnlijk omdat we samen niet beseffen dat we nu de tol van de welvaart betalen.” (Buurtvereniging Cruquius). De dorpsvereniging van Badhoevedorp, de meest actieve van Haarlemmermeer, was ontevreden over het gebrek aan nieuwbouwwoningen: “Hoeveel urgentiepunten heeft B & W gekregen / wij vermoeden het waren er meer dan negen. / Blijft over voor Jan de burgerman / dat hij weer jaren wachten kan. / De bouwplannen gaan nog veel te traag / dat ligt zeker ook aan Den Haag.”⁴¹ De mondige burger was niet per se een tevreden burger.

1980, Nieuwe ontwikkelingen in het verleden

Haarlemmermeer werd als jonge polder lang beschouwd als een plek die geen echte geschiedenis kon hebben. Na het eeuwfeest daalde echter bij enkelen het besef in dat de samenleving zo snel veranderde, dat er moeite gedaan moest worden om historische voorwerpen en gebouwen te beschermen. In 1963 nodigde burgemeester Gerrit van der Willigen enkele verzamelaars van lokale geschiedenis uit om de Historische Commissie te vormen.⁴² Na de publicatie van het boek *De Waterwolf getemd* in 1969 werd de commissie omgezet in de stichting Meer-Historie, die sinds 1973 een kwartaaltijdschrift met dezelfde naam uitgeeft. Het uitgesproken reactionaire blad verzette zich onder andere tegen auto’s, ‘de tévee’ en ‘de grauwe hoge betonklompen met een wijdsse naam “flatgebouwen” genoemd’.

40 College van B&W aan verschillende buurtverenigingen, 5 september 1980. NHA, 7083 GBHmr, inv. nr. 1466.

41 *Raadhuiskrant* (bijlage van in Haarlemmermeer verschijnende edities van Randstad Publicaties) (1980) p. 21

42 J.H.F. Hoogervorst, ‘Vraaggesprek met mevr. S.v.Zijverden-v. Reeuwijk en de heer A.J. de Koning, onderscheidelijk de eerste secretaris en de voorzitter der Stichting Meer-Historie’, *Meer-Historie*, 2/Mei (1992) pp.11-14; Wouter Slob, ‘Het begon allemaal in 1963’, *Meer-historie* 3/september (1997) pp. 10-12

In 1980 schreef mede-oprichter Wouter Slob een (onvolledig) overzichtsartikel over de verschillende polder- en gemeentebijeenkomsten op basis van krantenartikelen en zijn eigen herinneringen. Het stuk is een tekenend voorbeeld van de toon die Meer-Historie destijds aansloeg:

“In hoeverre over 25 jaar er nog met zoveel nadruk over allerlei landbouwonderwerpen zal kunnen worden gesproken [als in 1955] is een geheim dat niemand nog vermag te onthullen. Als het aan “Meer-Historie” ligt zal het volbouwen van onze polder spoedig een einde nemen. We hopen maar dat haar stem niet die zal zijn “eens roepende in de woestijn”...”

Tevens gaf Meer-Historie ter gelegenheid van 125 jaar gemeente het boek *Pioniers in de Meer* van P.G.J. de Boer uit, waarin de auteur het belang van Jacob Amersfoordt voor de vroege polder relativeerde en diens tijdgenoten voor het voetlicht bracht door hen in een (dubieus emancipatoire) categorie ‘de Anderen’ te plaatsen. “De speciale betekenis van dit boek,” aldus voorzitter A.J. de Koning, “wordt ongetwijfeld ontleend aan het feit dat niet is overgegaan tot klakkeloze na-schrijverij”.⁴³

In de praktijk betekende dat nog niet meteen dat Haarlemmermeer nu meteen een nieuw, lokaal geschreven geschiedverhaal had – de kranten kopieerden ook in 1980 nog hele passages uit *Vergeten voorman* – maar de behoefte was er zeker. In het ‘open’ raadhuis konden bezoekers twee historische tentoonstellingen vinden: het gemeentearchief organiseerde een expositie met de titel ‘Uit water gewonnen’ en Meer-Historie presenteerde met een aantal agrarische organisaties ‘125 jaar Landbouw in de Haarlemmermeer’. Het besef was doorgedrongen dat ook Haarlemmermeer een verleden had en dat er belangrijke restanten verloren waren gegaan.

De gemeente had in 1980 een duidelijk verhaal over zijn eigen groeiende rol in de samenleving: de afstand tussen burger en overheid, en tussen de randkernen en Hoofddorp, werd kleiner. Een nieuw idee over de identiteit van Haarlemmermeer hadden de organisatoren van de viering echter niet. Tijdens de opening van het raadhuis was er een rij stoelen gereserveerd voor de leden van ‘oude Haarlemmermeerse geslachten’; deze werden als een historisch reliek in de zaal geplaatst. Het maatschappelijk middenveld was, in de vorm van wijkverenigingen of de stichting Meer-Historie, op allerlei manieren ondersteund en aangemoedigd. Deze konden vaak echter weinig begrip opbrengen voor het daadwerkelijke beleid dat de gemeente voerde. Soms uitten zij redelijke kritiek op achterlopende voorzieningen, maar ook toonden zij nostalgie voor een Haarlemmermeer dat nooit meer bestaan zou.

Het jubileumfeest bood ook geen oplossing voor de Zwanenburgse kwestie. Het volgende jaar zouden de lokale afscheidingsbeweging en het gemeentebestuur heen en weer vileine pamfletten sturen om de bevolking te overtuigen van een zonniger vooruitzicht bij Halfweg dan wel Hoofddorp. De gemeente Haarlemmerliede en Spaarnwoude ging er in 1982 zelfs toe over om een verzoek aan de kroon te richten met het verzoek Zwanenburg en de gehele noordelijke regio van Nieuwebrug tot Lijnden te annexeren.⁴⁴

43 De Boer, *Pioniers in de Meer*.

44 NHA, 1802 GBHeS, inv. nr. 131.

2002, Naast de Floriade⁴⁵

“Geen verplichte braderieën met teveel bier en te weinig smaak: maar het best bezochte evenement van Nederland”⁴⁶. De verwachtingen van de gemeente waren hooggespannen bij het 150-jarig jubileum van de droogmaking in 2002. Haarlemmermeer haalde de Nationale Veldloop voor Gemeenteambtenaren binnen. En de Floriade.

Het gemeentebestuur richtte twee onafhankelijke comités op: *Stichting Floriade 2002* zou zich bezighouden met de tuinbouwtentoonstelling en alles dat daar direct verband mee hield. *Stichting Haarlemmermeer 2002* was belast met culturele activiteiten gedurende het hele jubileumjaar. Beide organisaties stonden onder strenge controle van de gemeente. Met een gezamenlijk communicatieplan en de thematische paraplu ‘Pioniers in hun element’ probeerde de gemeente een eenduidig beeld uit te dragen om Haarlemmermeer op de kaart te zetten. Aangezien de Floriade meer dan bekend is, richten wij ons hier voornamelijk op de viering van het 150-jarig jubileum door de *Stichting Haarlemmermeer 2002*.

De stichtingsvorm was gekozen in de hoop op die manier makkelijker sponsoren uit het bedrijfsleven te vinden. De gemeentelijke subsidie bedroeg 1,3 miljoen gulden, of bijna 600.000 euro, iets minder dan de 1,5 miljoen gulden die Almere het jaar ervoor had uitgegeven aan zijn 25-jarig bestaan. Daaraan was de eis verbonden dat er minstens een half miljoen aan sponsorgelden geworven zou worden. Uiteindelijk bleken de grootste bijdragen ook daar afkomstig van de overheid (Waterschap, Provincie Noord-Holland, Ministerie van Verkeer en Waterstaat), overheidsstichtingen (Mondriaanstichting) en staatsbedrijven (Schiphol, Holland Casino).

2002, Werelddorpen

In 1980 hadden zelfs de pleitbezorgers van de woningbouw gehoopt dat de rust zou wederkeren na de intensieve woningbouw van de NORON. Die hoop bleek ijdel. Toen de polder zijn honderdvijftigste jubileum vierde, was Haarlemmermeer de snelst groeiende gemeente van Nederland. De houding van het gemeentebestuur was in de tussentijd wel veranderd; de verstedelijkte bevolking vroeg om meer cultuur en voorzieningen. Stichting Haarlemmermeer 2002 had daarom de doelstelling “een impuls te geven aan het *stedelijk* klimaat (de reuring binnen de gemeente, het bruisgehalte).” Met de ruggensteun van het feest moesten bestaande en nieuwe projecten zich duurzaam inbedden in het cultuurleven als terugkerende evenementen, zoals Meer Jazz of het Concours Hippique.

Daarnaast achtte de gemeente het noodzakelijk om Haarlemmermeer voor het bedrijfsleven op de kaart te zetten. Een geschiedenisproject diende in de eerste plaats voor “de profilering als moderne woon- en werkgemeente met een sterk economisch klimaat en aantrekkelijke vestigingsmogelijkheden voor bedrijven” en daarna pas voor “educatieve doeleinden.”

Omdat het profiel van Haarlemmermeer verbeterd moest worden, zette de gemeente zich in haar parapluplan dan ook af tegen de ‘saaië’ of ‘obligate’ elementen van voorgaande jubileumfeesten. Hierin lijkt innovatie of omvang belangrijker dan inhoud. “Geen knullig toneelstuk met 150 jaar leed,” lezen we bijvoorbeeld, “maar een megamanifestatie met de modernste podiumtechnieken op professioneel niveau.”

45 Dit hoofdstuk is voornamelijk gebaseerd NHA, 7135 Bestuursdienst Haarlemmermeer, inv. nr. 864.

46 Afdeling Communicatie gemeente Haarlemmermeer, *Pioniers in hun element. Promotie- en communicatieplan* (2000) (opgenomen in NHA, 7135 Bestuursdienst Haarlemmermeer, inv. nr. 864) p. 5

Het resultaat van het megaspektakel was de musical *De Sirene van de Haarlemmermeer*, dat de droogmaking uitbeelde als een strijd tussen de Griekse goden. Hoewel ook Leeghwater, Cruquius, Van Lijnden, Willem I en Dik Trom rollen speelden, was leerzaamheid ondergeschikt aan vermaak. De versplintering van het culturele leven blijkt echter wel uit het feit dat dit megaspektakel met 10.000 bezoekers als 'enorm succes' werd beschouwd, terwijl het openluchtspel in 1952 soortgelijke aantallen had getrokken. Stedelijkheid betekende ook een vraag naar diverse activiteiten, en daarom werd gezocht naar een identiteit waarmee al die verscheidenheid omvat kon worden.

2002, Pionieren met z'n allen

Hierboven hebben we gezien dat er na de Tweede Wereldoorlog een concept van 'pioniers' was ingeburgerd. Dat verwees naar de polderjongens en de eerste boeren, voor wiens werk de volgende generaties bovenal dankbaar moesten zijn. De KLM had reeds in 1955 een aanzet gedaan tot het verbreden van de term, waardoor ook zij zich als onderdeel van Haarlemmermeer kon profileren. In de loop der jaren was de definitie steeds verder verbreed om aan te sluiten bij nieuwe verhalen over de oude polder.

In het boekje met bijgaande cd-rom *Pioniers in hun element* werd de geschiedenis opgedeeld in: pioniers in water (de droogmaking en waterbeheer), land (de landbouw) en lucht (de luchtvaart). Zelfs vrij conservatieve fotoverzamelaars hadden Schiphol reeds omarmd als onderdeel van Haarlemmermeer. Nieuw aan deze indeling was dat de drie niet als opeenvolgend werden beschouwd, maar naast elkaar mochten bestaan. Naast deze thematische driedeling bevatte het boekwerkje ook portretten van drie twintigste-eeuwse 'pioniers van het eerste uur': Piet Vermeer, wegenbouwer; Cor van Stam, verzetsman en politicus; en Rinus van Kalmthout, verzetsman en autoverkoper. In twee gevallen ging het dus zelfs om ondernemers die juist succesvol waren omdat zij tijdig inspeelden op de verstedelijking in de infrastructuur.

De pioniersmentaliteit beperkte zich echter niet tot het verleden, zo was te lezen op de website Haarlemmermeer2002.nl:

*"Pionierschap vindt men in Haarlemmermeer tot op de dag van vandaag. De vernieuwende architectuur, met de bruggen van Calatrava als paradepaardjes, vormen een getuigenis van het hedendaagse pionierschap dat in Haarlemmermeer leeft. En ...grote dynamiek tekent ook de toekomst van Haarlemmermeer."*⁴⁷

Ook de nieuwbouwwijk Floriande werd genoemd als het werk van pionierende architecten. Het meest anachronistische gebruik van het woord was nog wel de gelegenhedenbrouw 'pionierbier', terwijl de vroege bewoners juist de reputatie hadden 'vlijtige jeneverdrinkers' te zijn (*dixit* Amersfoort).

In de jaren vijftig moest dankbaarheid aan de 'pioniers' die de polder hadden opgebouwd een conservatieve en soms tegenstrijdige aansporing zijn om op de bres te staan voor de agrarische bevolking. In de eenentwintigste eeuw diende het 'pionierschap' of de 'pioniersmentaliteit' om het vestigingsklimaat in Haarlemmermeer voor bewoners en bedrijven te promoten. Mooier kan de verbreding van de betekenis bijna niet uitgedrukt worden dan in de 'inherente tegenstelling' ("*contradictio in terminis*") in de naam van

47 Openingspagina van Haarlemmermeer2002.nl, via een afbeelding in Cor Lücke, *Haarlemmermeer 1852-2002* (2002), p. 153

de kunsttentoonstelling 'Pionieren met zijn allen' ("*Pionèri con tutti*"). In de polder was iedereen met ondernemingsdrang welkom.

Vanwege het grote succes, zowel in fondsenwerving als in bezoekersaantallen, hoopte *Stichting Haarlemmermeer 2002* omgezet te kunnen worden in een permanente *Stichting Promotie Haarlemmermeer*. Door het tegenvallende animo voor de Floriade zag de gemeente zich echter opgezadeld met een tekort van zeven miljoen euro, waardoor de beoogde subsidie van € 100.000 niet structureel toegekend kon worden. Zonder deze steun was de stichting genoodzaakt zich, na nog enkele bescheiden evenementen uit te voeren in 2003, te ontmantelen.

2005, Op de kaart, binnen budget

Helemaal succesvol was het jubileum van 2002 toch niet geweest, want bij het 150-jarig bestaan van de gemeente klonk wederom de roep dat Haarlemmermeer 'op de kaart moest worden gezet'. Voor het programma werd de polder opgedeeld in drie categorieën, 'het dorp', 'de nieuwe stad' en 'het gebied', die ieder eigen, contrasterende activiteiten ontvingen. De verscheidenheid van Haarlemmermeer werd als identiteit gevend beschouwd:

"De enorme ontwikkeling van de gemeente in de recente geschiedenis en ook nog in de toekomst, maakt versterking van de eenheid van Haarlemmermeer gewenst, terwijl ondertussen recht wordt gedaan aan de identiteiten van de kernen. De gemeente wil daarom aandacht schenken aan het 150-jarig bestaan van de gemeente in deze hoedanigheid."

Na een conceptthema '26 kernen: keten van kracht', een onderliggend thema 'recent verleden, nabije toekomst' en een motto 'de tijd vliegt in Haarlemmermeer', werd uiteindelijk gekozen voor de naam HAARLEMMERMEER 150 JAAR TOEKOMST (in hoofdletters). Veel invloed lijkt de ideologie van dit concept echter niet te hebben gehad.

Daar was weinig mogelijkheid toe. Voor de viering werd niet meer dan € 50.000 aan budget toegekend, ongeveer vijftig cent per inwoner. Dat betekende dat de gemeente niet de mogelijkheden had om eigen grote projecten op te zetten en slechts kon aansluiten bij tientallen reeds bestaande. Dat ging bijvoorbeeld om de organisatie van een kermis, een eerste marathon en een teruggehaalde wielerronde. Tevens konden met de subsidie twee acts worden toegevoegd aan het programma van Meer Jazz. In plaats van een openluchtspel of musical toerde Halfwegger Joost Prinsen langs de kernen met een éénakter. Tenslotte organiseerde de gemeente samen met ABN AMRO een conferentie, geopend door een keynote van Prins Willem-Alexander, met onderwerpen als *Internationale positie en kansen van New Towns* en *Vastgoedontwikkeling en financiering in de Global City*.

De droogmaking van Haarlemmermeer werd door tijdgenoten vaak beschreven als een 'nationale onderneming'. Bij gebrek aan bestaande tradities namen de Haarlemmermeeders dit denkbeeld over. De lokale identiteit heeft altijd in verhouding gestaan tot de Nederlandse. Hoewel de polder geen napoleontische geschiedenis had, waren deze nationale herdenkingen aanvankelijk goede aanknopingspunten om een eigen verhaal te vertellen. In 1878, 1905 en 1955 probeerden de comités Haarlemmermeer met grote tentoonstellingen op de kaart te zetten en in de eenentwintigste eeuw lijkt de naamsbekendheid van de gemeente in Nederland belangrijker dan het verhaal dat erachter schuilt. Het

begrip 'pioniersmentaliteit' wordt inmiddels zo breed mogelijk geïnterpreteerd om iedereen aan te trekken.

2. Een grenzeloze zoektocht naar eenheid in Haarlemmerliede en Spaarnwoude

In Haarlemmerliede en Spaarnwoude waren grenzen altijd in beweging. Kleine gemeenten gingen samen, delen werden geannexeerd en de hete adem van Haarlem en Amsterdam die uitbreidingsmogelijkheden proefden zorgden voor een status als buffergebied. Ondanks, of eerder dankzij, deze dreigingen ontwikkelde Haarlemmerliede en Spaarnwoude een eigen identiteit. Op strategische wijze gebruikten zij deze identiteit om eigen land veilig te stellen voor annexatie van buiten, én om het Haarlemmermeerse Zwanenburg in te lijven. De ultieme strategische inzet was de keuze voor Haarlemmermeer als fusiepartner. Want, wie kon die identiteit, van kleine kernen, groen, ruimte, en buffer in stedelijke gebied, beter mee beschermen dan Haarlemmermeer: de polder met diverse kernen die zelf niet geheel onbekend is met dominante belangen van de grote steden in de regio.

Vanwege territoriale verliezen koos Haarlemmerliede en Spaarnwoude er vaak voor om een jubileum niet, of slechts kleinschalig, te vieren. Het zijn in dit gebied dan ook eerder de (dreigende) grenswijzigingen dan de jubilea, die bepalend zijn geweest in de vorming en uitdraging van de eigen identiteit.

1863, Een polygaam verstandshuwelijk

De vorming van Haarlemmerliede en Spaarnwoude was geen heugelijke prestatie of de verwerkelijking van een langgekoesterde droom. Wettelijk moesten gemeenten sinds 1851 tenminste vijftientig kiesgerechtigde inwoners hebben. Omdat Spaarnwoude niet aan die eis kon voldoen, moest het in 1857 fuseren met de onwillige buur Haarlemmerliede. De beide partijen konden het niet eens worden over een naam en kregen van boven een compromis opgedrongen. Toen het naburige Houtrijk en Polanen (Halfweg) financieel aan de grond raakte en Zuid-Schalkwijk ook onder de kiezersdrempel zakte, besloot de minister in 1863 dat het gehele gebied tot één gemeente moest worden samengevoegd.⁴⁸ Dat de unie Haarlemmerliede en Spaarnwoude zes jaar eerder met tegenzin was geboren, is niet terug te lezen op de laatste pagina van de raadsnotulen:

“De Voorzitter neemt, nadat niemand verder iets had in het midden te brengen, het woord om aan den Raad, die thans naar alle waarschijnlijkheid voor de laatste maal vergaderd is, dank te betuigen voor de goede en gewigtige diensten, door de leden aan de Gemeente bewezen, gedurende de 6 jaren dat Haarlemmerliede & Spaarnwoude bestond en voegt hierbij den wensch dat algemeen de zucht moge worden aangewakkerd, om overal waar daartoe aanleiding mag zijn met raad en daad bij te dragen tot bestendiging van den bloei waarin de gemeente hare vereeniging tot stand ziet komen.”⁴⁹

De toespraak die de burgemeester gaf bij de aanvang van de vergrote gemeente, die eveneens de naam Haarlemmerliede en Spaarnwoude droeg, is helaas niet opgetekend.

1913, Eensgezindheid

Net als Haarlemmermeer vierde Haarlemmerliede en Spaarnwoude zijn eerste jubileum gelijktijdig met de Nederlandse onafhankelijkheid: in 1913 bestond het land een hele en de gemeente een halve eeuw. De

48 W.E. Meiboom, ‘Samen tegen wil en dank. De totstandkoming van de gemeente Haarlemmerliede en Spaarnwoude, 1812-1863’, *Haerlem Jaarboek 1992* (1993) pp.51-70.

49 NHA, 1593 GBHeS, inv. nr. 1, p. 140.

Oranjevereniging, die verantwoordelijk was voor de organisatie, besloot om het op de dagen voor het koninklijke bezoek aan Amsterdam te vieren, op 10 en 11 september, en niet het gemeentelijke jubileum twaalf dagen later. Met enige toeschietelijkheid werd deze datum ook nog gezien als een verlate Koninginnedag (31 augustus). De gemeente steunde de viering door alle kinderen met extra trams naar Halfweg te vervoeren, alwaar volks- en kinderspelen werden georganiseerd. Een halve eeuw na de moeizame fusie sprak burgemeester Michielsen in een toespraak vol lof over Haarlemmerliede en Spaarnwoude:

“Ja, veel is in deze jaren veranderd en verbeterd – de vereeniging was heilrijk, zij strekte de inwoners ten zegen, zij vormde een krachtige, welvarende en vredelievende gemeente, welke beter dan voeger in staat was en voor de toekomst zal zijn, om de roeping van het modern veeleischend gemeentewezen tot zijn recht te doen komen.”

Daarbij voerde de burgervader een aantal voorbeelden aan: de droogmaking van de IJpolder, Houtrakpolder en Inlaagpolder, waardoor de oppervlakte van de gemeente was verdubbeld; de bloei van de suikerindustrie, die ook in 1863 naar Halfweg was gekomen, maar pas succesvol werd toen de Haarlemmermeerse boeren in de jaren '80 vanwege de graancrisis overstapten op de bietenteelt; het in 1907 voltooide raadhuis, waardoor het gemeentebestuur niet meer boven een tapperij hoefde te vergaderen; en de tramlijn Amsterdam-Zandvoort, die de landelijke gemeente in verbinding bracht met de provinciale en landelijke hoofdstad. Op de tweede dag zouden een ringrijderij en ringsteekwedstrijd plaatsvinden, 'liefst in nationaal costuum'.

Het hoogtepunt van de jubileumviering was de overhandiging van een vaandel aan het fanfarecorps *Eensgezindheid*. Deze vereniging was in 1909 opgericht door medewerkers van de suikerfabriek en had ook haar sporen verdiend bij voorgaande Koninginnedagen. Burgemeester Michielsen lichtte toe: “Moge uw vaandel voor u altijd een symbool blijven van eensgezindheid en kracht tusschen Zwanenburg en Halfweg.” Die avond liep *Eensgezindheid* voorop in een lichtstoet die de beide kernen doorkruiste.⁵⁰

Om het vijftigjarig bestaan van de gemeente te vieren, moest dus aansluiting gezocht worden bij het lokale netwerk van nationalistische verenigingen. Dat deze ervoor kozen om het dubbele feest juist op de landelijke feestdag te laten plaatsvinden, laat zien dat zij de prioriteit wellicht anders stelden dan de burgemeester, die toch vooral het lokale verhaal wilde vertellen. Dat Zwanenburg onder de gemeente Haarlemmermeer viel, werd bij het jubileum van Haarlemmerliede en Spaarnwoude voor de gelegenheid even vergeten – niet alleen door het verenigingsleven, dat het dubbeldorp⁵¹ gewoonlijk als één beschouwde, maar ook door het bestuur van de gemeente.

1927-1957, Kapers op de oever

De gemeente Haarlemmerliede en Spaarnwoude mocht er aan het begin van de twintigste eeuw rooskleurig voorstaan, maar ook in naburige plaatsen groeide de welvaart – en de bevolking. Haarlem had dringend behoefte aan meer ruimte. Na een onsuccesvolle poging in 1905, wist de Spaarnestad in 1927 gedaan te krijgen dat het grote delen van de naburige gemeente toegewezen kreeg. Haarlemmerliede en

⁵⁰ *Nieuwe Haarlemsche Courant*, 16 augustus 1913, p. 5, 10; 5 september 1913, p. 2; 11 september 1913, p. 6; 11 september 1913, p.3; *Haarlem's Dagblad*, 12 september 1913, p. 2.

⁵¹ Het begrip 'dubbeldorp' is door team Onderzoek geïntroduceerd om dorpen en gemeenschappen aan weerszijden van de Ringvaart die zichzelf als een ervoeren te benoemen.

Spaarnwoude moest Noord-Schalkwijk en delen van de Romolen-, Zuider- en Waarderpolder afstaan en verloor daarmee bijna een derde van zijn inwoners. Een poging om Zwanenburg toe te voegen strandde in 1930 bij de Provinciale Staten. Haarlemmerliede en Spaarnwoude hield echter vol dat de twee kwesties geen verband hielden en dat de beschuldiging van Haarlemmermeer, “die hierop neerkomt, dat wij uit wraak tegen de Haarlemsche annexatie, thans zelf een andere gemeente gaan bedreigen” onjuist was.⁵²

Van het optimisme van 1913 was een kwarteeuw later weinig meer over. Hoewel het Oranjecomité Halfweg-Zwanenburg in 1938 wederom een jubileumfeest organiseerde, valt uit het krantenverslag niet op te maken dat er naast de onafhankelijkheid van Nederland ook werd stilgestaan bij het 75-jarig bestaan van Haarlemmerliede en Spaarnwoude. Tegelijkertijd probeerde Haarlemmermeer de Zwanenburgse bevolking te paaien door een monumentale vaas te onthullen op het Kastanjeplein (thans kruising Kastanjelaan en Lindenlaan).⁵³

In 1941 stelden de Gedeputeerde Staten een *Commissie ter bestudering van de Gemeentelijke Indeling van Noord-Holland* in, in de volksmond naar haar voorzitter bekend als de Commissie Ter Veen (naar dezelfde Henri ter Veen die in 1925 promoveerde op *De Haarlemmermeer als kolonisatiegebied*). Haarlemmerliede en Spaarnwoude zag de bui bij een gemeentelijke herindeling al hangen. De angst bestond dat de gemeente opgedeeld zou worden tussen Haarlem en Amsterdam. Toen de kwestie Halfweg-Zwanenburg naar aanleiding van de naderende rapportage in 1949 opspeelde, betoogde wethouder Van Essen: “Stelt men echter prijs op een krachtige gemeente, die het landelijk karakter van dit gebied zo lang mogelijk zal bewaren, dan is het zaak deze samenvoeging tot een feit te maken.” Zwanenburg voelde zich, volgens een raadslid, als stiefkind behandeld door Haarlemmermeer. Met het afstaan van Zuid-Schalkwijk, “als ’t ware de blinde darm van de gemeente”, aan Haarlem had de raad geen moeite.⁵⁴

Hoewel de Commissie Ter Veen aanvankelijk positief reageerde op voorstellen van Haarlemmerliede en Spaarnwoude, liet zij zich uiteindelijk overtuigen door argumenten van de gemeente Haarlemmermeer, dat sinds het sociografisch rapport van 1955 een duidelijke visie op haar voortbestaan als agrarische gemeente had. De Commissie Ter Veen draaide de kwestie vervolgens om: als Zwanenburg niet van Haarlemmermeer gescheiden kon worden, moest Haarlemmerliede en Spaarnwoude maar aan Haarlemmermeer toegevoegd worden. Door een zeldzame samenloop van omstandigheden wist de kleine gemeente zich hieraan te onttrekken toen het wetsvoorstel reeds in de Tweede Kamer lag: in zijn nieuwjaarstoespraak voor de raad in 1957 besprak de Haarlemmermeerse burgemeester Van der Willigen de moeilijkheden bij het ‘besturen op afstand’ tussen Hoofddorp en de verschillende kernen. De Halfwegse Courant publiceerde de notulen van deze vergadering, waarna het bestuur van Haarlemmerliede en Spaarnwoude een exemplaar van de krant naar alle Tweede Kamerleden zond. De meerderheid die aanvankelijk te vinden was voor een fusie verdween daarna snel.⁵⁵

52 B&W aan PS, 23 mei 1930. NHA, 1802 GBHeS, inv. nr. 131.

53 *Haarlem's Dagblad*, 9 september 1938, p. 7.

54 NHA, 1802 GBHeS, inv. nr. 131.

55 J.H. Bakker, *De grenzen van de gemeente Haarlemmerliede en Spaarnwoude. Analyse van een poging tot gemeentelijke herindeling van een agrarisch tussengebied* (z.p. z.j.) pp. 14-22. Opgenomen in NHA, 1802 GBHeS, inv. nr. 131.

1963, Treurmuziek

“Als de annexatie geen doorgang zou vinden, zal de tegenwoordige gemeente over vijf jaar zijn honderdjarig bestaan vieren,” schreef *Eigen koers*, een krantje dat was opgericht om de Zwanenburgers op te hitsen tegen Hoofddorp.⁵⁶ Tot een annexatie kwam het niet, maar omdat Haarlem het resterende stuk tussen het Spaarne en de Liede toegewezen kreeg – de blinde darm Zuid-Schalkwijk – en de overdracht op 1 oktober 1863 plaats zou vinden, was er geen animo om een week daarvoor een eeuwfeest te vieren. En dan was er nog genoeg onzekerheid over de toekomst, volgens de Nieuwe Haarlemsche Courant:

“Daarbij komt, dat met de havenuitbreiding van de gemeente Amsterdam, de industrievestiging langs het Noordzeekanaal en de uitbreidingsplannen van Haarlem en Amsterdam in het vooruitzicht de zelfstandigheid van de gemeente nog steeds aan een zijden draadje blijft hangen. Nog erger, velen geven haar geen tien jaar mee. „Uitstel van executie”, zegt men op het kleine raadhuis bitter. Haarlemmerliede heeft gelijk: bij een in het verschiet liggende „begrafenis” hoort geen feesttrompet. Dan past alleen nog treurmuziek.”⁵⁷

Het Haarlems Dagblad behoedde zijn stadse lezers voor enig schuldgevoel door Haarlemmerliede en Spaarnwoude voor te stellen als een idyllische gemeente, vol van rust en landelijke sfeer, waar mensen nog een gemeenschap vormden en elkaar gedag zeiden.

“En eerlijk gezegd, op de heerlijke buurtschappen van Haarlemmerliede past ook slecht een feestmuts en wat is tenslotte honderd jaar als men bedenkt dat de geschiedenis van vele delen van de gemeente veel ouder is?”⁵⁸

De overdracht van 1 oktober, waarbij de besturen van Haarlem en Haarlemmerliede en Spaarnwoude een rondvaart maakten, moest een “enigszins feestelijke gebeurtenis” worden, maar burgemeester Van Hövel tot Westerfliet stak zijn teleurstelling niet onder stoelen of banken. Hij noemde het een nieuwe zwarte bladzijde in de geschiedenis van zijn gemeente, en hoopte dat Haarlemmerliede en Spaarnwoude in de toekomst niet nog eens lastig gevallen zou worden. “Het heeft aan de ontwikkeling van Haarlem zijn aandeel thans wel geleverd.”⁵⁹

Haarlemmerliede en Spaarnwoude zag in 1963 dus weinig reden tot het vieren van zijn eeuwfeest, zowel door de aanstaande annexatie als de bredere existentiële dreiging waarvan niemand geloofde dat zij door het kamerbesluit van 1957 afgewend was. Juist door dit angstbeeld had de gemeente echter een degelijk beeld van de eigen identiteit ontwikkeld. Bij het feest van 1913 somde burgemeester Michielsen onsamenhangende voorbeelden van voorspoed op, maar tegen 1963 wist de gemeente dat zij een sterke, landelijke buffergemeente tussen het oprukkende Amsterdam en Haarlem wilde zijn.

1963-1988, Veelzijdige vieringen

De verslaggever van het Haarlem's Dagblad had zeker ongelijk toen hij schreef dat feest niet paste bij Haarlemmerliede en Spaarnwoude. Het bestaan van de gemeente zelf vormde daarvoor steeds een lastig aanknopingspunt, maar allerlei elementen uit de regionale cultuur kregen vanaf de jaren '60 jubilea

56 *Eigen koers*, onafhankelijk weekblad voor Halfweg en Zwanenburg, 5 (1958).

57 *Nieuwe Haarlemsche Courant*, 14 september 1963, p. 3.

58 *Haarlems Dagblad*, 31 augustus 1963, p. 5.

59 *Halfwegse Courant*, 18 juli 1963.

toebedeeld. Eerder in 1963 had de *Suikerfabriek Holland* haar honderdjarig bestaan gevierd (of eigenlijk het honderdjarig bestaan van de suikerfabricage in Halfweg; *Holland* werd pas in 1882 opgericht, maar een kniesoor die daarop lette). Het bedrijf organiseerde voor de gelegenheid een internationale wielerronde en schonk de gemeente een verlichte fontein. De Halfwegse Courant legde het belang van de industrie uit met een vriendelijke sneer naar de buurgemeente:

*“De suikerfabriek in Halfweg is wat de Badhoeve in Badhoevedorp is, met dit verschil, dat de Badhoeve vergane glorie werd, terwijl de suikerfabriek een springlevend bedrijf is met een veel oudere historie, een veel verderstreckende invloedssfeer en een toekomst, die meer belooft dan ooit.”*⁶⁰

In 1965 publiceerde Frans van Geldorp het zeer beknopte boekje *Negen eeuwen Spaarnwoude* ter ere van de eerste vermelding van het plaatsje in een akte uit 1063. Daarin werden in een dertigtal pagina's vooral de spannende elementen, zoals de Spaarnwouder Reus Klaas van Kieten en het beleg van Haarlem in 1572 besproken. Het enthousiasme voor de lokale geschiedenis was groot, want de eerste oplage van vijfhonderd exemplaren was binnen een jaar uitverkocht.⁶¹

In de jaren '80 besefte een lokaal historicus dat een middeleeuwse akte van Floris V aanleiding kon worden tot het vieren van 700 jaar Spaarndam in 1985. Dat de feestcommissie aan Haarlemmerliede en Spaarnwoude om een subsidie van f 100.000 vroeg, gelijk aan de Haarlemse bijdrage, vond het college dan weer te vrijpostig: “Wij zijn echter van mening dat de historie met name betrekking heeft op het oude dorp in plaats van op de in de 70-er jaren van deze eeuw tot stand gekomen bouwplaatsen in Spaarndam-Oost.”⁶² De middeleeuwse jaarmarkt kwam inderdaad in het Haarlemse gedeelte van het dorp tot stand, maar de oostelijke zijde kwam tot zijn recht in de verschillende sportwedstrijden tussen Spaarnwoude en Jong Oranje of Ajax-Jeugd.

De nieuwe belangstelling voor geschiedenisboekjes kwam ook tot uiting bij het 125-jarig bestaan van de suikerfabricage, toen het gemeentebestuur het werkje *Van Zwanenburg tot CSM* van archivaris Corien Glaudemans cadeau gaf.⁶³

Alle aandacht voor plaatselijke jubilea in deze decennia betekende echter niet dat de verjaardag van de gemeente in 1988 groots zou worden gevierd. Toen de afdeling Personeelszaken op zoek was naar een aanleiding om een barbecue te organiseren in de nieuwe werkplaats van de gemeentewerken, kwam zij al snel op het idee om dat te koppelen aan het 125-jarig bestaan van Haarlemmerliede en Spaarnwoude. “Voor een kleine, vaak bedreigde, gemeente als deze zeker een felicitatie waard!” aldus het voorstel aan burgemeester en wethouders.⁶⁴ Opvallend is wel, dat de gemeente terug het Staatsblad in was gedoken om de ontstaansdatum vast te stellen op 27 juni, de uitvaardiging van de fusiewet, terwijl bij de vorige jubilea de eerste raadsvergadering op 22 september werd aangehouden als startpunt.

⁶⁰ *Halfwegse Courant*, 30 mei 1963.

⁶¹ Frans van Geldorp, *Negen eeuwen Spaarnwoude* (Gemeente Haarlemmerliede en Spaarnwoude, Halfweg 1965); correspondentie in NHA, 1802 GBHeS, inv. nr. 1288.

⁶² B&W aan Raad, 15 april 1985, NHA, 1802 GBHeS, inv. nr. 1304.

⁶³ Corien Glaudemans, *Van Zwanenburg tot CSM. 125 jaar suikerfabricage in Halfweg* (Schuyt & Co, Haarlem 1988).

⁶⁴ C.P. Weijers aan B&W, 1 juni 1988. NHA, 1802 GBHeS, inv. nr. 1288.

De toekomst leek sinds de oorlog niet erg zonnig, en de richtlijn uit 1969 die stelde dat een gemeente tenminste 10.000 zielen zou moeten tellen, hing als het zwaard van Damocles boven Haarlemmerliede en Spaarnwoude. De decennia sinds 1960 werden echter gekenmerkt door een groeiende interesse in de lokale geschiedenis. Uit een lang verleden kon het maatschappelijk middenveld nieuwe jubilea opbouwen, die verrassend vaak gevierd werden met een boekje. De zekere omgeving vormde een beter houvast dan de onzekere gemeente.

2019, Fusionmuziek

Een lange tijd had Haarlemmerliede en Spaarnwoude onder die Nederlandse gemeentenorm van 10.000 inwoners kunnen blijven voortbestaan, maar in het tweede decennium van de eenentwintigste eeuw luidde de conclusie dat het bestuur te klein was voor de toenemende taken van de decentralisatie. In juni 2015 koos de gemeenteraad ervoor om op zoek te gaan naar een fusiepartner. Juist vanaf het moment dat de opheffing overging van dreiging naar aanstaande werkelijkheid, nam de interesse in Haarlemmerliede en Spaarnwoude als gemeente toe.

Daarvoor waren na talloze gesprekken en enquêtes elf kernwaarden opgesteld, waarvan het voortbestaan van het gebied als open, groene binnenruimte en het behoud van de lokale identiteit de belangrijkste punten vormden. Op 28 juni 2016 was de kogel door de kerk: Haarlemmerliede en Spaarnwoude zou fuseren met Haarlemmermeer.⁶⁵

Hoewel de fusie in theorie een geheel nieuwe gemeente inhield, zullen veel van de Meerbewoners zich er niet eens van bewust zijn geweest dat hun gemeente van 1855 was opgeheven. In Haarlemmerliede en Spaarnwoude bracht de samenvoeging echter veel teweeg. Leek de gemeente in de jaren '60 verlamd bij het idee van een opheffing, in de jaren voor de fusie gingen de Haarlemmerlieden en Spaarnwouders niet bij de pakken neerzitten. In 2013 – toen het onderzoek naar een mogelijke samenvoeging werd gestart – had Haarlemmerliede en Spaarnwoude na honderd jaar weer publiekelijk zijn oprichting gevierd. De gemeenteraad besloot de vlag voortaan ieder jaar op 22 september uit te steken en vroeg de bevolking hetzelfde te doen.⁶⁶ Alle openbare gebouwen hadden daarvoor reeds een vlag ontvangen; de traditie was immers nieuw. In het raadhuis was een fototentoonstelling ingericht door de verschillende historische werkgroepen. Bovendien publiceerde Rietje Doeven bij deze gelegenheid de autobiografie van bietenstoker Arie Wijnhoff naar diens manuscript uit 1909, met de titel *1863*.⁶⁷ Het jaar bleef zowel naar de gemeente als de suikerfabriek verwijzen, al was de laatste inmiddels vertrokken. Kranten spraken van een 'bescheiden' viering, maar vergeleken met de barbecue van het vorige jubileum sprak Haarlemmerliede en Spaarnwoude in 2013 wel een hernieuwd zelfbesef uit.

De oprichting van de nieuwe gemeente op 1 januari 2019 voelde voor de bewoners van Haarlemmerliede en Spaarnwoude als een afscheid. Laat in 2018 verschenen twee boeken: het gedegen *Haarlemmerliede en Spaarnwoude. Van veenwildernis tot wonen in het groen* van historicus Frank van de Poll, en het rijk geïllustreerde *155 jaar gemeente Haarlemmerliede en Spaarnwoude* van journalist Henk van Ommeren, dat aan alle huishoudens als geschenk werd aangeboden.

65 Frank van de Poll, *Haarlemmerliede en Spaarnwoude. Van veenwildernis tot wonen in het groen* (Kantoor Verschoor, Heemstede 2018) 193-195.

66 Verordening "Verjaardag Haarlemmerliede en Spaarnwoude", 25 september 2013.

67 Witte weekblad, 25 september 2013; Rietje Doeven, *1863. Halfweg, suikerfabriek en het verhaal van Arie Wijnhoff* (Polanen AB, Halfweg 2013).

Op 28 december sloot Haarlemmerliede en Spaarnwoude af met het feestweekend *Tabee!* In Sugar City, de voormalige suikerfabriek. Officieel gold dit als afscheid van college en gemeenteraad, in de praktijk werd het ook vormgegeven als een afscheid van Haarlemmerliede en Spaarnwoude. De muziek werd verzorgd door, onder andere, het fanfaregezelschap *Eensgezindheid*, dat zijn banier nog bij het jubileum van 1913 had ontvangen. Het middelpunt vormde de kindermusical *De mooiste gemeente van Nederland*, van de hand van Laura Kroon.⁶⁸ In de vorm van een fictief televisieprogramma hielden de jonge inwoners een pleidooi voor Haarlemmerliede en Spaarnwoude als mooiste gemeente door een potpourri van historische gebeurtenissen en locaties, van de Spaarnwouder reus tot hedendaagse televisieopnamen, de revue te laten passeren. Ook de onlusten te Ruigoord in 1997 werden bij het overzicht betrokken. Hoewel dat gedeelte van de gemeente door Amsterdam geannexeerd was, maakte het groene verzet tegen de Afrikahaven wel deel uit van het collectieve geheugen van Haarlemmerliede en Spaarnwoude. De oprichting van de gemeente als instelling in 1863, die wellicht wat bureaucratisch was voor een basisschoolmusical, maar wel hetgeen waarvan daadwerkelijk afscheid werd genomen, kreeg dan weer geen rol. Het is tekenend voor het zelfbeeld van Haarlemmerliede en Spaarnwoude dat zijn verleden niet voorstelde met een overkoepelend thema, maar met een reeks van afzonderlijke gebeurtenissen.

Dat alles relativeerde de opheffing van de gemeente. Vertrekkend burgemeester Pieter Heiliegers deelde bij de laatste raadsvergadering nog mee dat de dorpen en buurtschappen hun identiteit ook in de nieuwe gemeente konden bewaren:

*“Laat de technische gemeentegrenzen geen beperking zijn voor gemeenschapszin. Want u maakt, als inwoners, vooral de gemeenschap en werkt aan de identiteit ervan. Zet dat alsjeblieft voort, samen straks in de nieuwe gemeente naar een groter wij.”*⁶⁹

Haarlemmerliede en Spaarnwoude heeft zich altijd voorgesteld als een kleine, belaagde gemeente tussen de machtige steden Haarlem en Amsterdam. Heiliegers trok bij zijn afscheid zelfs een vergelijking met “dat Gallische dorp”.⁷⁰ Dat schetst een te passief beeld. Zeker vanaf de grote Haarlemse annexatie van 1927 voelden velen dat de gemeente te weinig gewicht in de schaal kon leggen en moest groeien om klein te kunnen blijven. De aantijging van het Haarlemmermeerse college dat de poging om Zwanenburg te verwerven voortkwam uit rancune over eigen gebiedsverlies was weinig diplomatiek, maar het idee dat een grotere bevolking nodig was om onafhankelijk te blijven nadat Noord-Schalkwijk was verloren speelde een belangrijke rol. Dat gold des te sterker sinds de gemeente vanaf 1969 ook beneden een numerieke norm viel en dus met uitzonderingsstatus voortleefde.

Haarlemmerliede en Spaarnwoude heeft het strategische identiteitsspel agressiever en gewiekster gespeeld dan Haarlemmeer. Eind jaren '20, '40 en '70 werkte het gemeentebestuur samen met lokale buurtverenigingen in Zwanenburg om bij hogere instanties te pleiten voor een overheveling van de kern. Iedere keer werd het raadhuis in Hoofddorp volledig overrompeld; eind jaren '50 torpedeerde het zelfs zijn eigen kansen om de noorderbuur in te lijven door in de nieuwjaarstoespraak de moeilijkheden die het ondervond met meerkernig bestuur uit de doeken te doen. Helaas voor Haarlemmerliede en Spaarnwoude

68 Met dank aan Laura Kroon voor het beschikbaar stellen van het script.

69 Dankwoord Pieter Heiliegers, Raadsnotulen, 11 december 2018.

70 Ibidem.

vroeg de gemeentewet in zulke gevallen om een absolute noodzaak tot annexatie, en de publieke wil tot samenvoeging viel niet in die categorie.

Conclusie: Twee oude zielen, één nieuw Haarlemmermeer

Het gebied van Haarlemmerliede en Spaarnwoude zoals dat bij het halve-eeuwfeest in 1913 op zijn grootst bestond – van Zuid-Schalkwijk tot Houtrakpolder – is in de laatste eeuw niet veel minder verstedelijkt of geïndustrialiseerd dan de Haarlemmermeerpolder. Omdat de grote veranderingen echter steeds vooraf werden gegaan door annexaties door Haarlem en Amsterdam heeft de krimpende gemeente Haarlemmerliede en Spaarnwoude de Afrikahaven, Waarderpolder of Schalkwijk niet in zijn identiteit hoeven te incorporeren, terwijl Schiphol en de VINEX-wijken wel onderdeel moesten worden van het territoriaal stabiele Haarlemmermeer. De eigenheid als groen buffergebied tussen twee grote steden kon dus gemakkelijker uitgedragen worden, en werd bewust ingezet als verdedigingsargument. Het unieke, a-stedelijke karakter van de regio kon, zo was de redenering, alleen gegarandeerd worden door een onafhankelijke gemeente; daarvoor moest de overheid dan maar door de vingers zien dat deze kleiner (en daarmee wellicht minder slagvaardig) was dan de landelijke norm voorschreef.

Haarlemmermeer had met de Ringvaart dan wel een stabiele grens, maar eenduidig was zijn identiteit evenmin, al was het alleen al omdat deze polder in grond en bewoners vele malen groter was dan de noorderbuur. Tot de Tweede Wereldoorlog kon de gemeente zich identificeren als een landbouwgebied zonder daar veel mensen mee tegen het hoofd te stoten. Zelfs het onrustige Zwanenburg had daar geen moeite mee. Daarna nam het aantal arbeidsplaatsen in die sector in rap tempo af, maar het feest van 1952 werd nog geheel gepresenteerd als een agrarische viering en ook drie jaar later straalde het comité uit dat Haarlemmermeer overal technische innovatie toepast, maar toch vooral voor de landbouw. Sindsdien is Haarlemmermeer op veel plaatsen verstedelijkt. Volgens *De Meer loopt vol* had het daarmee zijn identiteit verloren, maar misschien is het beter om te zeggen dat er een veelvoud aan identiteiten zijn intrede deed. Het verschil wordt geïllustreerd in de manieren van herdenken in Haarlemmerliede en Spaarnwoude en Haarlemmermeer. In de noordelijke gemeente bleef de uitgave van een boekje bij uitstek de manier om vorm te geven aan een herdenking, in het zuiden werd de viering ook ingevuld door een jazzfeest, megaspektakelmusical of wetenschappelijke conferentie.

Ondanks zijn meerkernigheid, heeft Haarlemmermeer een relatief enkelvoudig verhaal verteld over zichzelf. Men vierde in de eerste plaats de geschiedenis van de Meer, minder van de afzonderlijke kernen. De droogmaking heeft zich beschikbaar getoond voor eindeloze herinterpretaties: van parel aan de Oranjekroon, naar voorbereider van de landbouwwelvaart, naar eerste stap in een lange lijn van bedrijvigheid – zolang de droogmaking er maar bij betrokken werd. Zelfs voor de leden van het verzet tegen het nazisme kon in 2002 geen beter compliment verzonnen worden dan dat zij daarmee in de traditie van de pioniers stonden. Ten dele had dat ook te maken met een (al dan niet vermeende) dreiging van de overkant. Hoewel de dagelijkse samenwerkingsverbanden met de burens buiten de Ringvaart vruchtbaar waren, hoopte de gemeente door de jaren toch een gevoel van verbondenheid binnen de polder te kweken. Tekenend daarvoor is dat Jacob Amersfoordt sinds zijn herbegraving aan de Vijfhuizerweg in 1952 verder dan ooit verwijderd lag van zijn Badhoeve, maar nu tenminste wél binnen de Ringvaart rustte.

Omdat de grenzen van Haarlemmerliede en Spaarnwoude onzekerder waren, kwam de meerkernigheid duidelijk terug in de identiteitsvorming. Gemeentelijke helden of instanties waren er niet. De reus Klaas van Kieten bleef Spaarnwouder, de Suikerfabriek werd alleen met Halfweg (en Zwanenburg) geassocieerd, en Hansje Brinker leek wel een Spaarndams figuur, maar voor de gemeente toch te Spaarndam-Wests om toe te eigenen. Het gemeentelijk idee van een groene buffer was daarentegen wel concreter dan de

Haarlemmermeerse pioniersidentiteit, omdat het minder tegenstrijdigheden hoefde te vangen. Grof gezegd: Haarlemmermeer had één grote geschiedenis van het territorium, Haarlemmerliede en Spaarnwoude had veel kleine geschiedenissen van plaatsen.

Conclusies

Haarlemmermeer heeft in haar korte geschiedenis meerdere snelle en intense veranderingen doorgemaakt. Dat er geen eenvoudig of eenduidig verhaal over dit gebied te vertellen valt, betekent geenszins dat Haarlemmermeer geen identiteit heeft. Juist die transformaties hebben het gebied een rijk geschakeerde identiteit verleend, die steeds weer van kleur verschiet. De Haarlemmermeerse identiteit is voortdurend in verandering!

Het is dus beter om te spreken van Haarlemmermeerse identiteiten in meervoud. Pas dan kan de gelaagdheid tot uitdrukking komen. Haarlemmermeer is niet *of* polder, dorp *of* stad; pioniers *of* nieuwkomers; Schiphol *of* sub-urbaan wonen. Het is het allemaal; naast elkaar, door elkaar en gelijktijdig. De nadruk leggen op maar één van deze aspecten zou het gebied als geheel en zijn rijke geschiedenis en identiteit te kort doen.

Vaak denkt men dat negatieve verwoordingen (zoals niet-stad) of uitdrukkingen die een tegenstrijdigheid bevatten (oude nieuwkomers) een gebrek aan identiteit blootleggen. Maar deze termen geven juist een heel positieve uitdrukking aan de Haarlemmermeerse verandering en dynamiek. Zij verlenen Haarlemmermeer openheid en vrijheid en daarmee de mogelijkheid om nog te worden wat en wie je wilt zijn. Al speelt het oude en de eigen geschiedenis altijd een belangrijke rol in de mogelijkheden voor de toekomst. Haarlemmermeer is altijd al een toekomstig project geweest.

Verskillende groepen en belanghebbenden hebben gestreden om een eenheidsverhaal over die mogelijke toekomst. En juist in deze strijd werkten ze samen aan het rijkgeschakeerde verhaal. 'Meervoudig', 'gelaagd', 'voortdurend veranderend' en 'vermengd', dat zijn de bijvoeglijke naamwoorden die de Haarlemmermeerse identiteiten passend omschrijven.

Oude en nieuwe identiteiten leven voort in de herinnering

Haarlemmermeer groeit en verandert voortdurend. In dit gebied kan men niet over oud en nieuw spreken als elkaar uitsluitende categorieën. Oud en nieuw gaan hier hand in hand. Het oude beïnvloedt het nieuwe, het nieuwe vervangt het oude, beide smelten samen, of blijven juist naast elkaar bestaan. Dit gebeurt zowel ruimtelijk als sociaal binnen bestaande en nieuw te vormen gemeenschappen. De herinnering aan hoe iets was, of waar iemand vandaan komt, kleurt de bril waarmee het heden wordt waargenomen en ervaren. Op die manier kan wat ooit was, dat wat nu is, blijvend beïnvloeden.

Zie de hoofdstukken: polder, nieuwkomen, samenspel van dorp en stads, en verandering en vervreemding.

Van alles wat is voor elk wat wils

Haarlemmermeer is van alles wat en daardoor ook voor elk wat wils. Het is thuis voor het gezin dat *een huis huis met een tuin tuin* zocht in een praktische omgeving in de Randstad, de vrijbuiters die ongestoord zijn/haar gang wil gaan, en de dorping in hart en nieren die zich laaft aan een sociaal sterke dorpsgemeenschap. Men geeft er de anonimiteit van de stad op, of vindt juist anonimiteit door te gaan leven in het open polderland. De meervoudige en gelaagde identiteiten van Haarlemmermeer brengen een grote variatie in gemeenschappen, leefomgevingen en landschappen. En dus ook de mogelijkheid tot een (potentieel) thuis voor mensen met verschillende behoeften.

Zie de hoofdstukken: rijk aan identiteiten, polder, heerlijk wonen, nieuwkomen, dichtbij en ver weg, en samenspel van dorps en stads.

Een sociale broedplaats van gewortelde én contextloze nieuwkomers

Haarlemmermeerder zijn is nieuwkomen! Dit gebied kenmerkt zich sinds zijn ontstaan door een snelle en grote instroom van nieuwe mensen: pioniers en migranten uit alle uithoeken van het land; Schipholwerkers, jonge gezinnen met kinderen op zoek naar rust en ruimte, vluchtelingen en expats. Het Haarlemmermeerse verenigingsleven en de hechte gemeenschappen in de kleine kernen bieden nieuwkomers al jarenlang een stevige - historisch gegroeide - sociale structuur om hier te wortelen. Maar ook het samen-nieuwkomen als 21ste-eeuwse 'wijkpioniers' levert hechte sociale banden op. Niet (enkel) de geschiedenis die men in de gemeente heeft, maar (ook) de mate waarin men is staat is (wordt gesteld) om te wortelen, is van invloed op de betekenis die men aan Haarlemmermeer toekent en de bereidheid om zich voor het gebied en de gemeenschappen in te zetten.

Zie de hoofdstukken: heerlijk wonen en nieuwkomen.

Haarlemmermeerse identiteiten centraal in de Randstad

Haarlemmermeer ligt centraal in de drukke en volle Randstad. Omliggende steden kijken naar het relatief lege land met begeerte. Veel voorzieningen en functies die in de volle stad niet meer passen worden op deze rand van de stad geprojecteerd. In die betekenis kan je Haarlemmermeer beschouwen als een spiegel van die Randstad. Maar spiegels zijn in staat om beelden om te draaien; de werkelijkheid te spiegelen en haar van een andere kant te tonen. Haarlemmermeer kan zichzelf ook als onderdeel, wellicht zelfs als bijzonder centrum van de Randstad zien. En haar groene hart, haar heerlijk wonen, haar relatieve rust en haar mengvormen van ver weg en nabij als aantrekkelijke en schaarse Randstedelijke eigenschappen benadrukken. Haarlemmermeer is meer dan niet-stad of rand. Het is het centrum van rust en ruimte in de overvolle Randstad, met een rijke poldergeschiedenis. Het hoeft niet langer passief de behoeften van omliggende steden te ondergaan, maar kan zelf actief een bijdrage leveren aan de kwaliteiten van de Randstad.

Zie de hoofdstukken: polder, heerlijk wonen, dichtbij en ver weg, samenspel van dorps en stads, en een vlucht nemen.

Pionieren met nostalgie in het spanningsveld van verandering

De geschiedenis van Haarlemmermeer wordt steeds langer en rijker. Naast het toekomstproject dat het is, en het spiegelbeeld dat het de Randstad kan tonen, heeft het ook een rijke poldergeschiedenis. Intense en snelle veranderingen leveren meer identiteiten op, nieuwkomers vinden er een thuis en geven hun nieuwe plek mede vorm. Maar er kan door snelle verandering ook iets verloren gaan. Sterk gewortelden kunnen zich ontheemd gaan voelen. Bewust omgaan met deze spanning tussen waardering voor het bestaande en gewenste verandering helpt om de rijkheid aan oude identiteiten te behouden terwijl men ook open blijft voor nieuwe. Zo ontstaan mengvormen van oud en nieuw. De uitdaging voor de Haarlemmermeerse identiteiten van de toekomst is: pionieren mét nostalgie.

Zie de hoofdstukken: polder, nieuwkomen, samenspel van dorps en stads, een vlucht nemen, en verandering en vervreemding.

Het verleden als spiegel voor identiteitsvorming in de toekomst

Pionieren mét nostalgie gaat ook op voor het identiteitsverhaal van de gemeente. De twee voormalige gemeenten die sinds 2019 samengevoegd zijn, kenden elk hun eigen zoektocht naar identiteit. Die pogingen bieden ons nu inzicht in momenten om het eigen bestaan te vieren en erop te reflecteren: gemeentelijk jubileum, landelijk feest, belangrijke gebeurtenis of existentiële dreiging. Zij tonen ons ook hoe het identiteitsverhaal vorm kan krijgen in samenwerking tussen gemeente en delen van de lokale samenleving en hun vertegenwoordigers (lokale verenigingen, ondernemers, wijkbewoners). De toekomst zal uitwijzen hoe het nieuwe Haarlemmermeer kleuring geeft aan jubilea, en hoe de nieuwe identiteitsverhalen vorm zullen krijgen. Inspiratie uit het verleden biedt kansen voor de toekomst.

Zie de hoofdstukken: de gevierde identiteiten van Haarlemmermeer en een grenzeloze zoektocht naar eenheid in Haarlemmerliede en Spaarnwoude.

Bijlage Onderzoeksverantwoording

Dit onderzoek startte met een verkenning van het begrip 'identiteit' door analyses van woordenboekdefinities, theorieën en toepassingen in sociaalwetenschappelijke literatuur en gebruik van het woord in de media. Deze eerste verkenning maakte de complexiteit van het begrip duidelijk. Het was beperkend om achter het bureau een van de definities of benaderingen te kiezen en zelfs een interdisciplinaire benadering leek ons onvoldoende. Daarom zijn we gesprekken met Haarlemmermeerse inwoners aangegaan en hebben wij hun benaderingen van identiteit in ons onderzoek laten prevaleren. Wie kan er immers beter duiden wat de betekenis van Haarlemmermeer is, dan zij die daaraan bijdragen door er te wonen en te leven?

Werving, respondenten en interviews

De deelnemers aan dit onderzoek zijn gevraagd voor een interview over 'leven in Haarlemmermeer'. Zij konden zich melden via een oproep op de gemeentelijke Facebookpagina, de papieren Informeer, en de nieuwsbrief van Podium voor Architectuur Haarlemmermeer en Schiphol. Om te voorkomen dat we enkel inwoners zouden spreken die actief zijn op deze platforms of trouw het lokale nieuws volgen, hebben we ook de sneeuwbal methode ingezet. Wij hebben daarnaast geselecteerd op variatie in woonduur (geboren/getogen, ooit komen wonen en recent komen wonen in Haarlemmermeer), woonplaats en leeftijd. Omdat er een aantal woongebieden ondervertegenwoordigd bleken binnen de groep respondenten hebben we voor die gebieden een aantal inwoners benaderd via Gebieds- en Relatiemanagement.

In totaal spraken wij 76 Haarlemmermeeders tussen de 25 en 86 jaar oud, generatielang in de gemeente wonend of amper twee maanden, in 17 verschillende kernen en ook bewoners van het landelijk gebied. Op aspecten waar we niet bewust op hadden geselecteerd, bleek de diversiteit onder de geïnterviewden eveneens groot. Wij spraken bijvoorbeeld een expat en een agrariër, een rijtjeshuis en woonboot bewoner, een nog-niemand-kenner en dorpsberoemdheid, een weduwe en ouder in jong gezin. De interviews duurden één tot twee uur, met een enkele uitschieter naar boven (drie uur) of onder (een kwartier). De meesten vonden plaats bij inwoners thuis en een aantal op het raadhuis in Hoofddorp, op het werk van de geïnterviewde, en via beeldbellen of telefoon.

Het resultaat van de eerste verkenning van 'identiteit' in sociaal-wetenschappelijke literatuur leverde ons vragen op voor de interviews naar sociale relaties, naar plekken waar men graag komt en naar actieve betrokkenheid bij de gemeente of de eigen woonomgeving. Als start vroegen wij naar de woongeschiedenis van de respondent, en ook de identificatie met woonplaats of gemeente kwam aan bod. De vragen verschilden per interview. De interviews zijn opgenomen en uitgewerkt.

Wij danken de 76 inwoners die tijd hebben vrijgemaakt en ons openhartig deelgenoot hebben gemaakt van hun leefwereld. Hun ervaringen, belevingen en waarderingen stelden ons in staat om de identiteiten van Haarlemmermeer op te tekenen. Wij danken ook de mensen die zich wel hebben aangemeld, maar die wij niet meer konden spreken omdat het overweldigende animo noopte tot selectie.

Analyse en leefwerelden

In eerste instantie vond de analyse plaats op basis van interview onderwerpen en met hulp van Atlas.ti. Na deze grondige eerste analyse, maakten we een omslag en hebben we de leefwereld van de geïnterviewden als uitgangspunt genomen. Dus niet een onderwerp, maar een geheel aan betekenissen in samenhang. De leefwereld is een geheel van ervaringen die mensen in hun alledaagse praktijken hebben. Het is als het ware de horizon waarbinnen zij handelen. Het doet licht schijnen op hun doen en laten en geeft er betekenis, zin en waarde aan. Vaak blijft dat voor de respondent impliciet en onbewust, waardoor wij als onderzoekers naast de duidingen van de geïnterviewden zelf, interpretatie en duiding moesten toevoegen. Op die manier konden wij achterhalen hoe de respondenten identiteit ontdekten en er zelf een bijdrage aan leverden. Alsook welke onderdelen in de door hun benoemde identiteiten te ontrafelen waren. Wij onderscheidden tijdens de analyse directe uitspraken over de eigenheid van Haarlemmermeer en uitspraken die meer interpretatie van ons als onderzoekers vergden. Dit laatste bracht een subjectief element in de analyse. Om hier mee om te gaan hebben wij de analyse in een groep gedaan. Dit gaf de duidingen een intersubjectief karakter, doordat wij ze onderling konden bespreken en checken. Daarna selecteerden wij de onderwerpen waar de leefwereld van de geïnterviewde direct of indirect invulling gaf aan de identiteit van Haarlemmermeer. Binnen deze onderwerpen bleef de variatie vanuit de verschillende leefwerelden zichtbaar; er werden meerdere betekenissen toegekend.

Historische analyse

Het tweede deel van dit onderzoek is een historische analyse van hoe identiteit vorm kreeg tijdens gemeentelijke jubilea en feesten. Hiervoor is gebruik gemaakt van lokale boeken, krantenmateriaal en zoveel mogelijk oorspronkelijke archiefstukken. De archivalia bevinden zich alle in het Noord-Hollands Archief te Haarlem, waarbij met name gebruik is gemaakt van de dossiers van de gemeentebesturen (7000-7004 voor Haarlemmermeer en 1802 voor Haarlemmerliede en Spaarnwoude). De geciteerde krantenartikelen zijn beschikbaar via de online krantenviewer van het Noord-Hollands archief (nha.courant.nu) of de landelijke tekstbank Delpher (www.delpher.nl). In enkele gevallen zijn kranten in het Noord-Hollands Archief in fysieke vorm of op microfiche bekeken. Al deze bronnen zijn publiek toegankelijk. Deel twee is het resultaat van historisch onderzoek van Joey Spijkers. De tekst is geredigeerd door Team Onderzoek.

Colofon

Inhoud

Team Onderzoek, gemeente Haarlemmermeer

Historisch onderzoek

Joey Spijkers

Vormgeving

Snip Snap Content Creators, Rotterdam

Fotografie

Snip Snap Content Creators, Gaby Jongenelen

Drukwerk

Samplonius, Berkel en Rodenrijs

Dit werk is auteursrechtelijk beschermd

Copyright ©2024 Gemeente Haarlemmermeer

Het is niet toegestaan (gedeelten van) deze uitgave te verveelvoudigen en/of openbaar te maken door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van team Onderzoek van de gemeente Haarlemmermeer. Overname van gedeelten van de inhoud, mits met bronvermelding, is wel toegestaan.

